

Peter Kumer

LASTNIKI
GOZDOV
V SLOVENIJI

GEORITEM 30

GEORITEM 30
LASTNIKI GOZDOV V SLOVENIJI
Peter Kumer

GEORITEM 30

**LASTNIKI GOZDOV
V SLOVENIJI**

Peter Kumer

LJUBLJANA 2019

GEORITEM 30

LASTNIKI GOZDOV V SLOVENIJI

Peter Kumer

© 2019, Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU

Urednika zbirke: Drago Kladnik, Drago Perko

Uredniški odbor: David Bole, Mateja Breg Valjavec, Rok Ciglič, Mateja Ferk, Matej Gabrovce, Drago Kladnik, Blaž Komac, Jani Kozina, Janez Nared, Drago Perko, Primož Pipan, Katarina Poljinar Horvat, Nika Razpotnik Visković, Aleš Smrekar, Mateja Šmid Hribar, Maja Topole, Mimi Urbanc, Matija Zorn

Urednika: Drago Kladnik, Matija Zorn

Recenzenta: Valentina Brečko Grubar, Darko Ogrin

Kartograf: Peter Kumer

Fotografi: Matej Blatnik, Aljaž Celarc, Bojan Erhartič, Tjaša Kenda, Drago Kladnik, Peter Kumer, Janez Nared, Miha Pavšek, Iztok Sinjur, Jure Tičar, Nejc Trpin, Matija Zorn, Grega Žorž

Prevod izvlečka: Andreja Kumer

Oblikovalka naslovnice: Tanja Radež

Oblikovalec notranjosti: Drago Perko

Izdajatelj: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU

Za izdajatelja: Matija Zorn

Založnik: Založba ZRC

Za založnika: Oto Luthar

Glavni urednik: Aleš Pogačnik

Računalniški prelom: SYNCOMP d. o. o.

Tisk: Cicero Begunje

Naklada: 250 izvodov

Prva izdaja, prvi natis.

Prva e-izdaja knjige je prosto dostopna tukaj:

<https://zalozba.zrc-sazu.si/p/1544>

Avtor fotografije na naslovnici je Bojan Erhartič, na strani 7 zgoraj Foto studio Nora in na strani 7 spodaj Milan Orožen Adamič.

Izid publikacije je finančno podprla Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije. Knjižna zbirka Georitem nastaja v okviru raziskovalnega prorama Geografija Slovenije (P6-0101), ki ga financira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

CIP – Ka taložni za pis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

911.3:630*682(497.4)

KUMER, Peter, 1988–

Lastniki gozdov v Sloveniji / [avtor, kartograf] Peter Kumer ; [fotografi Matej Blatnik ... [et al.] ; prevod izvlečka Andreja Kumer]. – 1. izd., 1. natis. – Ljubljana : Založba ZRC, 2019. – (Knjižna zbirka Georitem, ISSN 1855-1963 ; 30)

ISBN 978-961-05-0157-2

298397440

COBISS.SI-ID=298466304

ISBN 978-961-05-0158-9 (pdf)

<https://doi.org/10.3986/9789610501589>

GEORITEM 30

LASTNIKI GOZDOV V SLOVENIJI

Peter Kumer

AVTOR

Peter Kumer

peter.kumer@zrc-sazu.si

<http://giam.zrc-sazu.si/kumer>

Peter Kumer se je rodil leta 1988 v Idriji. Po opravljeni maturi na ljubljanski Gimnaziji Poljane se je vpisal na študij geografije na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani, kjer je leta 2013 diplomiral in za diplomsko delo *Socialno-geografske posledice prostorske segregacije v Belfastu* prejel Priznanje Zborovanja slovenskih geografov za najboljše geografsko delo. Istega leta je stažiral na uradu za oglaševanje in umetnosti v Baltimoru (*Baltimore Office of Promotion and the Arts*). Podiplomsko izobraževanje je nadaljeval na interdisciplinarnem doktorskem študijskem programu Humanistika in družboslovje na Univerzi v Ljubljani in leta 2017 doktoriral z disertacijo *Vpliv družbenogeografskih dejavnikov na gospodarjenje z majhnimi zasebnimi gozdnimi posestmi*. Od leta 2013 je zaposlen na Geografskem inštitutu Antona Melika Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti, kjer je član oddelka za humano geografijo. Leta 2014 se je strokovno izpopolnjeval na oregonski državni univerzi (*Oregon State University*). Raziskovalno se posveča antropološkim vidikom prostorske razporeditve socialnih skupin in njihovi čustveni povezanosti z okoljem. Pri Ljubljanskem geografskem društvu je referent za ekskurzije.

IZDAJATELJ

Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU

gi@zrc-sazu.si

<http://giam.zrc-sazu.si>

Inštitut je leta 1946 ustanovila Slovenska akademija znanosti in umetnosti in ga leta 1976 poimenovala po akademiku dr. Antonu Meliku (1890–1966). Od leta 1981 je sestavni del Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Leta 2002 sta se inštitutu priključila Inštitut za geografijo, ki je bil ustanovljen leta 1962, in Zemljepisni muzej Slovenije, ustanovljen leta 1946. Ima oddelke za fizično geografijo, humano geografijo, regionalno geografijo, naravne nesreče, varstvo okolja, geografski informacijski sistem in tematsko kartografijo, zemljepisno knjižnico ter zemljepisni muzej. V njem je sedež Komisije za standardizacijo zemljepisnih imen Vlade Republike Slovenije.

Ukvarja se predvsem z geografskimi raziskavami Slovenije in njenih pokrajin ter pripravo temeljnih geografskih knjig o Sloveniji. Sodeluje pri številnih domačih in mednarodnih projektih, organizira znanstvena srečanja, izobražuje mlade raziskovalce in izmenjuje znanstvenike. Izdaja znanstveno revijo *Acta geographica Slovenica*/Geografski zbornik ter znanstveni knjižni zbirki Geografija Slovenije in Georitem. V sodih letih izdaja knjižno zbirko GIS v Sloveniji, v lihih letih knjižno zbirko Regionalni razvoj, vsako tretje leto pa knjižno zbirko Naravne nesreče.

GEORITEM 30

LASTNIKI GOZDOV V SLOVENIJI**Peter Kumer**

UDK: 911.3:630*682(497.4)

COBISS: 2.01

IZVLEČEK**Lastniki gozdov v Sloveniji**

V Sloveniji je 489.000 zasebnih lastnikov gozdov, kar je državi z vsega dvema milijonoma prebivalci poseben izziv. Kar 89 % zasebnih lastnikov ima v lasti manj kot 5 ha gozda oziroma skupaj 40 % vseh gozdnih zemljišč. Manjše površine gozdnih posesti so povezane z neizvajanjem del. V raziskavi smo ugotavljali vpliv družbenogeografskih dejavnikov na gospodarjenje z majhnimi zasebnimi gozdnimi posestmi v Sloveniji. Kljub številnim raziskavam o zasebnih lastnikih gozdov v Sloveniji, ni še nihče sistematično raziskal te družbene skupine. Uporabili smo kombinacijo kvantitativnih in kvalitativnih metod. Podatkovna podlaga kvantitativne analize so bili podatki iz »indeksa lastnikov gozdov«, spletno-poštnega anketiranja in uteži, ki so jih deležniki podeljevali dejavnikom. Kvalitativne analize so bile opravljene na podlagi transkripcij poglobljenih polstrukturiranih intervjujev in fokusnih skupin. V kvalitativni del smo poleg lastnikov gozdov vključil tudi deležnike, ki so imeli izkušnje ali ustrezen institucionalni vpliv na področju gospodarjenja z majhnimi zasebnimi gozdnimi posestmi. Družbenogeografske značilnosti lastnikov smo preučevali z opisno statistiko in statističnimi testi. Z optimizacijsko metodo voditeljev smo določili število in značilnosti tipov lastnikov. Analizo na podlagi kvalitativnih podatkov smo izvedeli z Glaserjevo (1998) in Charmazijino (2006) variacijo utemeljevalne teorije. Ugotovili smo, da so lastniki majhnih zasebnih gozdnih posesti dokaj raznolika družbena skupina in po svojih družbenogeografskih značilnostih podobni splošni populaciji Slovenije. V primerjavi z vsemi zasebnimi lastniki gozdov v Sloveniji so majhni zasebni lastniki gozda bolj izobraženi. Značilno je tudi, da je med njimi manj aktivnih kmetov in več žensk, da so bolj oddaljeni od svojih posesti oziroma jih več živi v urbanih delih Slovenije in so zato manj vključeni v gospodarjenje z gozdom. Gozd je za lastnike majhnih zasebnih gozdnih posesti neznaten vir dohodka. Analiza je pokazala dva tipa lastnikov, »vključene« in »odsotne«. Cilji gospodarjenja »vključenih« lastnikov so raznoliki in vključujejo gospodarjenje za proizvodnjo lesa, vzdrževanje naravnih lepot, ustvarjanje prostora miru in počitka ter vzdrževanje zdravega in raznolikega gozdnega ekosistema. »Odsotni« lastniki so v prihodnosti manj pripravljeni izpolnjevati cilje gospodarjenja, še najmanj pa cilje, povezane z lesno proizvodnjo. »Vključeni« lastniki višje vrednotijo proizvodno funkcijo, medtem ko »odsotni« višje vrednotijo okoljsko in socialno funkcijo gozdov. »Odsotni« lastniki so v primerjavi z »vključenimi« bolj izobraženi in imajo višje dohodka, med njimi je več žensk, manj jih je povezanih s kmetijstvom. Rezultati raziskave so koristni za javno gozdarsko službo in gozdarsko svetovalno službo, saj je pri delu z lastniki nujno potrebno poznavanje njihovih socialnogeografskih značilnosti. Rezultati so uporabni tudi za zakonodajalce, saj so v monografiji navedene konkretne smernice za spremembo zakonodaje, ki naj bi vodila v trajnostno gospodarjenje z majhnimi zasebnimi gozdnimi posestmi. Nenazadnje je raziskava zanimiva za vse državljane Slovenije, da bolje spoznamo sebe, saj je marsikdo med nami lastnik gozda ali pa bo lastnik šele postal.

KLJUČNE BESEDE

geografija, humana geografija, lastniki majhnih zasebnih gozdnih posesti, vključeni lastniki, odsotni lastniki, gospodarjenje z gozdom, utemeljevalna teorija, Slovenija

GEORITEM 30

LASTNIKI GOZDOV V SLOVENIJI**Peter Kumer**

UDC: 911.3:630*682(497.4)

COBISS: 2.01

ABSTRACT**Forest owners in Slovenia**

Slovenia has 489,000 private forest owners which represents a challenge for a nation of only two million. 89% of private owners own five or less hectares of forest or about 40% of the entire forested area. Small size of forest properties is related with low interest for silvicultural works. In this research I examined the *role of socio-geographic factors in managing private small-scale forest properties in Slovenia*. Despite numerous scholarly research focused on private forest owners in Slovenia, no one has ever systematically investigated the group of small-scale forest owners. I used a combination of quantitative and qualitative methods. The conducted quantitative analysis was based on »forest owner registry« database, mixed-mode (online and paper) questionnaire and weights assigned by stakeholders to factors. Further qualitative analyses were performed on transcriptions of in-depth semi-structured interviews and focus groups. In addition to owners, stakeholders with experiences or institutional influence in private forest management were also included in the qualitative analysis. With descriptive statistics and statistical tests, I examined socio-geographic characteristics of owners. By using k-means clustering, I defined the number and characteristics of owner types. By using Glaser's (1998) and Charmaz's (2006) variation of grounded theory, I performed analysis on qualitative data. I found that private small-scale owners are relatively heterogeneous group of people and are similar to general population of Slovenia. In comparison with other private forest owners in Slovenia, private small-scale owners are relatively more educated. There are fewer active farmers in this group, more women, they reside further from their properties in urban areas of Slovenia and are generally less engaged in forest management. To private small-scale forest owners, forest represents insignificant source of personal income. The analysis resulted in two forest owner types, ie. »engaged« and »detached«. »Engaged« owners expressed heterogeneous management objective, including management for wood production, aesthetic enjoyment, creating a place of peace and meditation, and maintaining healthy and diverse forest ecosystem. »Detached« owners are not prepared to achieve any kind of management objective in the future, but especially not production-related. »Engaged« owners assigned a higher value on production function. Environmental and social function were valued higher by the members of »detached« owners. »Detached« owners are relatively more educated, and with higher income. There are more women in this owner type and they are less affiliated with agriculture. The study results can be useful for public forestry service and forest advisory service since working with owners demands knowledge of their sociogeographic characteristics. Results can also be useful for lawmakers since this book features concrete guidelines for policy changes which would result in sustainable small-scale forest management. Finally, the results are useful for all citizens of Slovenia to learn about themselves, because many of us will become owners or already are.

KEY WORDS

geography, human geography, private small-scale forest owners, engaged owners, detached owners, forest management, grounded theory, Slovenia

Vsebina

Predgovor	11
1 Uvod	13
1.1 Relevantnost preučevanja in raziskovalna vrzel	15
1.2 Namen in cilji	16
1.3 Teoretska izhodišča	18
2 Zgodovinski pregled lastniškoposestne strukture gozda v Sloveniji	21
2.1 Stari vek	21
2.2 Od naselitve Slovanov do 17. stoletja	22
2.3 Predmarčna doba	23
2.4 Od marčne meščanske revolucije 1848 do sodobnosti	24
3 Sodobna struktura lastništva gozdov	29
3.1 Lastniki gozdne veleposesti	29
3.2 Lastniki majhne gozdne posesti	31
4 Metode zbiranja in analize podatkov	36
4.1 Zbiranje podatkov	36
4.2 Analiza podatkov	48
5 Temeljne značilnosti lastnikov MZGP	56
6 Tipologija lastnikov MZGP	62
6.1 Primerjava med tipoma	62
6.2 Poglobljene značilnosti tipov	65
7 Vpliv družbenogeografskih dejavnikov na gospodarjenje z MZGP	67
7.1 Prostorska oddaljenost in razpršenost	67
7.2 Čustvena oddaljenost	72
7.3 Družbeni odnosi	74
7.4 Starost	77
7.5 Povezanost s kmetijstvom	79
7.6 Življenjski slog	81
7.7 Znanje za delo v gozdu	86
7.8 Dostopnost gozdne posesti	87
7.9 Pripravljenost za povezovanje	90
7.10 Dedovalne prakse	93
8 Lastnice gozda	93
9 Odnos lastnikov MZGP do obiskovalcev gozda	97
10 Ocene deležnikov o zaviralnih dejavnikih gospodarjenja z MZGP	104
11 Sklep	105
12 Seznam virov in literature	109
13 Seznam slik	120
14 Seznam preglednic	123

Predgovor

Pred nami je prva slovenska geografska knjiga o gozdovih. Gozdarska stroka v Sloveniji ima stoletno tradicijo, gozd pa obsega dobršen del dežele in je temelj številnih gospodarskih dejavnosti. Toda šele delo kolega Petra Kumerja geografsko dopolnjuje to zanimivo temo.

Gozd so seveda pred njim obravnavali že številni geografi. Prednjačijo raziskave s področja rabe zemljišč, ki ugotavljajo, kot povzema Kumer, odločno širjenje gozda v zadnjem stoletju. Omeniti moramo še raziskave o okolju in turizmu, ki gozd predstavljajo z vidika rabe in varovanja tega pomembnega naravnega vira. Seveda ga obravnavajo tudi regionalnogeografska dela, kjer je v zadnjem času poudarjen geografsko-informacijski vidik.

Peter Kumer se geografije gozda, če smemo tako reči, loteva od znotraj. Geografijo sodobnih gozdnih pokrajin predstavlja skozi prizmo, v kateri odsevata dva pogleda: zemljiški in lastniški. Zemljiškega predstavljajo gozdne parcele, lastniškega pa mali lastniki. Ker značilnosti parcel odsevajo zgodovinske procese, lastnosti in mnenja lastnikov pa govorijo o sedanjih razmerah in celo nakazujejo prihodnje, avtor knjige z analizo zaobseže dokaj dolgo obdobje. Obenem pa lepo pokaže, da so lastniki malih gozdnih parcel zelo natančen kazalnik sodobnih geografskih procesov, so nekakšen pokrajinski lakmus. Pri njih vnaprej zaznamo vplive gospodarskih sprememb, nakazujejo prostorske vplive problematične starostne strukture prebivalcev in odsevajo nevidne učinke dedovanja.

Avtor na temelju natančne analize dobro usmerjene ankete in nadvse zanimivih intervjujev predstavlja doslej neznan vpogled v lastnosti te zanimive družbene skupine, ki jo ob lastništvu gozda morda družijo tradicija ali navezanost na zemljo, njeni pripadniki pa se zelo razlikujejo po načinu razmišljanja in pristopih k delu v gozdu. Če nekateri mali lastniki gozdov še obvladajo tovrstno delo, drugi izkazujejo skrb z naročanjem storitev, tretjim pa gozd ne pomeni nič ali pa v njem ne vidijo niti gospodarske niti drugih koristi.

Družbeni in politični prelomi so vplivali tudi na gozdne pokrajine. Spremembe v gozdu so posledica večjega pomena zasebne lastnine. Lastništvo je eden pomembnejših dejavnikov gospodarjenja z gozdom, kar obvladajo predvsem »vključeni« lastniki. Da pa lastništvo poleg koristi prinaša tudi odgovornosti, vidimo na primeru »odsotnih« malih lastnikov, ki niso kmetovalci in s tem večji del v gozdu, zato le redki gospodarijo z njim. Poleg tega živijo na mestnih območjih daleč od svojih razdrobljenih in težko dostopnih gozdnih parcel. Kolega Kumer ugotavlja, da so mali lastniki v primerjavi z vsemi zasebnimi lastniki gozdov v Sloveniji bolj izobraženi, med njimi je manj aktivnih kmetov in več žensk.

Znanstvena monografija odlično pokaže na asinhronost v slovenskem prostoru. Tako rekoč vsak Slovenec je lastnik (premajhne) gozdne parcele, od nje pa je

prostorsko, gospodarsko in miselno zelo oddaljen. Pravi izziv bo smiselno povezati te vidike za boljše upravljanje. To seveda pomeni odločnejše vlaganje na področju kulture do gozda, kjer gozd razumemo kot pomemben naravni, gospodarski in socialni vir.

Kot vsako odlično znanstveno delo tudi to odpira številna nova vprašanja. Med njimi se zdi posebej zanimivo v slovenski geografiji še ne raziskano vprašanje dolgoročnega vpliva različnih sistemov dedovanja na pokrajino – ozavestil sem le drugačnost ogrskega dela nekdanje monarhije. V povezavi z malimi lastniki gozdnih parcel je to precej pomembno nacionalno vprašanje, saj dedovanje vodi v vse večjo razdrobljenost zemljišč in pomembno vpliva na prihodnjo prehransko varnost.

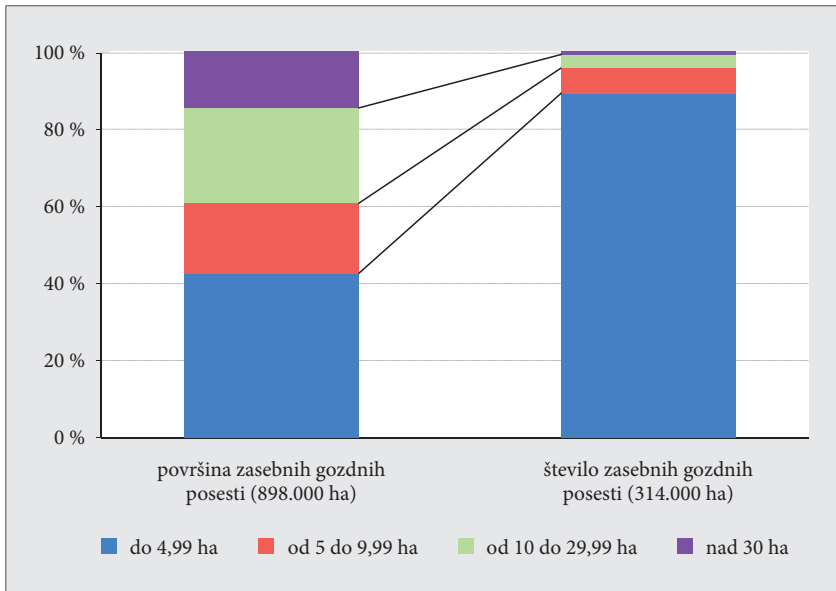
Znanstvena monografija bolj kot o gozdu govori o našem notranjem razmerju do njega in nam kaže, kaj bi bilo najbolje za gozd in posredno za nas. Delo ima pomembne politične implikacije: nujna je razprava o prihodnjem boljšem organiziranju naših skupnih razmerij do gozda. Knjigo priporočam v branje vsakemu, ki ga zanima, kako Slovenci razumemo gozd. V razmislek pa vsakemu, ki ga zanima, kako gozd bolje razumeti, kar pa je že stvar kulture.

dr. Blaž Komac

1 Uvod

Več kot polovica površja Republike Slovenije (58,9 % ali 1,2 milijona ha) je prekrita z gozdom (Poročilo Zavoda ... 2016). Po gozdnatosti spada Slovenija v evropski (Statopis ... 2015, 49) in svetovni vrh. Z dobrimi 71.000 drevesi na kvadratni kilometer je po gostoti drevs uvrščena na drugo mesto, takoj za Finsko (Crowther s sodelavci 2015). Gozdna zemljišča so se v zadnjih dveh stoletjih, predvsem zaradi opuščanja kmetijskih zemljišč, povečale za petino (Poročilo Zavoda ... 2016). Gozd je najpomembnejši obnovljivi naravni vir v Sloveniji (Resolucija o nacionalnem ... 2007). Zaradi številnih družbenih procesov in zgodovinskih mejnikov je danes večina (kar 76 %) gozdnih zemljišč v Sloveniji v zasebni lasti (Poročilo Zavoda ... 2016). To je skladno s stanjem v Evropi, kjer je v zasebni lasti 71 % gozdov (Živojinović s sodelavci 2015a; 2015b).

Slovenski gozdovi v zasebni lasti imajo večinoma drobnoposestno sestavo, saj je povprečna velikost posameznega lastnika ali skupine lastnikov le 2,6 ha. Zasebna gozdna posest je tudi zelo razdrobljena (v povprečju posamezno zasebno gozdno posest sestavljajo dve do tri prostorsko ločene gozdne parcele) in v veliko primerih solastniška (tretjina zasebne gozdne posesti je v lasti dveh ali več lastnikov; Medved 2013).

Slika 1: Površina in število zasebnih gozdnih posesti po velikostnih razredih v Sloveniji (Medved, Matijašič in Pisek 2010; Pezdevšek Malovrh 2010; Poročilo Zavoda ... 2016).

V povprečju imajo manjše posesti več solastnikov kot večje. Zaradi tega je v Sloveniji 314.000 posesti in 489.000 lastnikov, gozd pa je razdeljen na 5,7 milijonov parcel (Medved, Matijašič in Pisek 2010; Poročilo Zavoda ... 2015). To pomeni, da je skoraj vsak četrti državljan Slovenije lastnik gozda.

Kar 89 % (okrog 279.000) zasebnih lastnikov v Sloveniji ima v lasti manj kot 5 ha gozda (slika 1). To je primerljivo z evropskim povprečjem 86 % (Lidestav, Ní Dhubháin in Karppinen 2015). Vendar posesti takšnega velikostnega reda na ravni Evrope zavzemajo manj kot 20 % (Lidestav, Ní Dhubháin in Karppinen 2015), v Sloveniji pa kar 40 % od vseh gozdnih zemljišč (Pezdevšek Malovrh 2010). Med kmetijskimi gospodarstvi (vključno s kmetijskimi podjetji in družinskimi kmetijami) je takšen velikostni red gozdnih posesti prevladujoč: 40 % kmetijskih gospodarstev (Zemljišča in raba zemljišč 2010) oziroma 70 % družinskih kmetij (Dernulc s sodelavci 2002) ima v lasti manj kot 5 ha gozda.

Majhne površine zasebnih gozdnih posesti v Sloveniji (slika 2) so povezane z manjšo pogostnostjo del v gozdu. Po podatkih Zavoda za gozdove je še leta 2013 posek v zasebnih gozdovih dosegel le 65 % možnega oziroma načrtovanega poseka (Poje s sodelavci 2016). Ta je določen glede na gozdnogospodarske načrte in lahko glede na Zakon o gozdovih (1993) zaradi usmeritve v sonaravno gospodarjenje do-

Slika 2: Razdrobljenost gozdnih parcel na primeru Kolpske doline, v bližini Osilnice (GURS 2013).

sega le do 60 % prirastka. Neizvajanje sečnje v zasebnih gozdovih naj bi bilo sicer povezano z več dejavniki, vendar Zavod za gozdove izpostavlja premajhno gospodarnost pridobivanja lesa (Poročilo Zavoda ... 2015). Možen posek se je v primerjavi z načrtovanim posekom močno povečal med letoma 2014 in 2017, a je v tem obdobju šlo za velike sanitarne poseke, ki so bili posledica žledoloma in kasnejše razširitve podlubnikov (Poročilo Zavoda ... 2017). Potrebo po sanitarni sečnji so dodatno izkoristila nekatera podjetja, ki so izvedla sicer nedovoljene goloseke. Čeprav zanesljivih podatkov o realiziranem poseku (glede na možnega), razvrščenih po oblikah lastništva gozda in velikostnih razredih gozdne posesti na ravni Slovenije, ni (Poročilo Zavoda ... 2015, 13), je ta delež pri majhnih zasebnih gozdnih posestih verjetno manjši. Neizvajanje del v gozdovih lastnikov majhnih posesti je rezultat številnih medsebojno prepletenih dejavnikov (Poje s sodelavci 2016). Kot oviro za učinkovitejšo izvajanje del v gozdu Poročilo o izvajanju Resolucije o nacionalnem gozdnem programu do leta 2014 (2016) navaja prav lastnike majhnih in razdrobljenih zasebnih gozdnih posesti.

Zaradi vseh navedenih razlogov (številčnost, v primerjavi z drugimi evropskimi državami nadpovprečen delež gozdnih zemljišč, večinska zastopanost v kmetijskih gospodarstvih in povezanost z neizvajanjem del v gozdu), se v nadaljevanju knjige lastnikom majhnih zasebnih gozdnih posesti namenja posebno pozornost.

1.1 Relevantnost preučevanja in raziskovalna vrzel

Lastniki majhnih gozdnih posesti v Sloveniji (tudi lastniki drobnih posesti; v angleščini *small-scale forest owners, family forest owners, nonindustrial private forest owners*) se glede na okoljski, socialni, gospodarski in politični okvir odločajo, če, kdaj in kako se bo gospodarilo z gozdom (Butler 2017). Število lastnikov je veliko; velika je tudi skupna površina gozdnih zemljišč, ki jih imajo v lasti. Zato pomembno vplivajo na uresničevanje funkcij gozda (slika 3). Gre za sposobnost gozda, da zagotavlja dobrine, ki posredno ali neposredno zadovoljujejo človekove potrebe (Mavsar 2005); ima proizvodno, socialno in okoljsko funkcijo (Zakon o gozdovih 1993).

Čeprav je vpliv raznih dejavnikov na gospodarjenje z zasebnimi gozdnimi posestmi obravnavalo več tujih in domačih raziskovalcev (Lidestav s sodelavci 2016), se jih je malo posvečalo izključno lastnikom majhnih gozdnih posesti (Poje s sodelavci 2016; Eggers s sodelavci 2014), njihovi strukturni raznolikosti ter družbenim procesom in zgodovinskim mejnikom, ki so vplivali na nastanek sedanje drobnolastniške strukture in načine gospodarjenja lastnikov majhne zasebne gozdne posesti (v nadaljevanju MZGP).

V knjigi je majhna gozdna posest opredeljena kot posest, manjša od 5 ha. Ta opredelitev temelji na naslednjih strokovnih virih:

- Cimperšek (2016, 143) navaja, da je glede na Program razvoja gozdov v Sloveniji (1996) zgornja meja, ki opredeljuje majhno posest, 5 ha.

- V Zakonu o spremembah in dopolnitvah Zakona o gozdovih (2007) je 5 ha najmanjša možna velikost parcele, ki jo je še mogoče deliti. Gozdne parcele, manjše od 5 ha, je mogoče deliti le v izjemnih primerih, ki jih določa zakon.
- Lastniki s tolikšno površino gozda so bili pogosto izvzeti iz študij, ki so preučevale socialni vidik gospodarjenja z gozdom. Razlogi za njihovo izločitev so bili: a) manj pomembna vloga pri koriščenju proizvodne funkcije, b) pasivna oblika gospodarjenja z gozdom in c) slaba zastopanost v vzorcih (na primer pri anketnih vprašalnikih). Tako sta na primer Ficko in Bončina (2013) izločila posestnike z manj kot hektarjem gozda, Boon in Meilby (2007) posestnike z dvema hektarjema, Karpinnen (1998) ter Selter s sodelavci (2009) pa so izločili posestnike s petimi hektarji.

Takšna opredelitev majhne gozdne posesti velja le za Slovenijo, saj »... *koncept lastništva majhnih gozdnih posesti v različnih državah različnim ljudem pomeni različne stvari* ...« (Wiersum, Elands in Hoogstra 2005). Glavna razlika je v pojmovanju drobnega lastništva, saj nekaterim pomeni obliko konvencionalnega (proizvodno usmerjenega) gospodarjenja z gozdom, prilagojenega majhnim površinam. V tem pogledu so si evropske države zelo različne. V Belgiji, Španiji in Švici je povprečna zasebna gozdna posest velika največ 3 ha, na Finskem, Norveškem in Švedskem pa dosega 40 ha (The Forest Resources ... 1994). Drugod koncept drobnega lastništva pomeni gospodarjenje s poudarkom na neproizvodnih ciljih.

Pričujoče delo je celovit in strukturiran pregled zunanjih ter notranjih dejavnikov, ki vplivajo na gospodarjenje z majhnimi zasebnimi gozdnimi posestmi v Sloveniji. Predstavlja značilne profile teh lastnikov ter gonilne in zaviralne sile, ki vplivajo na gospodarjenje z gozdom.

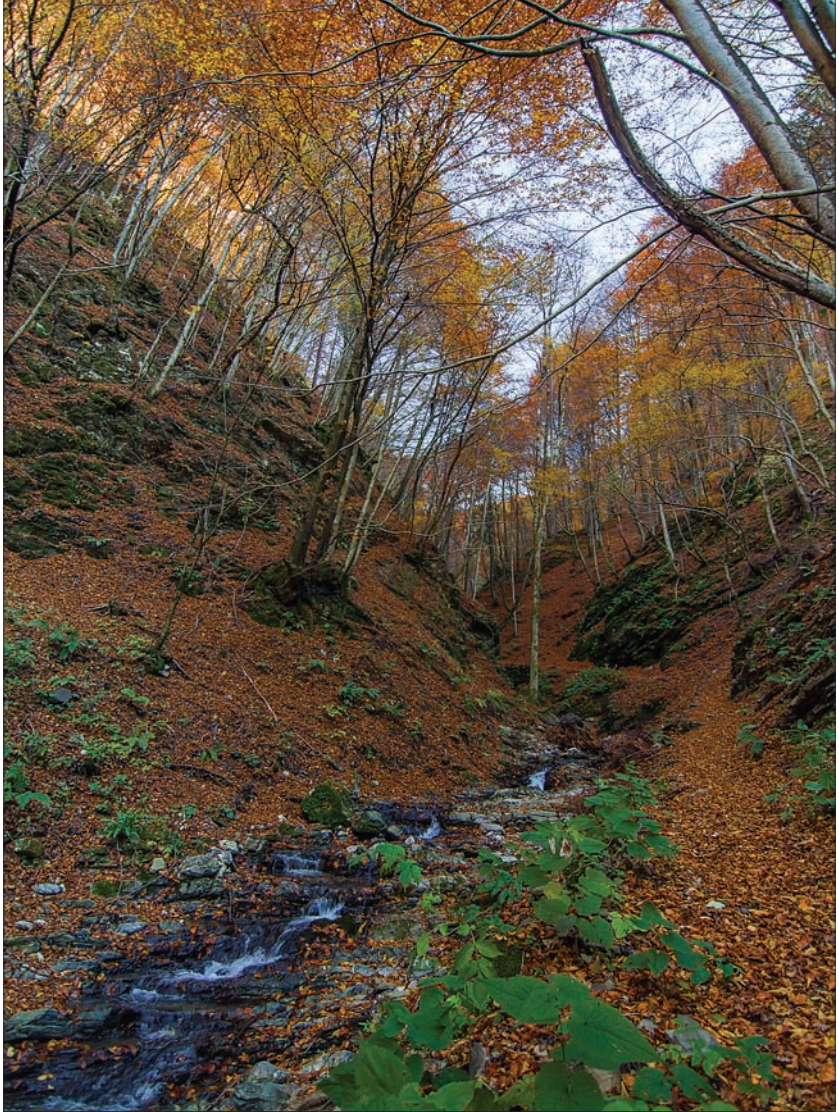
Raziskovalna vrzel v geografiji, ki preučuje odnos med človekom in okoljem, je preučevanje spreminjanja odnosa lastnika do gozda in mahne zasebne gozdne posesti v Sloveniji, ki prehaja od tradicionalne navezanosti na zemljo in konservativnega gospodarjenja z družinsko zapuščino v sodobno uveljavljanje raznovrstnih individualnih motivov in želja. Gospodarjenje z majhnimi zasebnimi gozdnimi posestmi usmerjajo čustveni odnos lastnika do gozda in razni družbenogeografski dejavniki. V tem pogledu gozdno zemljišče kot naravnogeografsko dejstvo predstavlja bolj statično, družbenogeografske značilnosti lastnikov pa dinamično komponento.

Svojevrstna raziskovalna vrzel je tudi poglobljeno preučevanje lastnic gozda. Te so se zaradi praviloma stihijskega dedovanja znašle v poklicu, ki je bil tradicionalno v domeni moškega spola.

1.2 Namen in cilji

V raziskavi sem skušal ugotoviti vpliv družbenogeografskih dejavnikov na gospodarjenje z majhnimi zasebnimi gozdnimi posestmi v Sloveniji.

GREGA ŽORŽ

Slika 3: Slovenski gozdovi imajo številne funkcije. Med drugim zadržujejo vodo in omogočajo njeno daljšo dostopnost.

Pri tem sem si zastavil več ciljev:

- analizirati vpliv zgodovinskega razvoja pokritosti z gozdom in sprememb v lastniški strukturi,
- preučiti družbenogeografsko raznolikost lastnikov majhnih zasebnih gozdnih posesti in jih razvrstiti v skupine,
- prepoznati zunanje in notranje dejavnike ter zaviralne in gonilne sile, ki vplivajo na gospodarjenje lastnikov majhnih zasebnih gozdnih posesti, in
- ugotoviti, kako lastniki vrednotijo socialne funkcije gozda.

1.3 Teoretska izhodišča

Kognitivnih teorij, pojasnjujočih dejavnike, ki vplivajo na preučevano vedenje, je v raziskavah na področju okoljske psihologije veliko. Med njimi so najpogosteje uporabljene teorija načrtovanega vedenja (angleško *theory of planned behaviour*; Ajzen 1991), teorija vrednot, prepričanj in norm (angleško *value-belief-norm theory*; Stern 2000), teorija aktivacije norm (angleško *norm activation model*; Schwartz 1977) in teorija oblikovanja ciljev (angleško *goal framing theory*; Lindenberg in Steg 2007).

Vsaka od njih ima prednosti in slabosti, vendar na primeru lastnikov gozdov po mnenju Silverjeve (2015) slabo pojasnjujejo odnos med vedenjem in odločitvami. Upoštevati moramo namreč vse okoliščine, v katerih se je oblikovalo lastniško razmerje, torej tako notranje kot zunanje dejavnike. Šele podrobnejše razumevanje lastnikovega socialnega (partnerstvo, otroci), delovnega (zaposlitev, izobrazba) in osebnega okolja (zdravje, vrednote), pa tudi okolja, kjer je gozdna posest (gospodarsko stanje, pravne omejitve in lastniške razmere), lahko pripomore k razumevanju, kako se posamezni lastniki odločajo glede gospodarjenja in kako so njihove odločitve povezane z dejansko obliko gospodarjenja (Hujala in Tikkanen 2008; Silver 2015). Teorija o psihološki razdalji (angleško *psychological distance theory*) omogoča organizacijo in kategorizacijo velikega števila dejavnikov in njihovih »psiholoških razdalj« ter pojasnjuje, kako so ti dejavniki medsebojno povezani. Psihološka razdalja v tem kontekstu opredeljuje fizično razdaljo, pretečeni čas, odnose med posameznikom in ljudmi v njegovem socialnem krogu ali odnos med različnimi kategorijami. Psihološka razdalja je dinamičen koncept, saj se z dodajanjem novih kategorij in pojasnjevanjem razdalj med njimi predstave posameznika spremenijo.

Psihološka razdalja je bila izdelana za sociološke in psihološke raziskave. V okoljski znanosti so jo uporabili na področju podnebnih sprememb (Spence, Poortinga in Pidgeon 2012), pri ugotavljanju odnosa do električnih vozil (Skippon in Garwood 2011) in okolju prijaznem vedenju (Pahl in Bauer 2013).

Njeno uporabnost na področju gospodarjenja z naravnimi viri so raziskali Egan in Jones (1995) ter Silverjeva (2015). Slednja je ugotovila, da lahko pripomore k razlagi zaviralnih sil, ki vplivajo na odločitve lastnikov, povezane z gospodarjenjem z goz-

dom. Na ameriškem primeru ugotavlja, da teorija o psihološki razdalji odgovarja na vprašanje, zakaj proizvodnja lesa ni glavni motiv lastnikov manjših zasebnih gozdnih posesti.

Prostorska, časovna, socialna in objektivna razsežnost (slika 4) so štiri razsežnosti prilagojene psihološke razdalje (PPR), vsebujoče dejavnike, ki vplivajo na obliko gospodarjenja z gozdom:

- *Prostorska razsežnost* pojasnjuje vpliv fizične ali prostorske razdalje med tistim, ki zaznava, in objektom zaznave. Raziskave ugotavljajo, da posamezniki prostorsko oddaljenejše objekte zaznavajo bolj abstraktno kot bližnje (Fujita s sodelavci 2006). V našem primeru se je prostorska razsežnost zrcalila v oddaljenosti od lastnikovega doma do njegove gozdne posesti, v razpršenosti posesti, v manjši meri pa tudi v njeni velikosti.
- *Časovna razsežnost* temelji na raziskovalnih dognanjih, da se posamezniki lahko manj vživijo v dogodke, ki se bodo zgodili v daljni prihodnosti, kot tiste, ki se bodo zgodili kmalu (Arnold, McDermott in Szpunar 2011). Nasprotno je vživljanje preteklega dogodka lažje. V našem primeru se je časovna razsežnost nanašala na okoliščino, kako dolgo je posest v lasti posameznika oziroma njegove družine in kako pogosto posameznik obiše svoj gozd.
- *Socialna razsežnost* pojasnjuje sposobnost ponotranjenja in razumevanja zaznav »drugih«. Percepcije »drugih« so namreč posamezniku bolj abstraktne kot lastne. Ta razsežnost obravnava tudi družbene vloge. Če se posameznik prepozna v določeni vlogi v družbi, lahko to vlogo nemudoma tudi odigra (Trope in Liberman 2003). V okviru te razsežnosti sem preučeval lastnikovo socialno okolje v povezavi z lastništvom posesti (solastništvo s partnerjem, partnerico, povezanost z družino in potomci, delovno mesto, izobrazba).
- *Objektivna razsežnost* pojasnjuje vpliv gospodarskega, pravnega in družbenega okolja na gospodarjenje določenega lastnika. V našem primeru gre za spodbujevalno (davčne olajšave, možnost vključevanja v oblike združevanja lastnikov, dobro sodelovanje z vsemi deležniki v prostoru) ali zaviralno okolje (neugodno gospodarsko okolje, konflikti med različnimi uporabniki prostora, nezmožnost povezovanja, neznanje za delo v gozdu), v katerem je gozdna posest.

Na sliki 4 so predstavljeni možni primeri za lastnika MZGP, ki sprejema odločitev glede gospodarjenja. Primeri so razporejeni od leve proti desni, in sicer od najkrajše do najdaljše psihološke razdalje (prirejeno po Silverjevi 2015).

Prilagojena psihološka razdalja pomaga razložiti, kaj vpliva na odločitve lastnikov MZGP. Naslanja se na razmišljanje lastnikov glede gospodarjenja s pokrajino, njihovo fizično oddaljenost od posesti, vlogo, ki jo ima gozd v odnosih lastnikov z ostalimi ljudmi, in njihovo splošno poznavanje gozdarjenja. Teorija je pripomogla k prepoznavanju pomena dejavnikov, ki vplivajo na lastnikovo gospodarjenje z gozdom.

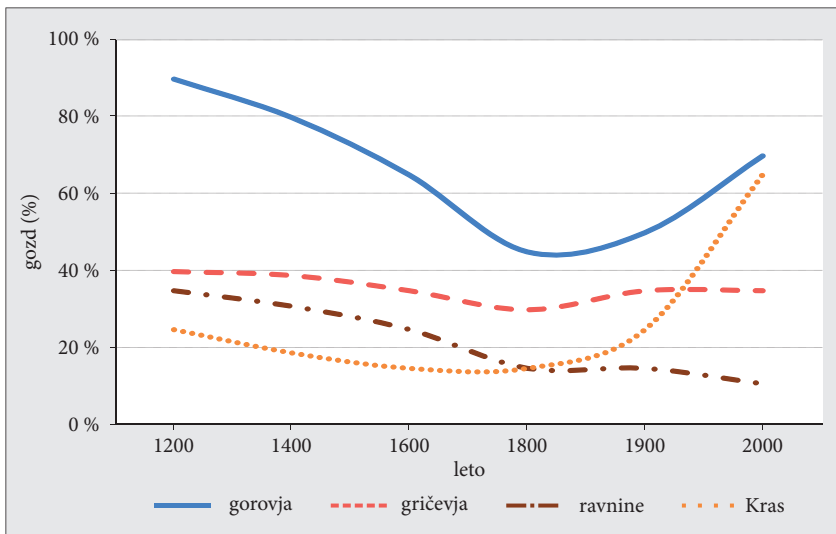
Slika 4: Razsežnosti prilagojene teorije o psihološki razdalji.

2 Zgodovinski pregled lastniškoposestne strukture gozda v Sloveniji

Zgodovinske dejavnike, ki so botrovali nastanku sedanje drobne lastniške strukture, lahko razdelimo na družbene (gospodarski in politični procesi ter mejniki) in okoljske (spreminjanje pokritosti površja z gozdom, slika 5).

2.1 Prazgodovina in stari vek

O gospodarski rabi naših gozdov v starem veku je malo podatkov. Gozdovi so bili skupna last, raba pa je bila omejena na nabiralništvo in lov, ki sta bila ključna človeška dejavnost (Blaznik, Grafenauer in Vilfan 1970, 465). Znano je, da so že v 4. tisočletju pr. n. št. les uporabljali koliščarji za pilote, ki so jih zabili v tla in na njih postavili bivališča (Čufar s sodelavci 2002). Približno 3000 let pr. n. št. so na Ljubljanskem barju odkrili tudi leseno kolo, dokaz, da so les uporabljali tudi za izdelavo vozil (Velušček s sodelavci 2009). Remic (1975) omenja dokaze, da so že Iliri in Kelti izkoriščali les za gradnjo naselij, še bolj pa za pridobivanje kovin, predvsem železa. Rimljani so gradili ceste, ob njih izsekavali gozdove in po cestah razvijali živahen promet z lesom, prav tako tudi po rekah in morju. Ponekod so uvedli tudi gozdarsko službo, ki jo je

Slika 5: Ocena sprememb deleža gozda na izbranih tipih reliefa in Krasu (Gabrovec, Komac in Zorn 2012).

vodil gozdni mojster (Remic 1975). S pojavom produktivnejšega kmetijstva se je pomen gozda za človekov obstoj zmanjšal. V njem so bodisi ekstenzivno pasli živino bodisi ga požigali, da so na krčevinah lahko uredili njive za poljedelstvo (Mihelič 2008, 28; Bončina 2011b, 469).

2.2 Od naselitve Slovanov do 17. stoletja

V času slovanske naselitve so bili gozdovi skupna last rodovnih skupnosti (Winkler 1995). Okrog leta 800 so Slovenci prišli pod oblast fevdalne rimsko-nemške države. Lastniki gozdov so postali deželni vladarji. Oddajali so jih v uporabo vazalom, posvetnim in cerkvenim velikašem. Kosezov, slovenskih svobodnjakov, ki so imeli v posesti gozd, je bilo vedno manj (Remic 1975; Winkler 1995).

Od 10. stoletja dalje je začelo primanjkovati obdelovalnih zemljišč. V obdobju nižinske kolonizacije so krčili do tedaj nekultivirana gozdna zemljišča. Nižine so bile hitro zapolnjene, zato so v 13. stoletju kolonisti pričeli s krčenjem višinskih predelov (slika 6). Gozd je v primerjavi z njivami veljal za manjvrednega in se je skrčil na polovico obsega pred kolonizacijo (Müllner 1902; Blaznik, Grafenauer in Vilfan 1970; Mihelič 2008, 30). Dinarski gozdovi so bili za proizvodnjo izkoriščeni le v bližini žag,

BOJAN ERHARTIC

Slika 6: V obdobju višinske kolonizacije so postopoma krčili gozdove v sredogorju in nižjih legah visokogorja, kjer so nastale značilne samotne domačije.

rudnikov, fužin in večjih naselij ter vzdolž meje med Avstrijo in Osmanskim cesarstvom (sedanja Hrvaška; Bončina 2011b, 469).

Gozdovi so pogosto omenjeni v zvezi z darilnimi listinami vladarjev, potem pa v urbarjih in davčnih knjigah ali zemljiških katastrih. Kmetije, soseske in srenje so tudi po uvedbi podložništva oziroma tlačanstva obdržale nekaj pravic pri rabi gozdov za lastne potrebe (drva, tehnični les, paša, plodovi, stelja). V 17. stoletju se je pospeševalo krčenje gozdov za pridobivanje kmetijskih zemljišč, saj so krčevine gospodi prinašale več dohodka kot gozdovi. S povečanjem gospodarskega pomena gozdov pa je les postal blago in gozd se je začel privatizirati. Zemljiški gospodje so začeli podložnikom natančneje odmerjati uživalne pravice v gozdovih in jih tudi omejevati. V gozdovih so se razvile služnosti (servituti). Zemljiška gospoda je v zameno za rabo lesa zahtevala določeno odškodnino v obliki dajatev in tlake. Spori med kmeti in fevdalno gospodo, ki je v gozdu videla dobiček, so postajali čedalje pogostejši (Winkler 1995; Remic 1975).

Deželni vladarji so vse bolj pospeševali rudarstvo in fužinarstvo, ki sta bili zelo donosni dejavnosti. Zato so lastnikom rudnikov in fužin navbližje gozdne komplekse dodeljevali v trajno uporabo. S tem so marsikje prišli v navzkriž s kmeti in njihovimi služnostnimi pravicami, pa tudi vladarji. Nastali spori so bili v škodo gozdovom, zlasti potem, ko sta se začeli razvijati obrtna predelava lesa na vodnih obratih in trgovina z lesom, ki so ga po novih cestah v vse večjih količinah vozili v jadranska pristanišča (Remic 1975).

2.3 Predmarčna doba

Glede na nekatere vire je bila površina gozda na slovenskem ozemlju najmanjša v 18. in 19. stoletju (Remic 1975; Petek 2005). Od takrat naprej se gozdna površina nenehno povečuje (Resolucija o nacionalnem ... 2007).

Tudi v predmarčni dobi so izkoriščanje gosposčinskih gozdov še spremljali spori med lastniki in podložniki, ki so imeli gozdne služnosti. Gozd je zemljiškim gospodom prinašal veliko dohodkov, zato so ga strožje nadzirali, se upirali priznavanju podložniških pravic do lesa oziroma te skušali omejiti. Služnostni upravičenci pa so si prizadevali, da bi obseg služnostnih pravic razširili. Kmetje so na služnostne gozdove gledali kot na tujo posest, ki so jo smeli izkoriščati za kritje domačih potreb; pri tem so gozdno-zaščitne predpise povsem zanemarjali. Izsekavanje služnostnih gozdov naj bi bilo v nekaterih primerih tako obsežno, da so bili gozdovi povsem opustošeni. Kmetijske družbe na Kranjskem, Štajerskem in Koroškem so se večkrat ukvarjale z vprašanjem gozdov in njihove zaščite. Ugotovljale so, da ob obstoječih služnostnih pravicah urejeno gospodarjenje z gozdovi ni mogoče. Nekatera večja zemljiška gospodstva so tako že v prvi polovici 19. stoletja, torej še pred zemljiško odvezo, rešila vprašanje služnostnih pravic v gozdovih z odstopom dela gozda upravičencem.

Dobili so jih pod pogojem, da so se odpovedali služnostni pravici v preostalem gozdu, ki ga je obdržal zemljiški gospod. Takšni primeri so bili precej redki (Blaznik, Grafenauer in Vilfan 1970).

2.4 Od marčne meščanske revolucije 1848 do sodobnosti

Z Zakonom o zemljiški odvezi leta 1848 je habsburška monarhija odpravila ostanke fevdalnega sistema, kar jih je še ostalo po terezijanskih in jožefinskih reformah s konca 18. stoletja. Določila zakona so se uveljavljala še nekaj desetletij. Patent o odkupu in uravnavi zemljiških služnosti iz leta 1853 je kmečke pravice v gozdovih razveljavil in postavil načelo, da jih kmetje odkupijo.

Razne oblike in pravice do zemljiške posesti so bile spremenjene v zasebno lastnino, zemljo pa so po različnih merilih razdelili med bivše fevdalne gospode in kmete. Dajatve so odpravili bodisi brezplačno bodisi z odplačilom odškodnine (Blaznik, Grafenauer in Vilfan 1970). Tako je na območju Slovenije nastala zasebna kmečka posest (Winkler 1995).

Čas po zemljiški odvezi lahko razčlenimo na tri značilna obdobja: obdobje kmečke privatizacije gozda (od 1848 do konca 19. stoletja), obdobje krize kmečkega gozdarjenja in nastanka veleposesti (od konca 19. stoletja do začetka druge svetovne vojne) ter obdobje socialistične kolektivizacije in drobljenja zasebne posesti (od konca druge svetovne vojne do osamosvojitve Slovenije).

Za Slovence je zemljiška odveza pomenila odvezo zemljiških bremen in možnost odkupa gozdnih servitutov. To je bila temeljna gospodarska podlaga za vsestranski razvoj. Tako sta več kot dve tretjini gozda prišli v last kmetov, deloma tudi v kolektivno last (Winkler 1995; Remic 1975; Medved, Matijašič in Pisek 2010). Zemljiška odveza je bila sklenjena z Zakonom o odkupu in uravnavi zemljiških služnosti iz leta 1853 (Blaznik, Grafenauer in Vilfan 1970). Dedni zakon iz leta 1868 je dovoljeval svobodno delitev kmečke posesti in njeno drobljenje, kar je na podlagi francoskih uredb že dotlej veljalo na območju nekdanjih Ilirskih provinc (Lazarevič 2011).

V sedemdesetih letih 19. stoletja je bil gozd razdeljen na malo posest (50 %), ostanke srednjeveških fevdov (na primer plemiških rodbin Auersperg, Attems in Born) ter veliko kmečko posest v vzpetih legah (skupaj 30 %), cerkveno posest (6 %), skupno vaško posest (8 %) in državno posest (»samo« 4 %). Prevladujoče načelo gospodarskega liberalizma, po katerem naj bi se država neposredno ne ukvarjala z gospodarstvom, je povzročilo celo prodajo državnih gozdov (Winkler 1995). V grobem lahko rečemo, da je bilo vse do konca avstrijske vladavine naše gozdarstvo vezano na kmeta (Remic 1975).

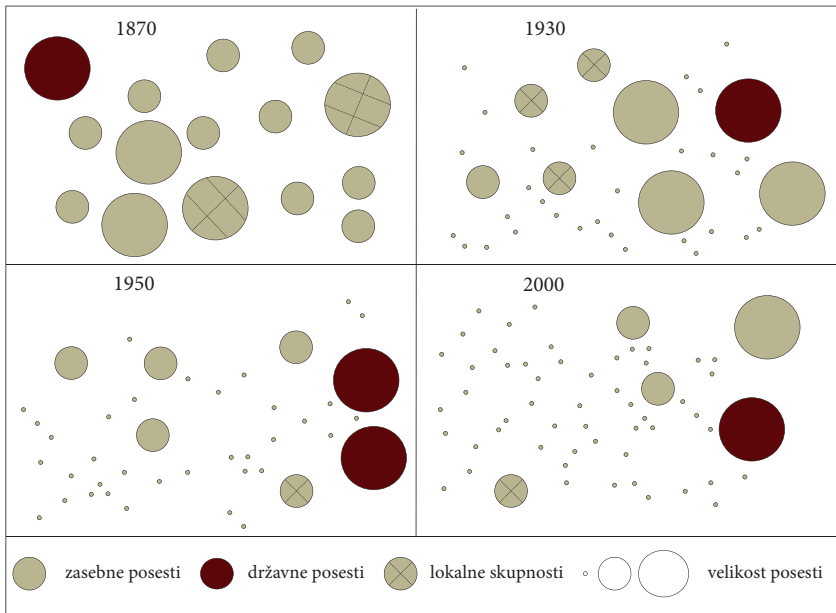
Gospodarski liberalizem, rimsko dedno pravo, prevelika plačila kot odškodnine za zemljo, neizkušenosť s samostojnim gospodarjenjem, vojne in gospodarske krize na prelomu iz 19. v 20. stoletje (na primer evropska agrarna kriza ob koncu 19. stoletja) so vodile kmete v hude finančne težave. Svoje gozdove so začeli čezmerno puščati,

jih deliti in prodajati. Kmetije so se drobile, nastajali so kajzarji oziroma tako imenovani kmečki proletariat. Vaške agrarne skupnosti (srenje, soseske) so se začele deliti (Remic 1975). Veliko ljudi se je začelo odseljevati in zaposlovati v industriji ter rudarstvu, predvsem v tujini, saj doma ti dejavnosti še nista bili razviti (Lazarevič 2011).

Zaradi škode, ki jo je povzročalo nenadzorovano drobljenje kmetij, je država leta 1889 sprejela zakon, ki je v določenih primerih omejil delitev srednje velikih posesti. Posest je bila najbolj razdrobljena v Primorju in v severozahodnem delu Štajerske, najmanj pa na Koroškem, saj so le v tej deželi leta 1903 zakon podrobneje uredili s pravnimi akti in s tem drobljenje posesti omejili (Gestrin in Melik 1966; Lazarevič 2011).

V približno istem obdobju se je izoblikovalo gozdarstvo kot znanost. Pojavila se je tudi doktrina sonaravnega gospodarjenja, kar je vplivalo na ohranjanje gozda in izboljšanje njegove vrstne sestave (Schültz 1999; Bončina 2000).

Gozdarski zakoni so strokovno upravo in načrtno gospodarjenje predpisovali le za državne in zasebne veleposesti. V majhnih gozdovih so uvedli zgolj splošen strokovni nadzor in nekaj zaščitnih ukrepov, zato propada kmečkih gozdov niso uspeli preprečiti (Winkler 1995).

Slika 7: Shematični prikaz spreminjanja lastniške strukture gozda v Sloveniji v zadnjih dveh stoletjih.

Za začetek 20. stoletja je bilo značilno kopičenje gozdov v rokah kapitalističnih veleposestnikov in nadaljnje drobljenje kmečke posesti (Winkler 1995). Gozd je bil večinoma (52 %) razdeljen na majhne posesti, veleposestniki so ga imeli v lasti 30 %. Država in upravne enote so imele v lasti približno 4 % gozdov, preostalo pa so bili cerkveni gozdovi (6 %) in gozdovi vaških skupnosti (8 %; Medved 2013).

Leta 1931 je bila povprečna velikost kmečkega gospodarstva skupaj z gozdom 8,7 ha (od tega 4,4 ha gozda), kar je bilo blizu takratnega srednjeevropskega povprečja (Petek 2005). Po Zakonu o likvidaciji agrarne reforme iz 1931 so za razlastitev (nacionalizacijo) prišla v poštev veleposestva, ki so imela nad 1000 ha gozdnih zemljišč. Del te lastnine so prevzele občine, del pa je prišel pod začasno državno upravo (Blaznik 1970; Remic 1975). Vendar pa naj ta reforma ne bi bistveno posegla v veleposesti, saj je bilo razlaščenih le okrog 23.000 ha gozdov (Winkler 1995).

V tem obdobju se je zasebna gozdna posest zmanjšala, na to pa so imeli največ vpliva naslednji trije dejavniki (Medved 1991): agrarna reforma, dedovanje in gradnja infrastrukturnih objektov.

Po drugi svetovni vojni je bila veleposest ponovno razlaščena. Z Zakonom o agrarni reformi in kolonizaciji iz leta 1945 je postala največja možna površina gozda, ki jo je lahko imel v lasti kmet, 25 ha. Nekmetje so lahko imeli v lasti le 5 ha gozda. Strožji republiški Zakon o kmetijskih zemljiščih iz leta 1975 je nekmetom še dodatno omejil obseg gozda: v lasti so ga lahko imeli največ 1,5 ha (Avsec 1988; Petek 2005; Medved 2013). Kolektivizacija ozemlja Slovenije sicer ni prizadela v tolikšni meri kot druge socialistične države (OECD Review of agricultural policies 2001, 9). Lastninska sestava v gozdovih se je bistveno spremenila, državno lastništvo se je okrepilo, vendar so zasebni gozdovi še vedno prevladovali. Formalne omejitve glede velikosti posestva so vplivale na opuščanje kmetijstva in gozdarstva (Zagožen 1988). Pozitiven vidik kolektivizacije je bilo dejstvo, da je bilo za poddržavljeno (in drugo državno posest) in zasebno posest uvedeno celovito načrtovanje in gospodarjenje, kar je imelo pozitivne učinke na gozdno-lesno verigo, poleg tega pa je stopil v ospredje javni interes za ohranitev in razvoj gozdov (Černač 1987; Krč s sodelavci 2015).

V tem obdobju je na gospodarjenje z zasebnimi gozdovi v Sloveniji imela čedalje večji vpliv deagrarizacija, to je proces opuščanja kmetijstva kot dejavnosti, vira zaslužka in načina življenja (Gabrovec in Kladnik 1997; Cunder 1999), predvsem zaradi nagle industrializacije (Lazarevič 2011). Konec sedemdesetih let 20. stoletja se je gospodarstvo tako v slovenskih kot evropskih urbanih središčih začelo preusmerjati iz predelovalnih dejavnosti v storitvene (Klemenčič 2002; Rus 2007).

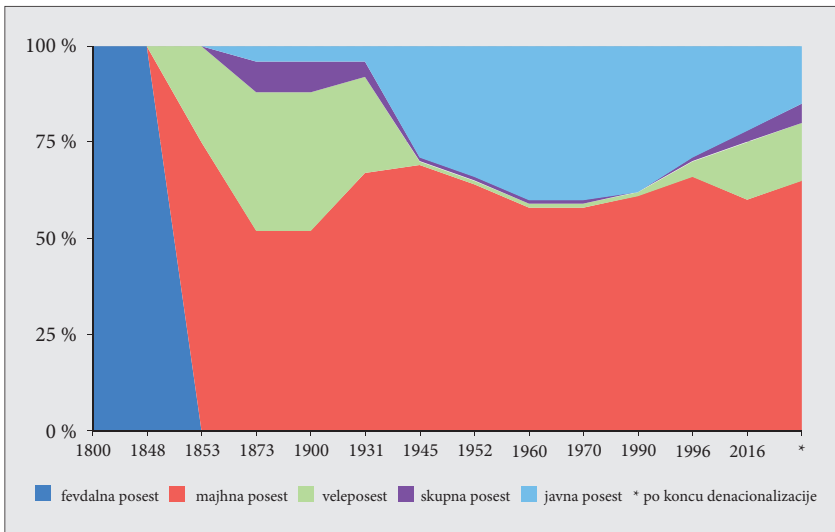
Gozd je bil tradicionalno del kmetij, saj so bile te majhne in sta bili za njih značilni samooskrba in diverzifikacija dohodkov. Z deagrarizacijo je vse več gozda prehajalo v roke nekmečkih lastnikov. To je vplivalo na delitev posesti in večji delež solastništva (Stamperfer, Durrstein in Moser 2001; Follo s sodelavci 2017, 1).

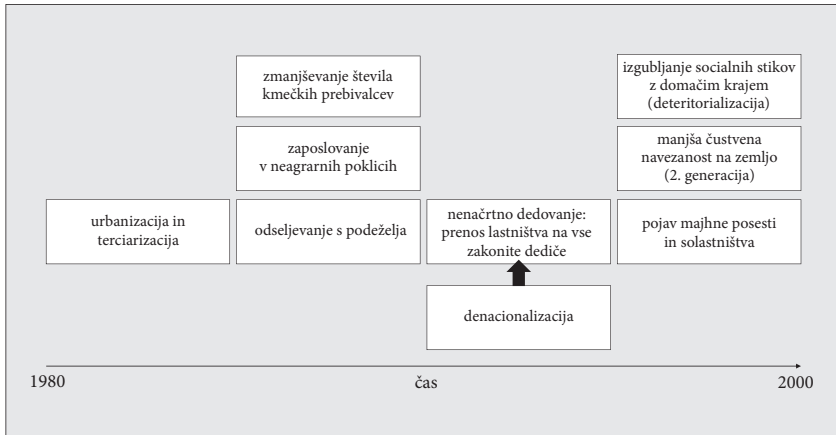
AVTOR NEZNAN

Slika 8: Prevoz hlodov iz pohorskih gozdov s konjsko vprego (Wolfgruber in Mumel 2010).

Slika 9: Shematični kronološki pregled spreminjanja lastništva gozdnih posesti na Slovenskem (Blaznik, Grafenauer in Vilfan 1970; Remic 1975; Winkler 1995; Resolucija o nacionalnem ... 2007; Medved 2013, Poročilo Zavoda ... 2016).

Slika 10: Dejavniki in procesi, ki so odločilno vplivali na drobitev gozdnih posesti po letu 1980.

Drobljenje (slika 10) se je zato kljub demografskim spremembam in spremembam v strukturi populacije lastnikov gozdov oziroma močni deagrarnizaciji nadaljevalo. Povprečna velikost kmečkega gospodarstva v Sloveniji se je do leta 1969 vseskozi zmanjševala, medtem ko se je razmerje, torej dve tretjini zasebnih in tretjina državnih gozdov, med letoma 1960 in 1990 ustalilo.

Zakon o denacionalizaciji iz leta 1991 je omogočil vrnitev gozdnih posesti, ki so bile podržavljene. Čeprav so se z njim izoblikovale nekatere zasebne veleposesti, na primer tiste v lasti Ljubljanske nadškofije (15.000 ha), rodbin Born (3600 ha) in Attems (2200 ha) ter posesti Jurija Rudeža (1600 ha) in Huberta Koslerja (929 ha), je vračanje posesti v naravi povzročilo, da se je:

- v povprečju vračala veleposest (vrnjena posest je v povprečju obsegala 30 ha),
- zaradi večjega števila zakonitih dedičev (ob začetku denacionalizacije so bili v povprečju trije) povprečna velikost zasebne posesti zmanjšala (in ne povečala, kot je bilo sprva predvideno; Winkler in Medved 1994),
- povečal delež posesti z več kot enim lastnikom,
- posest vračala večinoma nekmetom.

Ob koncu denacionalizacije naj bi delež zasebnih gozdov dosegel skoraj 80 % (Winkler 1995; Petek 2005; Medved 2013).

3 Sodobna struktura lastništva gozdov

V 20. stoletju se je povprečna velikost zasebne gozdne posesti v Sloveniji zmanjšala za 50 %. Leta 1990 je bila 2,7 ha in je kljub vračanju velikih državnih posesti zasebnim lastnikom še vedno približno enaka (Winkler in Medved 1994).

Drobljenje gozdne posesti so spremljale demografske spremembe in spremembe v strukturi lastnikov. Tako se je demografska struktura lastnikov majhnih gozdnih posesti približala splošni populaciji: lastniki so v povprečju čedalje starejši, delež lastnic se povečuje, vse manj je kmečkih lastnikov gozda (Medved, Matijašič in Pisek 2010).

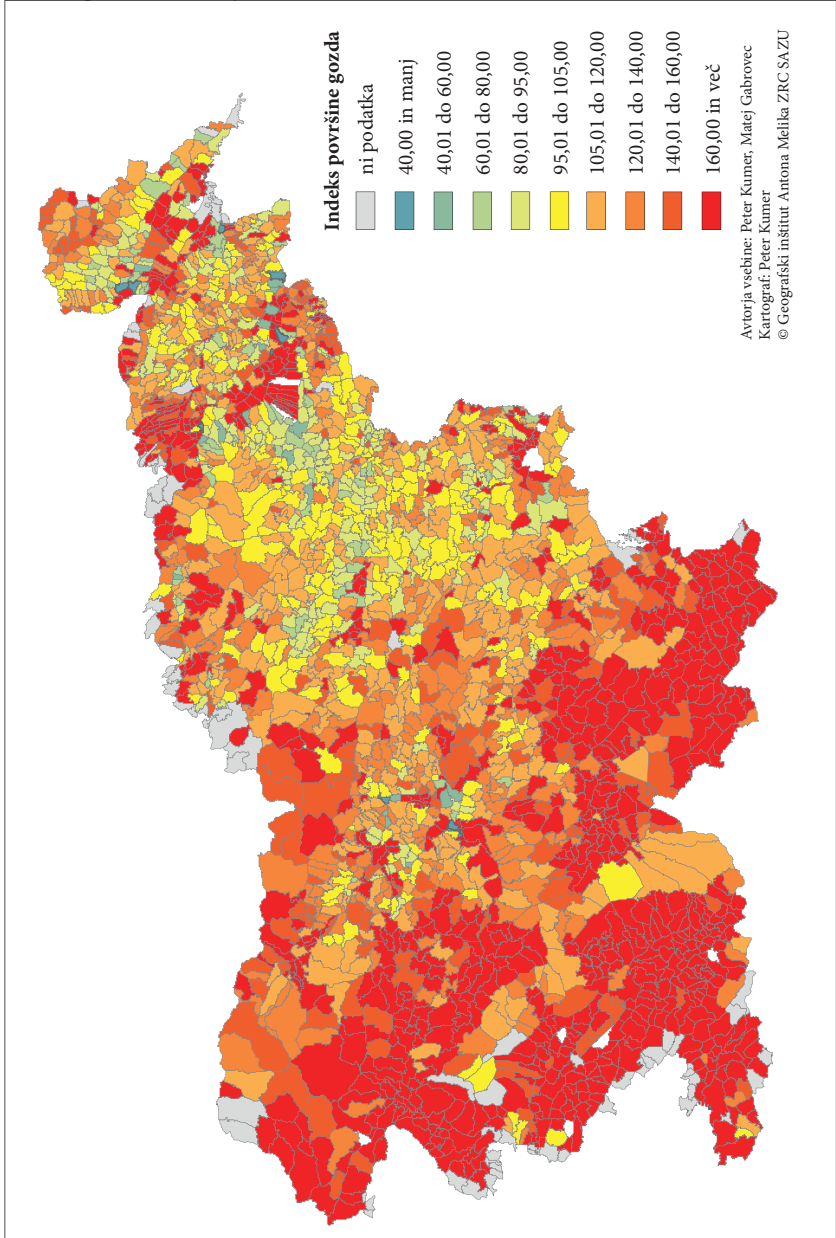
Drug razlog, ki je vplival na povečanje števila lastnikov gozda, je zaraščanje kmetijskih zemljišč in njihovo postopno prehajanje v kategorijo gozd (slika 11; Gabrovec in Kumer 2019). Vrednosti nad 100 pomenijo povečanje, pod 100 pa zmanjšanje pokritosti z gozdom. Zaraščanje z gozdom je značilno za obdobje po drugi svetovni vojni. S povečevanjem gozdnih zemljišč se pojavljajo tudi novi lastniki gozda.

3.1 Lastniki gozdne veleposesti

Le 11 % zasebnih lastnikov ima v lasti več kot 5 ha gozda. Največji zasebni lastnik gozdov v Sloveniji je Rimskokatoliška cerkev. Gozd je dobila v okviru vračila med 2. svetovno vojno in po njej nacionaliziranega premoženja, ki je bilo večinoma fevdalnega izvora (Winkler 1995), čeprav je v 19. stoletju pomembno vlogo pri gospodarjenju z nekaterimi cerkvenimi gozdovi odigral Kranjski verski sklad, nad katerim je bdele država (Kranjski verski sklad 2018). Zdaj ima v lasti okrog 29.000 ha oziroma okrog 2,5 % od vseh gozdnih zemljišč. Prizadeva si pridobiti še nekaj gozdov, ki so trenutno v denacionalizacijskem postopku (Lešnik in Koren 2016). Cerkevni gozdovi so neskljenjena posest, poleg tega so njihovi formalni lastniki pravne osebe, ki z gozdom različno upravljajo in gospodarijo. Delimo jih na pet skupin (slika 12).

Največ gozda (19.800 ha) ima v lasti Nadškofija Ljubljana oziroma njena družba Metropolitan. Njena največja sklenjena gozdna zemljišča so znotraj Triglavskega narodnega parka in njegovi neposredni okolici ter med Vranskim in Solčavskim. Sledijo župnije (6660 ha gozda), ki jih je v Sloveniji okoli 800. Z njihovimi gozdovi gospodarijo župnijske skupnosti, navadno brez pomoči nadškofij, zato de facto delujejo kot majhne gozdne posesti. Tretja skupina so škofije (1800 ha gozdov); v Sloveniji so štiri. Četrta skupina so samostani, ki posedujejo 350 ha gozdov. S samostanskimi gozdovi v glavnem samostojno gospodarijo okrog 40 redov. Peto skupino sestavlja Nadškofija Maribor (330 ha gozdov), ki ima neskljenjene zaplate gozdov v okolici Maribora in bližini Poljčan (GURS 2013; Zemljiška knjiga 2013).

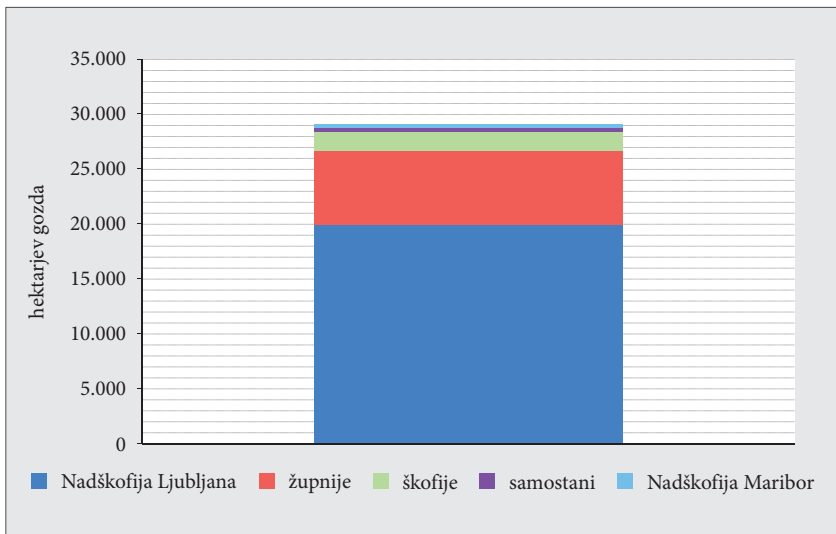
Slika 11: Spremembe v pokritosti Slovenije z gozdom med letoma 1824 in 2016 (Gabrovec in Kumer 2019). ► str. 30

Sledijo dediči tujih plemičev. Njihova posest je ostanek srednjeveških fevdov in fidejkomisov (dedno rodbinsko posestvo). Največji lastniki gozdov med njimi so dediči plemiških rodbin Born in Attems. Prvi imajo po ocenah v lasti 3600 ha gozdov v okolici Trziča, drugi pa 2200 ha gozdov na Pohorju in v okolici Slovenske Bistrice. Sledijo gozdovi v lasti potomcev kapitalističnih veleposestnikov, večinoma domačih, ki so svojo posest pridobili s svobodnim prometom z gozdovi. Med njimi imajo največje površine gozdov potomci rodbine Rudež, ki med Turjakom in Kolpo posedujejo okrog 1600 ha gozda, in potomci rodbine Kosler, ki imajo okrog 930 ha gozda v okolici Velikih Lašč. 350 ha gozdov na Dolenjskem in Beli krajini je v lasti Staša Javornika, predsednika Združenja večjih gozdnih posesti (Winkler 1995; Koražija 2016).

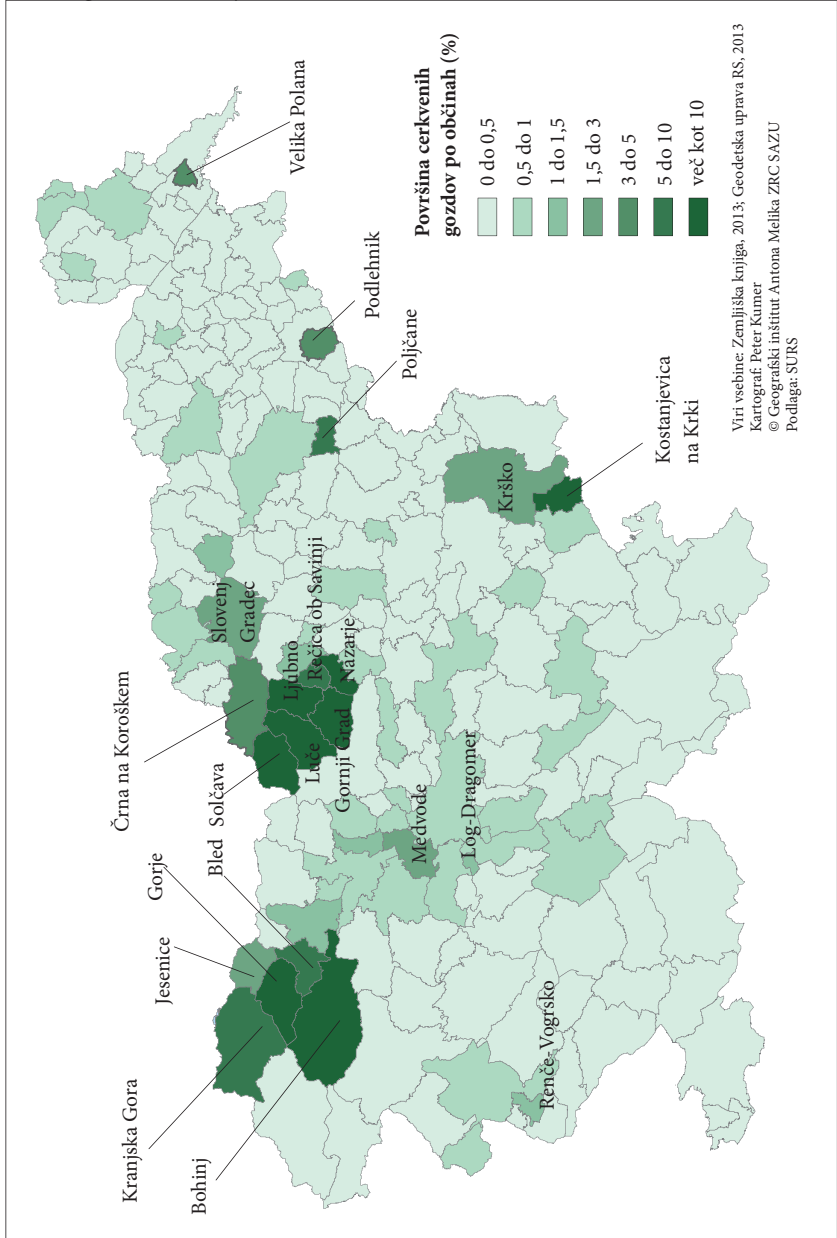
3.2 Lastniki majhne gozdne posesti

V sodobnosti je za nekatere slovenske regije značilna večja razdrobljenost gozdne posesti kot za druge. Razlike v njeni razkosanosti so odraz svojskih regionalnih oblik zemljiške razdelitve, pokrajinsko svojskih oblik dednih praks, različnih družbeno-

Slika 12: Površina gozdov po pravnih osebah, ki pripadajo katoliški cerkvi (GURS 2013; Zemljiška knjiga 2013).

Slika 13: Delež cerkvenih gozdov po slovenskih občinah (GURS 2013; Zemljiška knjiga 2013). ► str. 32

gospodarskih procesov, različnega obsega agrarnih reform, različno intenzivne denacionalizacije, pa tudi različnih naravnogeografskih značilnosti, kot sta izoblikovanost in naklon površja.

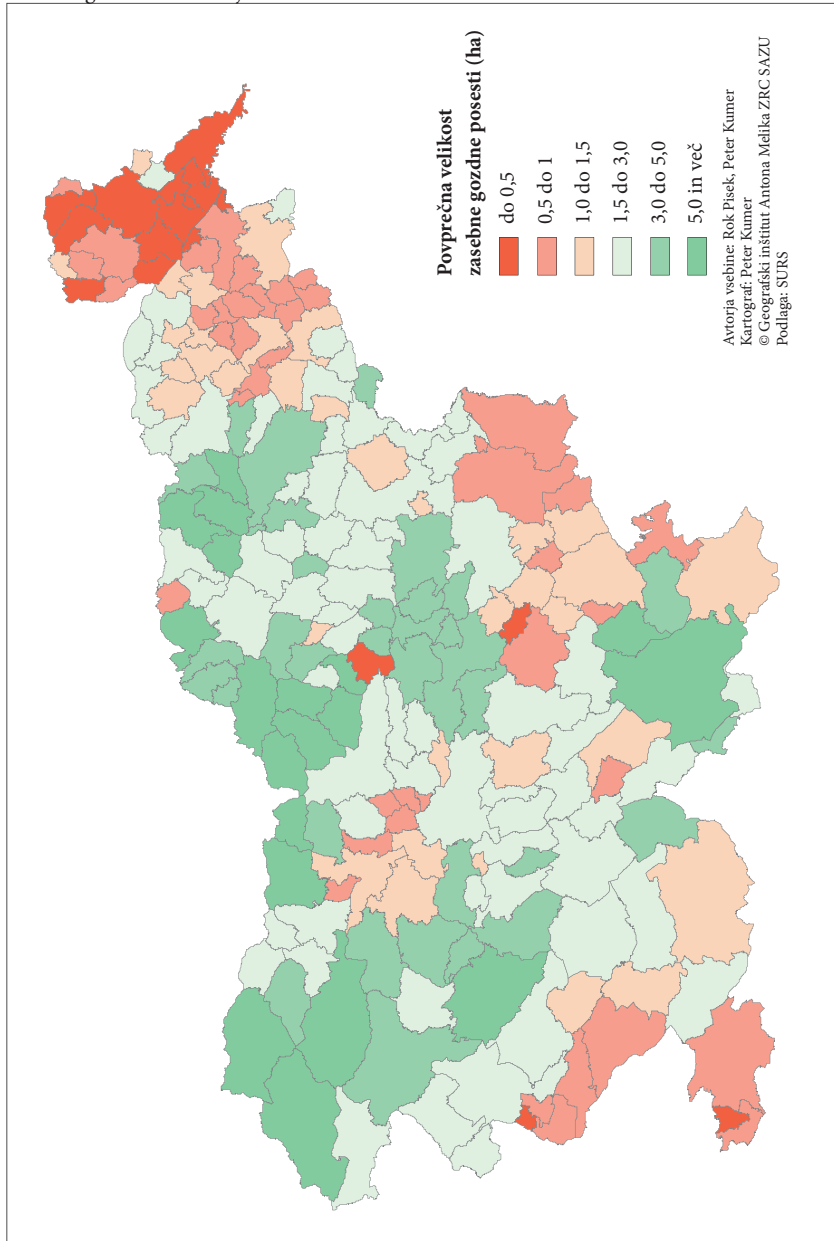
Najmanjše zasebne gozdne posesti so v Prekmurju in na Primorskem, največje pa na Kočevskem, v alpskem visokogorju, Posavskem hribovju in zahodnem predalpskem hribovju (preglednica 1; sliki 14 in 15). Opazna je pomembna povezanost razdrobljenosti lastništva gozda z naklonom in reliefom. Tako so se v alpskem visokogorju in na dinarskih planotah, kjer so nakloni površja večji, ohranile nekoliko večje posesti.

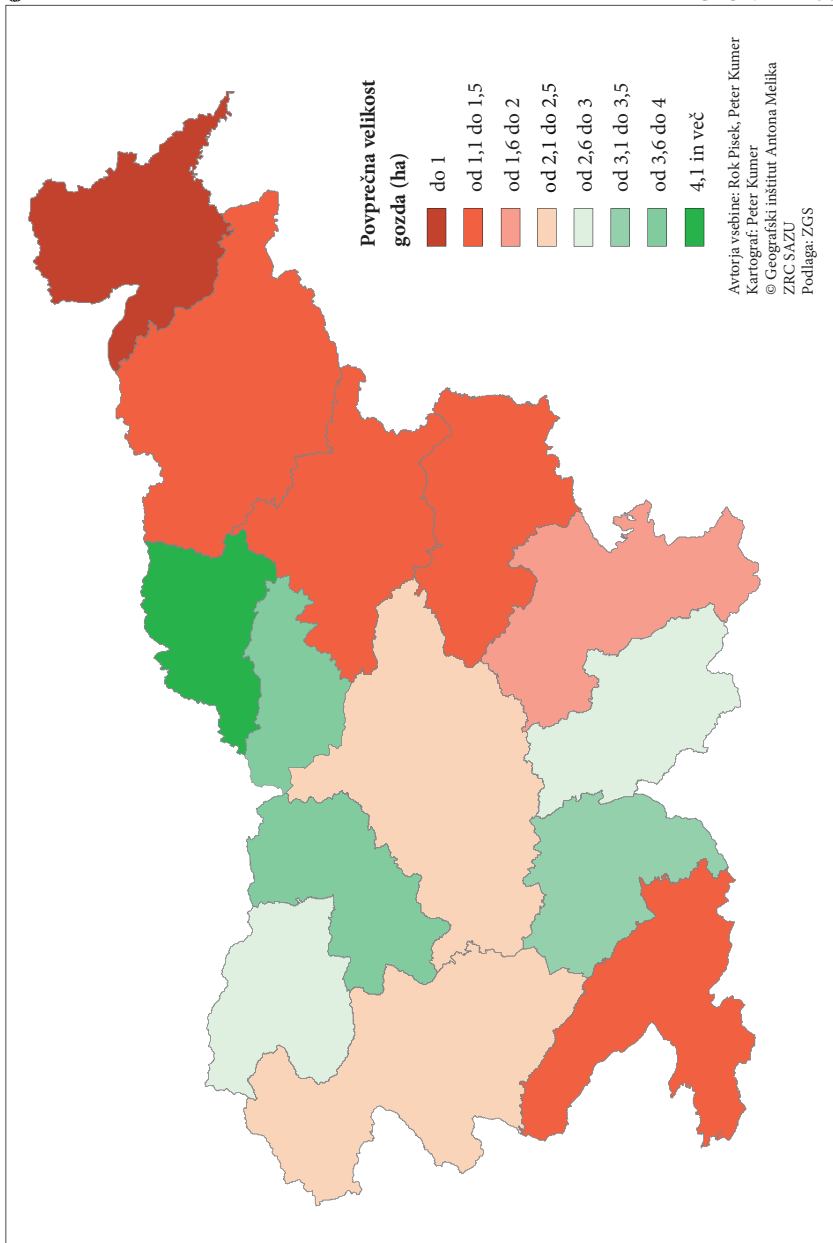
Preglednica 1: Značilnosti zasebne gozdne posesti po območnih enotah Zavoda za gozdove Slovenije (ZGS) (Gozdnogospodarski načrti ... 2010; Poročilo Zavoda ... 2016).

območna enota ZGS	povprečna velikost gozda na zasebnega lastnika (ha)	povprečna velikost zasebne gozdne posesti (ha)	delež zasebnih posesti, manjših od 5 ha, glede na število posestnikov (%)	delež zasebnih posesti, manjših od 5 ha, glede na površino gozdnih zemljišč (%)
Ljubljana	2,1	3,0	87,2	31,8
Tolmin	2,2	5,0	84,5	31,7
Postojna	3,1	4,7	75,3	25,3
Sežana	1,5	2,2	89,4	37,8
Bled	2,6	3,7	80,1	23,3
Kranj	3,7	5,3	80,0	16,0
Kočevje	2,8	4,2	68,1	21,8
Novo mesto	2,0	2,0	80,1	31,7
Brežice	1,4	2,1	88,5	46,0
Celje	1,3	2,0	87,9	42,6
Nazarje	3,9	7,6	77,0	9,8
Slovenj Gradec	4,7	6,6	70,5	8,7
Maribor	1,2	1,7	92,2	46,4
Murska Sobota	0,6	0,8	92,9	76,2

Slika 14: Povprečna velikost zasebne gozdne posesti po občinah v Sloveniji (Velikost zasebne gozdne posesti 2011). ► str. 34

Slika 15: Povprečna velikost gozda v posameznih območnih enotah Zavoda za gozdove Slovenije na zasebnega lastnika (Poročilo Zavoda ... 2016). ► str. 35

4 Metode zbiranja in analize podatkov

V tem poglavju so predstavljene metode, uporabljene v raziskavi, katere rezultati so predstavljeni v nadaljevanju monografije. Uporabil sem kombinacijo kvantitativnega in kvalitativnega pristopa, kot ga predlaga Creswell (2014), Richie in Lewis (2003) pa menita, da takšen pristop vodi v celovitejše razumevanje predmeta preučevanja. Pristop je uporaben pri razumevanju lastnikov gozdov, saj sem že vnaprej predvideval, da imajo ti zelo raznolike socialne, ekonomske in demografske značilnosti, obenem pa na njihove odločitve, povezane z gospodarjenjem z MZGP, vplivajo številni, med seboj prepleteni dejavniki.

Osnovno podatkovno zbirko sem pridobil z »indeksom lastnikov gozdov« (podatkovna zbirka, ki vsebuje podatke o lastnikih, parcelnih številkah njihovih posesti, šifrah katastrskih občin ter podatke o površini in lokaciji gozdnih posesti; Pezdevšek Malovrh 2010, 52) in anketnim vprašalnikom. Sledila je izvedba poglobljenih polstrukturiranih intervjujev z lastniki MZGP, nato pa še izvedba fokusnih skupin, kamor sem poleg lastnikov povabil še druge relevantne deležnike. Transkripcije obeh dogodkov sem analiziral po pravilih utemeljevalne teorije. Vpliv širšega institucionalnega okvira na gospodarjenje z MZGP sem osvetlil z vključitvijo institucij v raziskavo. Za globlji vpogled v razumevanje dejavnikov, ki po njihovem mnenju vplivajo na gospodarjenje v MZGP, sem izvedel SMART analizo.

4.1 Zbiranje podatkov

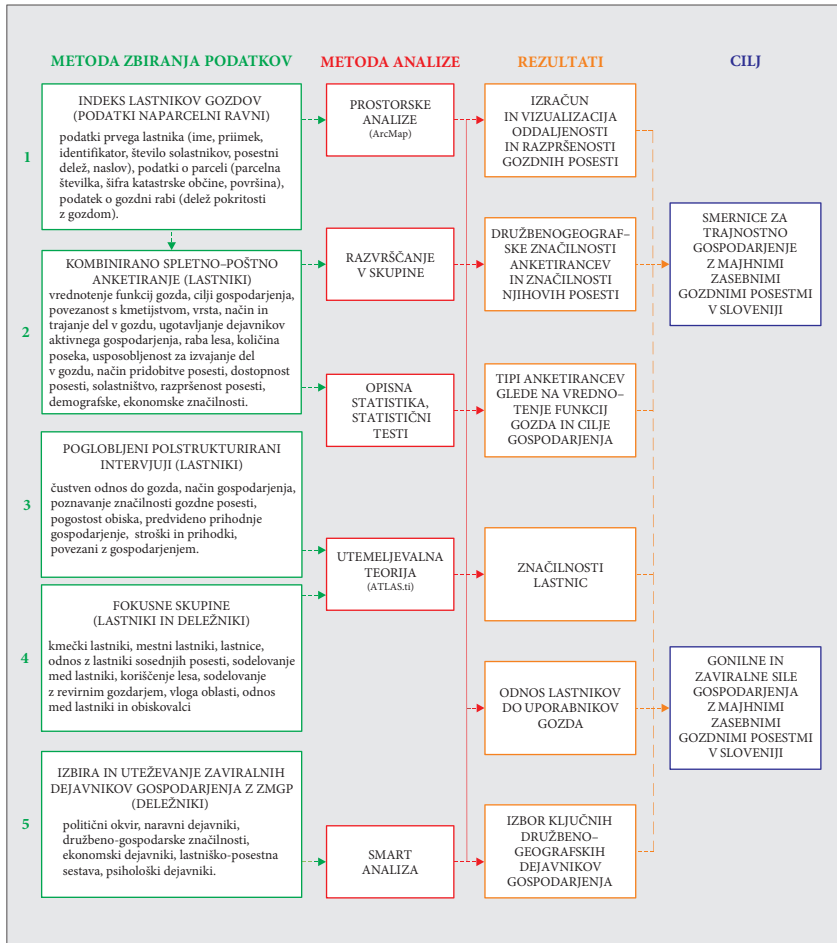
Zbiranje podatkov je potekalo v štirih korakih (slika 16):

- kombinirano spletno-poštno anketiranje,
- poglobljeni polstrukturirani intervjuji,
- vključevanje deležnikov pri izbiri in uteževanju zaviralnih dejavnikov,
- fokusne skupine.

Kombinirano spletno-poštno anketiranje sem izvedel z namenom, da na objektivni in celovit način zberem podatke o lastnikih MZGP. To raziskovalno orodje sem uporabil, da bi razumel odnose lastnikov do gozda in njihov način gospodarjenja ter preučil njihove družbeno-gospodarske in demografske značilnosti. Vprašalniki so z vsebinskega vidika sledili izkušnjam vprašalnikov iz predhodnih študij, ki so prav tako obravnavale zasebne lastnike gozdov (na primer Boon, Meilby in Thorsen 2004; Ziegen speck, Härdter in Schraml 2004; Pezdevšek Malovrh 2006; 2010; Norlund in Westin 2011; Ficko in Bončina 2013). Ožji namen vprašalnika je bil zbrati informacije o vrednotenju funkcij gozda, ciljih gospodarjenja, povezanosti gozdarjenja s kmetijstvom, izvajanju del v gozdu (vrsta, način in trajanje), količini poseka, usposobljenosti za izvajanje del v gozdu, načinu pridobitve posesti, posestnih značilnostih (velikost, dostopnost, razpršenost) ter družbeno-gospodarskih in demografskih značilnostih

(preglednica 2). Pri tem sem upošteval smernice Dillmana, Smytha in Christiana (2014) za pripravo in izvedbo kombiniranega vprašalnika, da bi povečal odzivnost in zmanjšal pojav možnih napak (na primer izključnost določenega segmenta preučevane populacije) med anketiranjem.

Seznam šestih milijonov parcel z navedenimi lastniškimi podatki (»indeks lastnikov gozdov«), ki ga je za leto 2013 hranila Geodetska uprava Republike Slovenije,

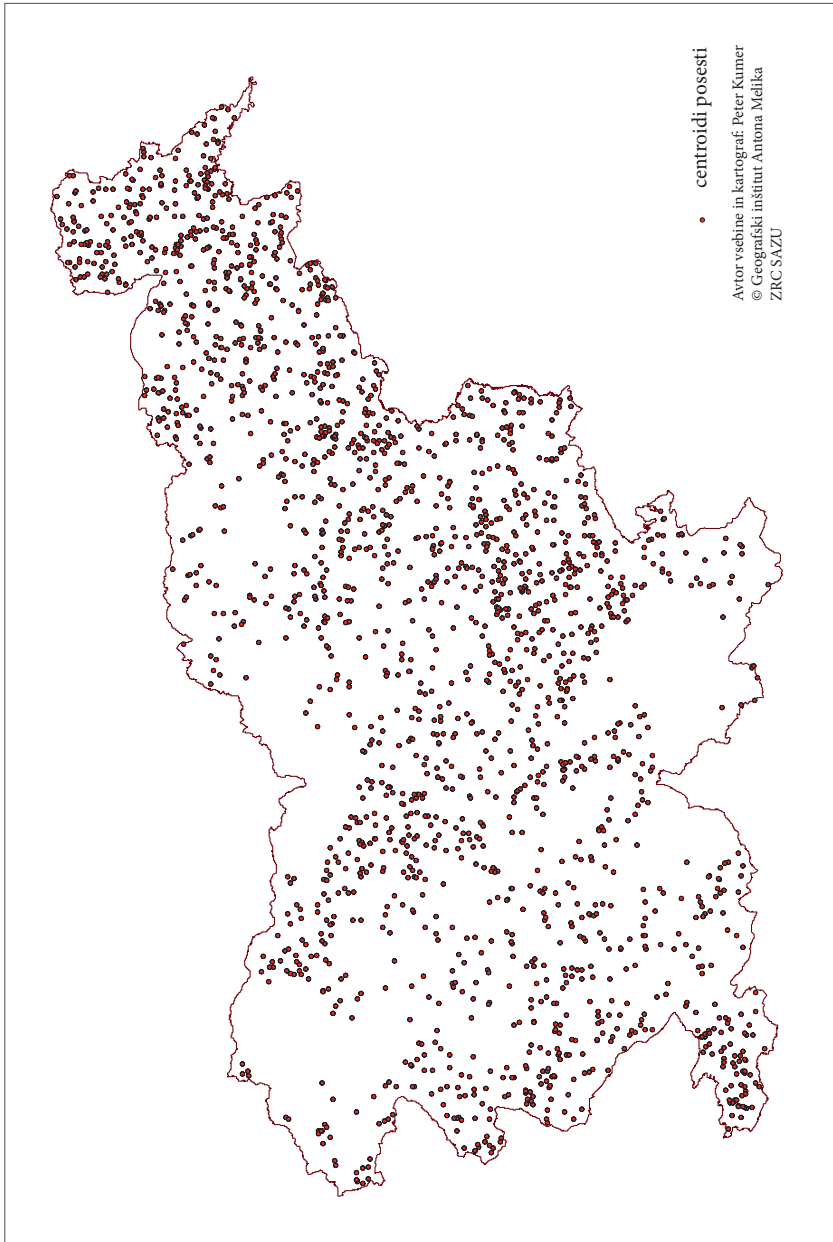

Slika 16: Štiristopenjski model zbiranja in obdelave raziskovalnih podatkov.

Preglednica 2: Opis spremenljivk, vključenih v anketiranje.

spremenljivka	opis spremenljivke
starost	v letih
izobrazba	1 – osnovna šola ali manj, 2 – poklicna šola (dve- ali triletna strokovna šola), 3 – štiriletna srednja šola ali gimnazija, 4 – višja ali visoka šola, univerzitetna izobrazba, 5 – doktorska izobrazba
dohodek	ocenjena višina mesečnega dohodka v evrih (po odbitju davkov): 1–500, 2–700 /.../ 9–2100, 10– več kot 2100–
dohodek od dela v gozdu	ocena višine dohodka, ki ga anketirani pridobi od gozda (% od skupnega dohodka)
spol	0 – moški, 1 – ženski
upokojski status	1 – upokojenec, 0 – ni upokojenec
zaposlitveni status	1 – nezaposlen, 0 – zaposlen
velikost gozda	velikost gozdne posesti (ha)
solastništvo	število lastnikov
parcelna razdrobljenost	število parcel, ki sestavljajo posest
način pridobitve gozdne posesti	1 – podedovano, 0 – drugače pridobljeno
delo na kmetiji	1 – dela na kmetiji, 0 – ne dela na kmetiji
povezanost s kmetovanjem	1 – povezan s kmetovanjem prek družine, prijateljev, 0 – ni povezan
otročstvo	1 – v otroštvu je živel na kmetiji, 0 – v otroštvu ni živel na kmetiji
realizacija del v gozdu	od 0-odstotna (popolnoma neaktiven pri gozdnih delih) do 100-odstotna udeležba (aktiven pri vseh gozdnih delih)
namera aktivnega gospodarjenja z gozdom v prihodnosti	izražen namen za aktivno gospodarjenje z gozdom v prihodnosti (1 – da, popolnoma, 2 – verjetno da, 3 – negotovo, niti da niti ne, 4 – verjetno ne, 5 – ne)

Slika 17: Naključni raziskovalni vzorec gozdnih lastnikov. ►

sem s pomočjo Zemljiške knjige geolociral, združil (glede na iste lastniške podatke) in ga povezal z gozdno rabo tal. Tako sem dobil lastnike gozdnih posesti v Sloveniji in lokacije teh posesti. Po odstranitvi vrstic z napakami sem dobil seznam 330.949 posesti z različnimi lastniki. V nadaljevanju sem izločil naslednje: lastnike državnih posesti, lastnike občinskih posesti, družbe (podjetja), pravne osebe (agrarne in vaške skupnosti, župnije, nadškofiji, samostane), lastnike, mlajše od 14 let, tiste brez gozda, lastnike z več kot 5 ha gozda, lastnike z neurejenim lastniškim statusom (pogrešan, neznan, mrtev), tujce in lastnike z nepopolnimi podatki. S tem sem prišel do populacije MZGP, primerne za nadaljevanje raziskave.

Prečiščen seznam vsebuje 199.561 lastnikov. S podatki o kraju bivanja sem lahko pripravil preprost in naključno prostorsko razporejen vzorec 2010-ih lastnikov gozdov (slika 17). Za potrebe nadaljnje analize je vsak lastnik v vzorcu prejel edinstveno štirimestno kodo. Za lastnike, ki so bili del vzorca, sem poleg podatkov o lokaciji doma izračunal razdaljo med domom in središčem gozdne posesti ter razpršenost gozdnih parcel (povprečna razdalja od središča posameznih parcel do središča gozdne posesti). Pri izvedbi tega koraka sem si pomagal s programsko opremo *ArcGIS Desktop*. Vse nadaljnje analize sem opravil na vzorcu. Lokacije središč gozdnih posesti lastnikov, zajetih v raziskavo, so prikazane na zemljevidu (slika 19).

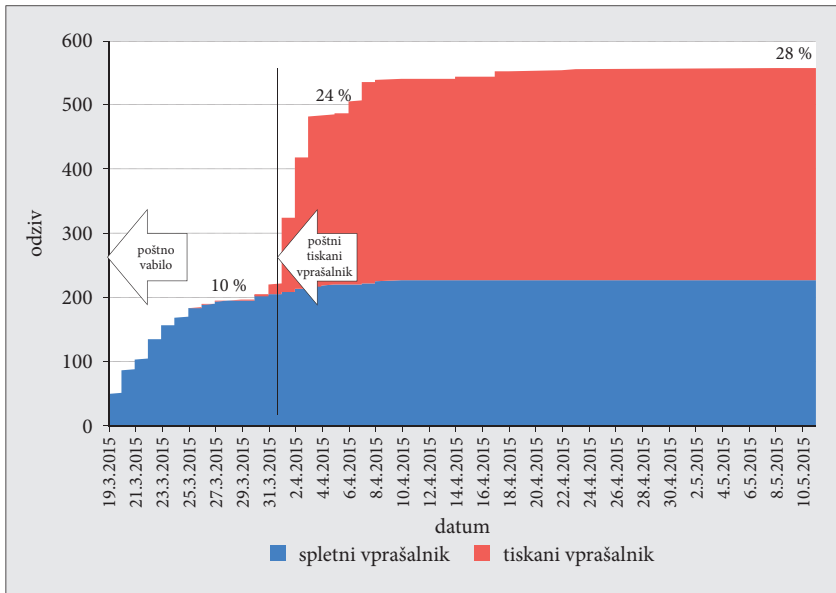
Vprašalnik je bil testiran februarja 2015, anketiranje pa sem izvedel februarja in marca istega leta. Izvedba je potekala v dveh korakih. V prvem sem na naslove vseh 2010-tih naključno izbranih lastnikov poslal vabilo k reševanju spletnega vprašalnika in mu priložil edinstveno štirimestno kodo (identifikator) ter praktično darilo (pisalo). Tiste, od katerih ni bilo odziva, sem po dveh tednih ponovno povabil k izpolnjevanju vprašalnika. To sem storil tako, da sem jim na njihov naslov poslal tiskan vprašalnik s priloženo ovojnico in plačano poštnino. Izpolnjevanje spletnega vprašalnika je bilo še vedno omogočeno, saj je uporaba edinstvene štirimestne kode omogočala odkrivanje morebitnih podvojenih vnosov. Na sliki 18 je prikazana kumulativna vrednost števila vrnjenih/prispelih vprašalnikov po datumih (glede na žig na poštni obojnici ali datum na spletnem vprašalniku). Zadnjega sem prejel maja 2015. Prispelo je 675 oziroma 33,6 % od poslanih vprašalnikov, med katerimi je bilo 5,7 % takšnih, ki so zaradi različnih objektivnih in subjektivnih razlogov vsebovali sporočila o zavrnitvi sodelovanja pri anketiranju. Objektivni razlogi, ki jih gre pripisati napakam v »indeksu lastnikov gozdov«, so se nanašali na smrt oziroma nepravi ali spremenjeni naslov zabeleženega lastnika. Subjektivni razlogi so izražali nezanimanje za sodelovanje predvsem zaradi premajhne gozdne posesti ali odsotnosti gospodarjenja ter visoke starosti lastnika. Pri nekaterih prispelih negativnih odzivih ni bilo mogoče razbrati razloga za nesodelovanje. Nekateri negativni odzivi z opredeljenimi subjektivnimi razlogi so v obliki citatov uporabljeni kot dodatna pojasnila h kvalitativni analizi.

Med 561-imi uporabnimi vprašalniki (28 %) sem jih izločil 174, saj niso bili izpolnjeni v celoti ali so bili napačno označeni kot lastniki majhnih gozdnih posesti,

saj dejansko njihova gozdna posest presega 5 ha. Po končanem urejanju gradiva je ostalo 387 vprašalnikov, ki so bili vključeni v statistično analizo (slika 19).

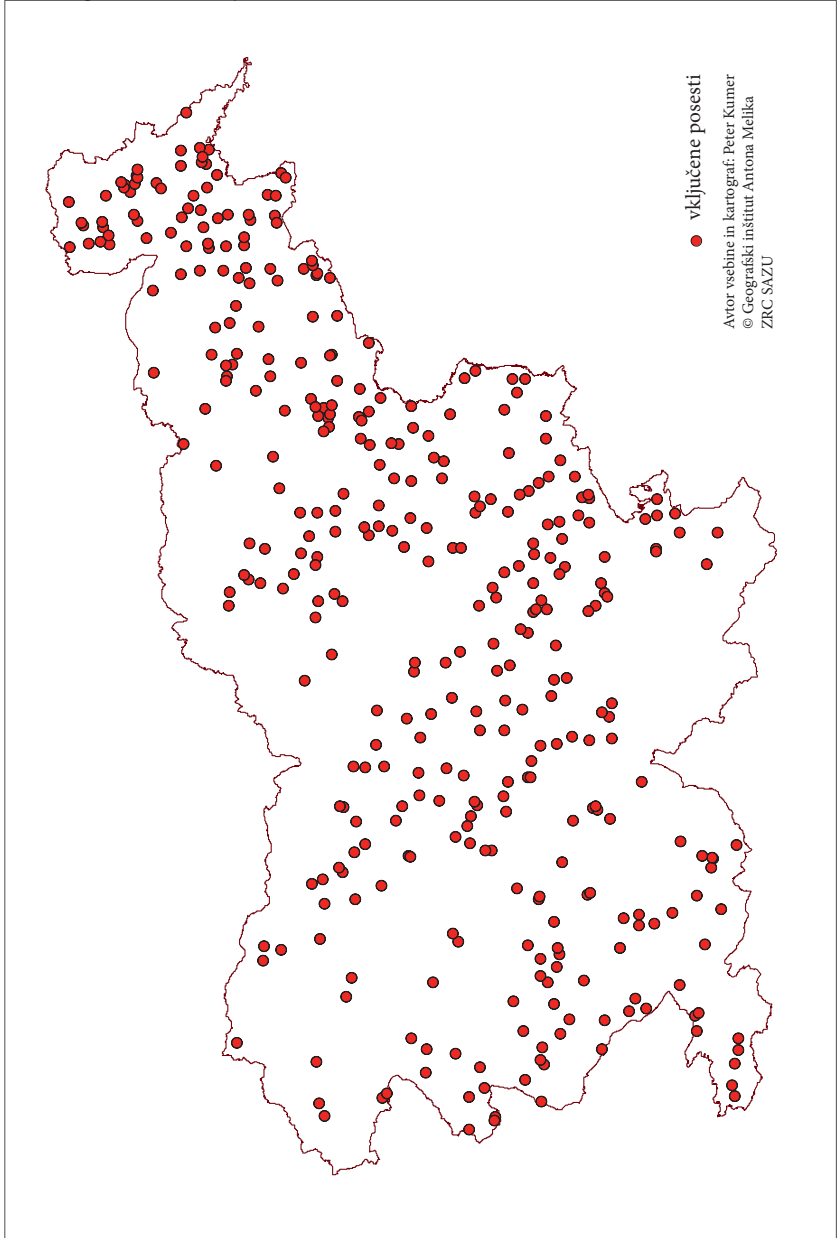
Z lastniki, ki so v anketi izrazili pripravljenost sodelovati v nadaljnjih korakih raziskave, sem izvedel poglobljen polstrukturirani intervju (Longhurst 2010). Njegov namen je bil poiskati dejavnike, ki vplivajo na obliko gospodarjenja z MZGP. Gre za neposreden in poglobljen pogovor z osebo, od katere pričakujemo, da bo delila svoje izkušnje s področja preučevane tematike (Fontana in Frey 1994; Lofland s sodelavci 2006). Pri pripravi in izvedbi intervjuja sem upošteval napotke Charmazove (2006), saj sem želel čim bolj slediti korakom utemeljevalne teorije, ki predvideva raziskovalčev nadzor tako nad zbiranjem podatkov kot nad analizo in prehajanjem med obema korakoma.

Polstrukturirani intervjuji so bili izvedeni med oktobrom 2015 in marcem 2016. Del sogovornikov je bil vzet iz skupine respondentov. Kontaktiral sem tiste, ki so izrazili privolitev v sodelovanje pri nadaljnjih korakih raziskave. Ker so bile te osebe seznanjene z raziskavo že v času anketiranja, so lažje privolile v sodelovanje. Na ta način

Slika 18: Kumulativni prikaz prispelih odzivov po dnevih in obliki anketiranja.

Slika 19: Lokacije središč gozdnih posesti lastnikov respondentov, vključenih v statistično analizo. ► str. 42

sem zaobjel tudi dovolj raznovrstne odgovore. Kljub temu sem se poslužil še teoretičnega vzorčenja in v vzorec vključil še nekaj naključno izbranih sogovornikov. Osebe sem kontaktiral po telefonu, se z njimi dogovoril o času izvedbe intervjuja in jih obiskal na domu oziroma povabil na Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU v Ljubljano ali pa sem se z njimi na njihovo željo sestal v nevtralnem okolju, na primer v izbrani kavarni. Glede na kraj bivanja je bil vzorec razpršen po vsej Sloveniji (slika 20). Intervjuvanci so se strinjali, da se pogovor snema, pri čemer jim je bila zagotovljena stroga anonimnost.

Skupno je bilo izvedenih 22 intervjujev, kar je skladno s smernicami za kvalitativne raziskave, ki temeljijo na intervjujih (Guest, Bunce in Johnson 2006). V povprečju so intervjuji trajali od 30 do 40 minut. Njihovi zvočni posnetki so bili transkribirani. 14 intervjuvancev je pripadalo skupini »vključenih« (angleško *engaged*) lastnikov, osem pa skupini »nevklučenih« (angleško *detached*) lastnikov.

V naslednji fazi sem v analizo vključil mnenja deležnikov. Zanimalo me je, kakšen je njihov pogled na zaviralne dejavnike, ki vplivajo na gospodarjenje posameznega tipa lastnikov, prepoznanega v prejšnjih fazah raziskovalnega dela. Predpostavil sem, da je zaradi političnih in institucionalnih sprememb, ki jih je bilo deležno gozdarstvo po osamosvojitvi, oblika gospodarjenja z MZGP odvisna od osebnih odločitev lastnikov. Z vidika ciljev raziskave je razmišljanje deležnikov pomembno zaradi priprave priporočil gozdarski politiki za spodbujanje gospodarjenja z MZGP. Pri izbiri deležnikov so imeli prednost posamezniki, ki so imeli izkušnje z gospodarjenjem z MZGP ali pa so imeli ustrezen institucionalni vpliv. Najprej sem torej določil deležnike z različnih usatanov (ministrstvo, javna gozdarska služba, raziskovalne ustanove, združenja zasebnih lastnikov gozdov; preglednica 3) in jih povabili k predstavitvi njihovega lastnega razmišljanja glede zaviralnih dejavnikov, s čimer so prispevali k legitimnosti končne odločitve (Kangas s sodelavci 2010).

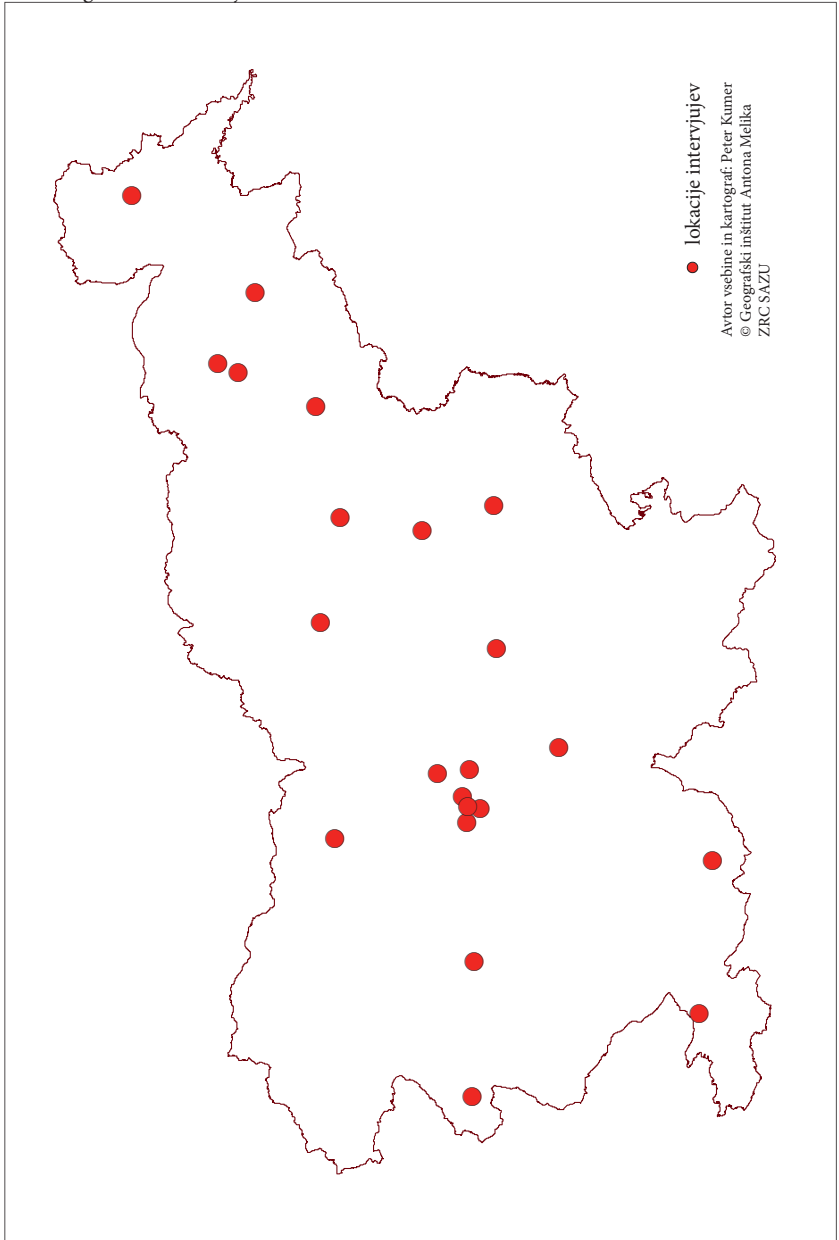
Preglednica 3: Število deležnikov glede na tip ustanove.

ustanova	število
ministrstvo in inšpekcija	5
javna gozdarska služba	9
izobraževalno-raziskovalna ustanova	5
združenje	5
skupaj	24

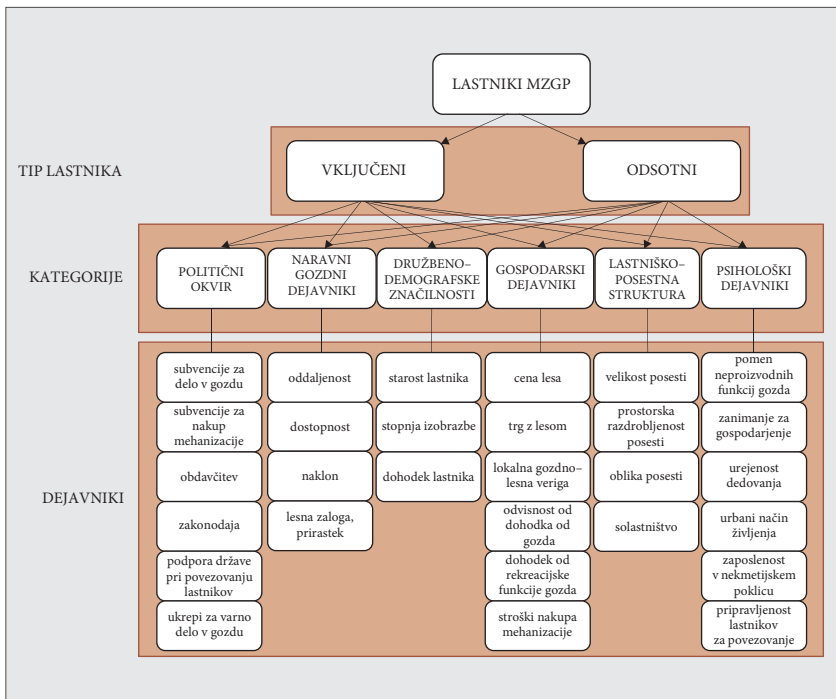
Slika 20: Lokacije bivališč lastnikov, s katerimi je bil opravljen polstrukturirani intervju.

► str. 44

Deležniki so prek elektronske korespondence pripisovali ocene vnaprej določenim kategorijam in zavirajočim dejavnikom, predstavljenih na sliki 21. Uteževanje kategorij in zavirajočih dejavnikov je potekalo s pomočjo tehnike SMART (angleška kratica za *simple multiple-attribute rating techniques*), ki je preprosto in priročno orodje za ocenjevanje in razporejanje različnih spremenljivk (Edwards in Barron, 1994; Kangas, Kangas in Kurttila 2015). Tehnika SMART spada v okvir večkriterijskih metod (model MCDA), ki vključuje podajanje intervalnih ocen in uteževanje (Weber 1987; Mustajoki, Raimo in Salo 2005). Temelji na podajanju razmernostnih ocen od 100 do 0 točk. Deležnik je najprej določil najpomembnejši dejavnik v posamezni kategoriji in mu pripisal 100 točk. Nato je poiskal naslednji dejavnik, ki mu je dodelil relativno oceno glede na najpomembnejši zaviralni dejavnik (s točkami od 10 do 100; intervalna lestvica z ekvidistanco 10 točk). Če so bile po mnenju ocenjevalca spremenljivke enako vredne, jih je lahko več imelo enako vrednost.

Slika 21: Hierarhija kategorij in dejavnikov, navedenih v ocenjevalnih listih po metodi SMART.

Enak postopek se je ponovil z ostalimi dejavniki v posamezni kategoriji. Na koncu je ocenjevalec po enakem postopku ocenil še pomembnost posameznih kategorij. Ocenjevanje je potekalo glede na oba tipa lastnikov. Deležniki so najprej ocenjevali dejavnike v kategoriji politični okvir (angleško *policy framework*), nato so nadaljevali s kategorijami naravni gozdni dejavniki (angleško *forest characteristics*) družbeno-demografske značilnosti (angleško *socio-demographic characteristics*), gospodarski dejavniki (angleško *economic factors*), lastniško-posestno struktura (angleško *ownership and property characteristics*) in psihološki dejavniki (angleško *psychological factors*). Na koncu so morali posamezne kategorije obtežiti. Ko so deležniki svoje ocene vrnili, sem za vsak dejavnik in vsako kategorijo izračunal povprečno oceno.

Lokalne vrednosti dejavnikov (pomembnost dejavnikov znotraj posamezne kategorije) sem izračunal po naslednji enačbi (Kangas, Kangas in Kurttila 2015):

$$y_1 = \frac{x_1}{\sum x_n}$$

Pri tem je x_1 povprečna ocena prvega dejavnika x_n , pa vsota povprečnih ocen vseh dejavnikov v kategoriji. Na enak način sem posebej ocenil kategorije. Uteži znotraj kategorije (in znotraj skupine kategorij) so bile številčne vrednosti od 0 do 1.

Globalne vrednosti dejavnikov sem dobil tako, da sem lokalno vrednost dejavnika obtežil z lokalno vrednostjo znotraj skupine kategorij. Normalizirana vsota ocen vseh dejavnikov je morala ustrezati vrednosti 1.

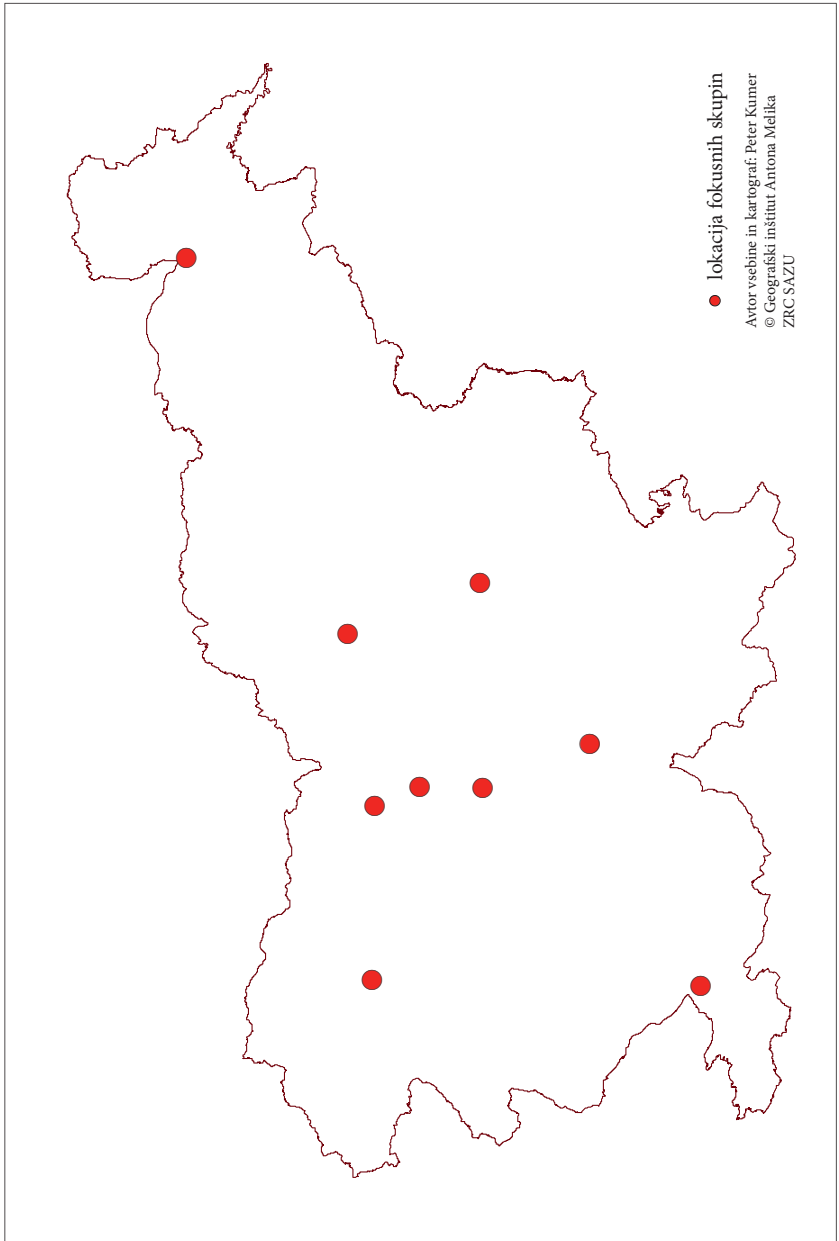
Globalno oceno posameznega dejavnika sem izračunal po formuli:

$$z_1 = y_1 k_1$$

Pri tem je k_1 lokalna vrednost kategorije dejavnika y_1 .

V naslednji fazi sem zbiral obsežnejše podatke, ki ne temeljijo zgolj na mnenjih lastnikov, ampak vključujejo tudi poglede drugih deležnikov. V ta namen sem uporabil metodo fokusne skupine, ki je izvrstno dopolnjevala predhodno uporabljeno metodo intervjujev. Ker sem sledil utemeljevalni teoriji, sem s fokusnimi skupinami dopolnjeval bazo podatkov. Fokusne skupine spadajo med participativne (Cornwall in Jewkes 1995) oziroma (po nekaterih virih) etnografske raziskovalne metode (Kawulich 2005) in so zaradi svoje prilagodljivosti predmetu preučevanja primerne kot dopolnilo ostalim metodam (Longhurst 2010). Med marcem 2016 in junijem 2016 sem opravil razgovore s predstavniki devetih fokusnih skupin na lokalni ravni in s skupinami različnih deležnikov: z lastniki majhnih zasebnih gozdnih posesti, revirnimi gozdarji, drugimi predstavniki javne gozdarske službe, predstavniki nevladne gozdarske stanovske organizacije, predstavniki društev lastnikov gozdov in predstavniki strojnih krožkov. Zemljevid (slika 22) prikazuje lokacije fokusnih skupin.

Slika 22: Lokacije fokusnih skupin, izvedenih na lokalni ravni. ►

Namen fokusnih skupin je bil zbrati različne deležnike in soočiti njihova pogosto nasprotujoča si mnenja o izbranih tematikah (Bjarstig in Kvastegard 2016). V primeru pričujoče raziskave sem raznovrstne deležnike vključil v vodeno razpravo, povezano z rezultati analiz, temelječih na vprašalnikih, intervjujih in strokovnem ocenjevanju (Kress in Shoffner 2007). Prednosti te metode sta v kratkem času in z malo stroški pridobiti mnenja velikega števila ljudi ter spoznavanje obsežnosti tematike (Longhurst 2010).

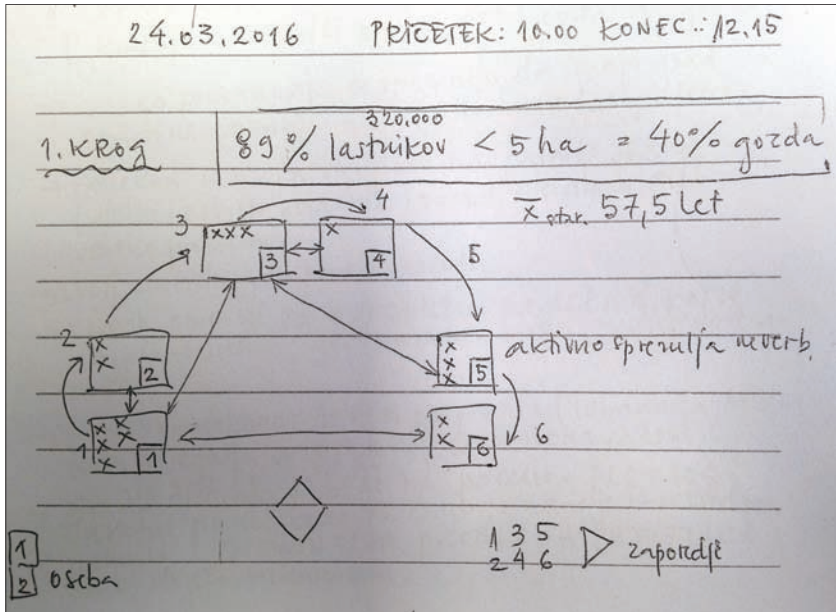
Tako so na primer revirni gozdarji pojasnili zakonodajni okvir gospodarjenja z MZGP, njegove prednosti in slabosti. Devet fokusnih skupin je bilo opravljenih na ravni krajevnih enot Zavoda za gozdove Slovenije. Ključna oseba vsake fokusne skupine je bil revirni gozdar ali drug predstavnik krajevne enote Zavoda za gozdove Slovenije, ki je zbral lastnike in druge deležnike ter jih spodbudil k sodelovanju. Fokusno skupino sem izvedel ob predpostavki, da vsi udeleženci fokusnih skupin veljajo za aktivno vključene ter angažirane pri gospodarjenju z MZGP in zaradi tega statistično ne pripadajo ciljni populaciji. Kljub temu so bile lokalne kontaktne osebe prepričane, da so zbrale najboljše deležnike s svojega območja.

Fokusno skupino je vodil moderator, ki je udeležence seznanil, da je njihova udeležba prostovoljna, da se pogovor snema, vendar ne bo javno objavljen in bodo v rezultatih anonimizirani. Moderator ni delil pogledov lastnikov in se ni vključeval v diskusijo. Sledil je vnaprej pripravljenemu scenariju, ki je vključeval polstrukturirana vprašanja. Čeprav je s scenarijem želel na strukturiran način pridobiti mnenja udeležencev in slediti predvideni rdeči niti (Krueger 1998), je dovoljeval, da je skupina obravnavala temo s tistih vidikov, ki so jih izpostavili udeleženci (Longhurst 2010). Cilj fokusne skupine je bil zbrati odzive in argumente udeležencev na že zbrane podatke iz faze zbiranja in analize podatkov (slika 23) ter preučiti njihove interakcije. Poročilo je vsebovalo tudi grafični prikaz artikulacije in utemeljitve idej udeležencev (Purpose of the focus group interview 2016). Prisotnost opazovalca in video snemanje pogovora sta bila raziskovalcu v pomoč pri analizi interakcij in neverbalne komunikacije (Kawulich 2005).

Uvodno fokusno skupino sem izvedel v idealnih razmerah (soba za skupinska srečanja, prijetno okolje, udobni sedeži, pogostitev, opazovalci, ki so pogovor spremljali iz studia), ostale fokusne skupine pa sem prilagajal razmeram v posamezni izpostavi krajevne enote Zavoda za gozdove Slovenije. Vsi udeleženci so v zahvalo za sodelovanje prejeli praktično darilo (dežnik ali vrečko za večkratno uporabo). Fokusne skupine so trajale približno 90 minut in v povprečju vključevale osem udeležencev.

4.2 Analiza podatkov

Statistična analiza je bila opravljena v programskem okolju SPSS in programskem okolju R, pri čemer sta bila uporabljena vtičnik *fpc* za razvrščanje v skupine in *ggplot2*

Slika 23: Primer sheme interakcij in neverbalne komunikacije. Izrisal jo je opazovalec fokusne skupine 24. marca 2016, prikazuje pa razporeditev sedišč v prostoru (pravokotniki), število oglašanj (x), zaporedje sogovornikov (1–6) in komunikacijo med sogovorniki (puščice).

za vizualizacijo (Kumer in Štrumbelj 2017). V raziskavi sem v okviru opisne statistike izračunal Pearsonov koeficient korelacije in Mann-Whitneyjev U-test.

Postopek razvrščanja v skupine (angleško *clustering*) je imel naslednje korake (Košmelj in Breskvar Žaucer 2006):

1. izbira enot (lastniki majhnih gozdnih posesti) in izbira njihovih lastnosti,
2. standardizacija spremenljivk,
3. izbira ustrezne razdalje (različnosti) med enotami,
4. uporaba različnih metod razvrščanja in
5. analiza rezultatov.

Analiza razvrščanja v skupine je temeljila na sedmih spremenljivkah: treh vrednotenjih funkcij gozda in štirih vrednotenjih ciljev gospodarjenja. Vrednotenje funkcij je potekalo tako, da so respondenti s pomočjo Likertove lestvice od 1 do 5 (1 – močno se ne strinjam, 5 – močno se strinjam) ocenili strinjanje s posameznimi trditvami, ki so odsevale določeno funkcijo gozda (preglednica 4). Pomembnost ciljev gospodarjenja

(preglednica 5) so respondenti vrednotili bodisi z 0 (ne nameravam izpolniti tega cilja) bodisi z 1 (ta cilj nameravam izpolniti).

Pri razvrščanju sem uporabil *k*-medoidni algoritem, ki je robustna verzija optimizacijske metode voditeljev (*k-means*) (Košmelj in Breskvar Žaucer 2006). Vse spremenljivke sem normaliziral, število skupin je izbral računalnik, kriterij pa je bil povprečni *index silhouette*. Rezultat razvrščanja je bil prikazan na grafikonu v dveh dimenzijah z uporabo 1. in 2. glavne komponente pri uporabi standardne metode glavnih komponent (PCA), ki je temeljila na normaliziranih spremenljivkah. Skladnost dveh razvrščanj sem meril z Randovim koeficientom. Ugotovil sem, da je tipologija, temelječa na razvrščanju v skupine, robustna. Ocenjeno srednjo vrednost spremenljivk podajam znotraj 95-odstotnega intervala zaupanja in *p*-vrednosti.

Najprej sem razporeditev spremenljivk »razdalja« in »razpršenost« primerjal za posamezen tip lastnika, nato pa še za nerespondente. Primerjal sem ju vizualno in

Preglednica 4: Postopek vrednotenja funkcij gozda (*Zakon o gozdovih (1993) opredeljuje naslednje funkcije gozda: ekološke/okoljske, socialne in proizvodne; **povzetki trditev, prek katerih so respondenti ob pomoči Likertove lestvice izražali svoje strinjanje oziroma nestrinjanje in s tem vrednotili funkcije gozda).

funkcije gozda*	trditve (povzetki**)	vir
okoljske	ohranjanje naravne dediščine, ohranjanje življenjskega okolja divjadi, preprečevanje erozije, zadrževanje vode, blaženje podnebnih sprememb	Kennedy 1985; De Groot, Wilson in Boumans 2002
proizvodne	lov, zaraščanje, kurivo, les za prodajo, kmetijska zemljišča naj prekriva gozd	Pöllumäe, Korjus in Paluots 2014
socialne	pokrajinska privlačnost, rekreacija, svež zrak, oddih, sprostitev, kakovostno bivalno okolje, zdravo bivalno okolje, izobraževanje, pomirjujoče okolje	Karppinen 1998

s pomočjo testa mediane (angleško *bootstrapping*). Nerespondenti so bili vključeni v primerjavo, da bi razkrili morebitno pristranskost zaradi neodgovora in ocenili (ob predpostavki, da je tipologija robustna) delež predstavnikov posameznega tipa v preučevani populaciji.

V kvalitativnem delu raziskave sem sledil pravilom utemeljevalne teorije (tudi utemeljena ali pritlehna teorija, kot jo iz angleškega termina *grounded theory* prevaja Mesec 2004), ki spada med induktivne znanstvene metode (izhodišče za analizo so surovi podatki, kar nakazuje angleški glagol *ground*). Indukcija pomeni, da razlogi za sprejetje nekega sklepa temeljijo na izkustvu (opazovanju) in ne na podlagi izpeljave sklepa iz predhodnih znanstvenih dognanj na konkretnih primerih. Teorija je eksplicitno pojavljajoča se oziroma nastajajoča (angleški pridevnik *emergent*;

Preglednica 5: Cilji gospodarjenja z majhnimi zasebnimi gozdnimi posestmi (MZGP), ki so jih ocenjevali anketiranci, so razvrščeni v štiri skupine.

skupina ciljev gospodarjenja z MZGP	cilj	vir
proizvodnja	proizvodnja lesa za tehnični les, proizvodnja lesa za lastno porabo, lov na prostoživeče živali, nabiranje gozdnih sadežev (gobe, borovnice ipd.)	Karppinen 1998; Pöllumäe, Korjus in Paluots 2014
ohranjevanje	ohranjanje rastlinske in živalske pestrosti, varovanje prsti pred erozijo, varovanje čiste podtalnice, prenos posesti naslednikom v dobrem stanju	Wiersum, Elands in Hoogstra 2005; Rozance in Rabotyagov 2014
gospodarska učinkovitost	gozdna posest kot denarna naložba, občasni dohodki, redni dohodki	Karppinen 1998; Rozance in Rabotyagov 2014
privlačnost	ohranjanje družinske zapuščine, naravna privlačnost, sprostitev, rekreacija, svoboda pri upravljanju, prijetno okolje za bivanje, občutek zasebnosti	Karppinen 1998; Rozance in Rabotyagov 2014; Pöllumäe, Korjus in Paluots 2014

Glaser 1998), saj naj bi se »utrnila« raziskovalcu med zbiranjem podatkov in analizo (obe opravili sta sicer potekali sočasno).

Utemeljevalno teorijo (slika 24) sta razvila Glaser in Strauss (1967), vendar sta se pozneje razšla, zato je vsak izmed njiju razvil lastno različico teorije (Glaser 1978; 1992; 1998; Strauss in Corbin 1990; 1997). Pomembnejše kritike, ki so sledile, gre pripisati naslednjim avtorjem: Clarke (2005), Charmaz (2006) in Corbin (2008). Med slovenskimi deli velja izpostaviti članek Urbančeve (2008), predvsem zaradi avtoričnega prispevka k slovenskim prevodom posameznih sestavin utemeljevalne teorije. Čeprav teorija v osnovi izhaja iz psihologije, je primerna tudi za uporabo v geografiji, saj omogoča raziskovanje kompleksnih pojavov, kakršna je pokrajina, in sicer z nenehnim iskanjem in preučevanjem povezav med pojmi v podatkih (Urbanč 2008). V raziskavi sem sledil Glaserju (1998) in Charmazovi (2006), ki po mojem mnenju najboljše pojasnita posamezne korake v tvorjenju utemeljevalne teorije in njeno »pojavnjajočo se« naravo. Za orodje pri tvorjenju utemeljevalne teorije sem uporabil programsko okolje *atlas.ti* in pri tem sledil nasvetom Friesejeve (2016).

Zbral sem veliko količino terenskih virov za kvalitativno analizo: transkripcije intervjujev, odgovore na vprašanja odprtega tipa pri anketi (angleško *open-ended questionnaire responses*), video zapise ter transkripcije fokusnih skupin in terenski material oziroma opažanja raziskovalca (itinerariji, korespondence, fotografije, zemljevidi, skice in zapiski). Podatke sem zbiral sistematično in zaporedoma ter ne v obliki enkratnega velikega začetnega vzorca. Najprej sem zbral tekstovne odzive lastnikov v anketi in tekstovne odzive vseh, ki niso želeli sodelovati v nadaljnjih korakih raziskave (v nadaljevanju »nerespondenti«). Nato sem z izbranimi lastniki opravil intervjuje. Ker se je izkazalo, da moram lastnike postaviti v okolje, kjer so prisotni tudi drugi deležniki s področja gospodarjenja z majhnimi zasebnimi gozdnimi posestmi, sem nazadnje izvedel še fokusne skupine. Ostalo terensko gradivo je služilo predvsem kot pojasnilo o načinu zbiranja podatkov.

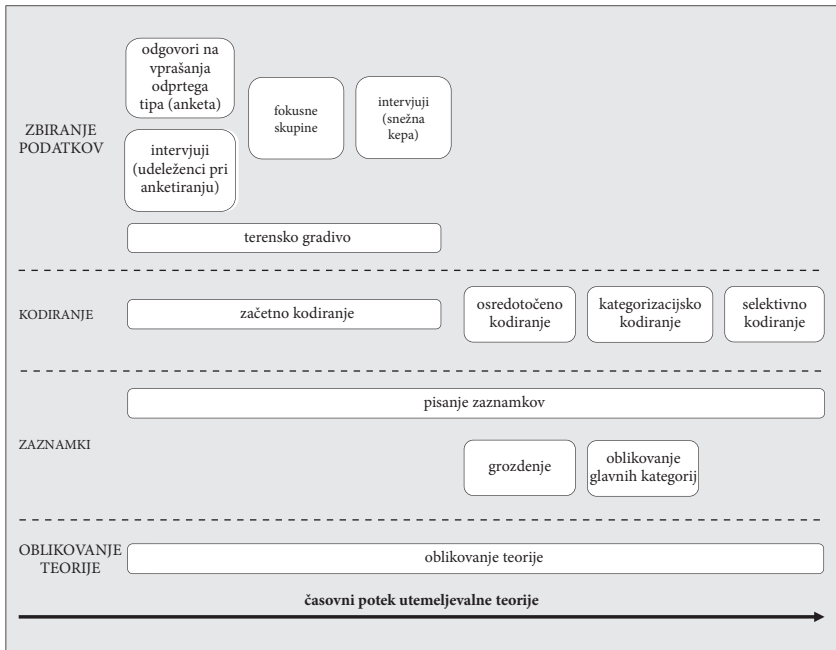
Utemeljitelji teorije spodbujajo, da se podatke zbira z različnimi metodami. Zbiranje podatkov in njihova analiza sta potekala sočasno: med analizo sem v vzorec dodajal nove podatke. Ta postopek imenujemo teoretično vzorčenje (angleško *theoretical sampling*) in poteka, dokler kategorije niso nasičene (angleško *saturation*). To se pojavi takrat, ko zbiranje novih podatkov ne obogati nastajajoče teorije in ne razkrije novih lastnosti glavnih kategorij (več o kategorijah in glavnih kategorijah pozneje). Cilj teoretičnega vzorčenja torej ni bil tvorjenje reprezentativnega vzorca. Pri utemeljevalni teoriji namenoma ni jasne ločnice med zbiranjem podatkov in analitičnimi koraki, ki so prisotni v tradicionalnih znanstvenih metodah. Teorijo sem začel oblikovati že v fazi zbiranja podatkov.

Prvi korak v analizi je kodiranje. Gre za kratko poimenovanje dela podatkov, na primer poimenovanje zaključene misli v intervjujih. S kodiranjem določimo, »kaj se dogaja v podatkih«, je pa tudi začetek razmišljanja o tem, »kaj nam to pomeni«. Končni cilj kodiranja je ustvarjanje kategorij (lahko si jih zamislimo kot skupine, teme ali

spremenljivke) in njihovih lastnosti (lahko si jih predstavljamo kot podkategorije). Oblikujemo jih glede na to, kaj nam povedo podatki, in ne glede na to, kaj je na to temo že znanega oziroma raziskanega. Kategorije ne izhajajo iz postavljenih hipotez, saj se v postopku tvorjenja utemeljevalne teorije želimo izogniti vnaprej postavljenim domnevam.

Za potrebe raziskave sem kodiral tri vrste podatkov: transkripcije intervjujev, transkripcije fokusnih skupin in odgovore na vprašanja odprtega tipa pri anketi. Kodiranje in vse nadaljnje analize sem opravil v programskem okolju *atlas.ti*. Utemeljevalna teorija v kodiranju predvideva največ štiri korake, pri čemer je število korakov odvisno od njene usmeritve:

- začetno kodiranje (angleško *initial coding*): natančno branje delov besedila, njihovo kodiranje »po občutku« in odprtost za pojav različnih teorij;
- osredotočeno kodiranje (angleško *focused coding*): osredotočenost na najpomembnejše ali najpogostejše kode in poskus njihove združitve z drugimi kodami oziroma njihova reorganizacija (prvi dve točki lahko obravnavamo tudi skupaj pod nazivom *open coding*);

Slika 24: Shema korakov utemeljevalne teorije, prikrojena pričujoči študiji. Koraki včasih sovpadajo, včasih pa potekajo skozi celoten raziskovalni proces.

- kategorizacijsko kodiranje (angleško *categorising/axial coding*, tudi *aggregation*): razvrščanje kod v kategorije;
- selektivno kodiranje (angleško *selective/theoretical coding*): določanje razmerij med kategorijami.

Preglednica 6: Kategorije utemeljevalne teorije in dimenzije prilagojene psihološke razdalje (PPR).

kategorija	kratka opredelitev kategorije	dimenzija PPR
prostorska oddaljenost in razpršenost	Kako je velika prostorska oddaljenost gozdne posesti povezana s pogostostjo obiska gozda in odsotnostjo gospodarjenja?	prostorska in časovna
čustvena oddaljenost	Ali je gozd pripadal družini skozi več generacij in ali lastnik goji ljubezen do podeželja, domačega kraja na podeželju, narave, miru in dreves?	časovna
družbeni odnosi	odnos med solastniki in lastniki sosednjih posesti	socialna
starost	vpliv visoke starosti na intenzivnost gospodarjenja	socialna
povezanost s kmetijstvom	Kako rahljanje povezav s kmetijsko dejavnostjo vpliva na lastnikov odnos do gozda?	prostorska, časovna in socialna
življenjski slog	lastnikov način življenja, ki ga oblikuje okolje, v katerem biva, in njegova povezanost z obliko gospodarjenja	prostorska, časovna in socialna
znanje za delo v gozdu	Kako so lastniki pridobili znanje za delo v gozdu in kako gospodarijo, če tega znanja nimajo?	objektivna
dostopnost gozdne posesti	lastnikovi vidiki dostopnosti gozda in povezanost z intenzivnostjo gospodarjenja	prostorska, časovna
pripravljenost za povezovanje	razlogi za lastnikovo nenaklonjenost povezovanju	socialna
lastnice	oblike gospodarjenja lastnic gozda	socialna
konflikti med lastniki in drugimi uporabniki gozda	odnos lastnikov do obiskovalcev, ki koristijo socialno funkcijo gozda	objektivna

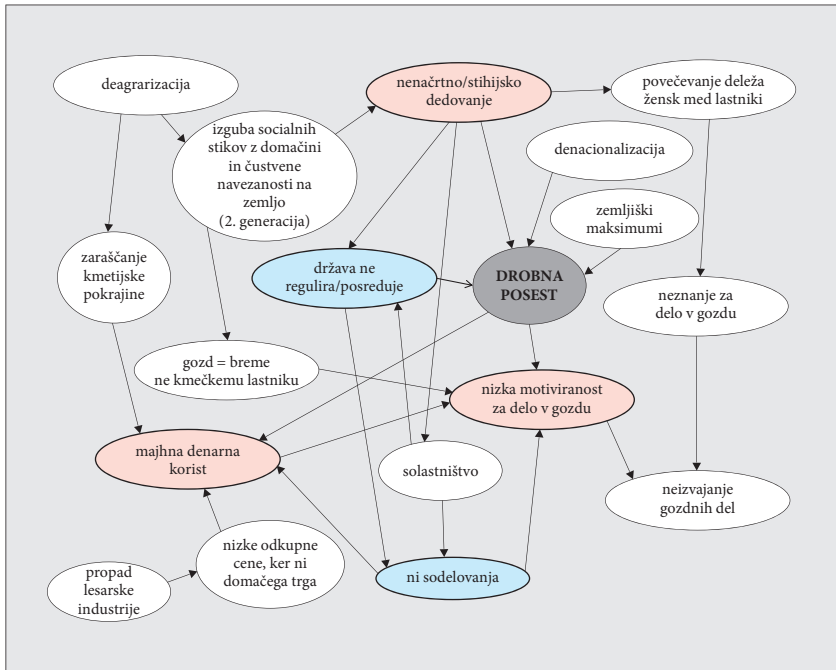
V fazi kodiranja ugotovljamo, kaj se dogaja »v ozadju«, torej v življenju ljudi in zgodbah, ki jih pripovedujejo. Kode niso vnaprej predvidene in jih raziskovalec do- loči »po občutku«. Sam sem kodiral zaključno misel, kar je približno ustrezalo enemu tekstovnemu odstavku. Pri kodiranju (in vseh nadaljnjih korakih analize) je bila upo- rabljena tehnika neprestanega primerjanja (angleško *constant comparative method*; Glaser in Strauss 1967): najprej sem primerjal en podatek z drugim, da sem lahko identificiral razlike in podobnosti, nato sem medsebojno primerjal transkripcije in- tervjujev, transkripcije fokusnih skupin in odgovore na vprašanja odprtega tipa pri anketah.

Zaznamki (angleško *notes to yourself, theoretical memos*) nastajajo skozi celo- ten raziskovalni proces. Navezujejo se na podatke, kode in kategorije ali pa na po- vezave med njimi. Predstavljajo vmesni korak med zbiranjem podatkov in pisanjem poročila. Pisanje zaznamkov skozi celotno raziskavo omogoča razmišljanje o po- datkih, kodah in kategorijah. Na ta način je raziskovalec ves čas aktivno vključen. Zaznamke shranjujemo kronološko, da jim je lažje slediti in tako ugotoviti, kaj je sprožilo njihov nastanek oziroma spremembe v razmišljanju raziskovalca. Krono- loški prikaz nastanka zaznamkov je pomemben pri utemeljevanju sklepov raziska- ve (Flowerdew in Martin 2005). Zaznamki so tudi nastavki nastajajoče utemeljevalne teorije.

V postopku kodiranja, razvrščanja kod v kategorije in pisanja zaznamkov se izob- likuje glavna kategorija (angleško *core theoretical category*), okrog katere se razvije celotna »zgodba« utemeljevalne teorije. V pričujoči raziskavi je bila glavna katego- rija »drobna posest«.

Namen grozdenja (angleško *clustering*, slika 25), kot ga vidi Rico (1983), je način organizacije opravljenega raziskovalnega dela. V postopku tvorjenja utemeljevalne teorije je grafične konceptualizacije danega zaznamka. Cilj je pripraviti miselni vzor- ec svojega dela. V središču grozda je glavna delovna kategorija (ali več glavnih kategorij), od nje pa vodijo puščice k njenim lastnostim, pri čemer so vidni odnosi med njimi in njihov relativni pomen. V tej raziskavi je bilo grozdenje opravljeno v pro- gramskem okolju *atlas.ti*, in sicer s funkcijo *Network Manager*, rezultat pa so bile sestavine posamezne glavne kategorije.

Utemeljevalna teorija (razumemo jo lahko kot razlago nekega pojava ali procesa) temelji na nekaj ključnih in dovršenih zaznamkih in njihovih povezavah z glavnimi kategorijami, drugimi kategorijami, njihovimi lastnostmi in kodami. Nastala teori- ja je omogočila celovito razlago preučevanega pojava. Za potrebe opravljene raziskave sem jo razdelil na več tematik, ki so se oblikovale okrog glavnih kategorij. Izhaja iz raziskovalnih podatkov in obstoječe literature, po kateri raziskovalec poseže šele ta- krat, ko ta zanj postane relevantna. Pregled literature (angleško *literature review*) je namreč zadnji in ločen korak v tvorjenju utemeljevalne teorije, povsem neodvisen od analize.

Slika 25: Primer miselnega vzorca, ki je nastal na podlagi »grozdenja« v raziskovalnem procesu. Rdeča barva predstavlja pet povezav, modra pa štiri.

5 Temeljne značilnosti lastnikov MZGP

Med 378 lastniki MZGP, ki sem jih vključil v statistično analizo, je bilo 63,6 % moških in 36,4 % žensk. V celotnem vzorcu je bilo 42,3 % žensk. 43,6 % lastnikov MZGP je živel v podeželskem tipu naselja. Tipologija naselij (Ravbar 1997; 2003; Cigale 2005) opredeljuje šest tipov, ki se razlikujejo glede na stopnjo urbanizacije. Te tipe sem združil v dva glavna tipa, mestnega (mesta, suburbanizirana obmestna naselja, urbanizirana obmestna naselja) in podeželskega (močno urbanizirana podeželska naselja, urbanizirana podeželska naselja, ostala podeželska naselja).

Povprečna starost lastnikov MZGP je bila 58 let (najmlajši lastnik je bil star 21 let, najstarejši pa 94 let). Lastnike sem razporedil po starostnih skupinah z intervalom deset let. Starostna struktura lastnikov MZGP je prikazana na sliki 26. Z nje lahko

razberemo, da je delež lastnikov, ki so bili mlajši od 40 let, le 10,7 %, 18,3 % lastnikov pa je bilo v starostni skupini od 40 do 50 let. Največji delež lastnikov (29,6 %) je bil v starostni skupini od 50 do 60 let, z 22,9 % sledi starostna skupina od 60 do 70 let, slabih 19 % pa jih je bilo starejših od 70 let.

Kot je razvidno s slike 27, je med lastniki MZGP največ upokojujencev (47,4 %) oziroma zaposlenih in samozaposlenih (41,0 %). Najmanj je študentov in dijakov (0,8 %). 3,9 % je lastnikov z drugim statusom (nezavarovan kmet, vzdrževan družinski član, gospodinja, oseba brez pokojnine).

Izobrazbena struktura lastnikov MZGP (slika 28) je ugodna, saj jih je 22,3 % imelo visoko, višjo ali univerzitetno izobrazbo, 30,8 % dokončano srednjo šolo ali gimnazijo in 29,1 % poklicno šolo. Lastnikov, ki so končali osnovno šolo ali manj, je bilo vsega 15,0 %.

Največ lastnikov MZGP (30,6 %) ima neto mesečni dohodek do 500 evrov (slika 29). Sledijo lastniki z neto dohodkom od 500 do 700 evrov (25,0 %) in lastniki z od 700 do 900 evrov neto mesečnega dohodka (17,8 %). Lastnikov v višjih dohodkovnih razredih je razmeroma malo.

Med lastniki MZGP, ki so se rodili na kmetiji (65,2 %), jih je 46,7 % še vedno delalo na njej, 33,3 % jih je bilo povezanih s kmetovanjem (kmetije imajo v družini in med prijatelji ali pa so drugače povezani s kmetijstvom), le 18,7 % pa jih ni bilo povezanih s kmetovanjem. Obratna je bila podoba med tistimi lastniki MZGP, ki se niso rodili na kmetiji (34,8 %). V tej skupini jih je samo 15,7 % delalo na kmetiji, 35,4 % jih je bilo povezanih s kmetovanjem, 48,8 % pa ne.

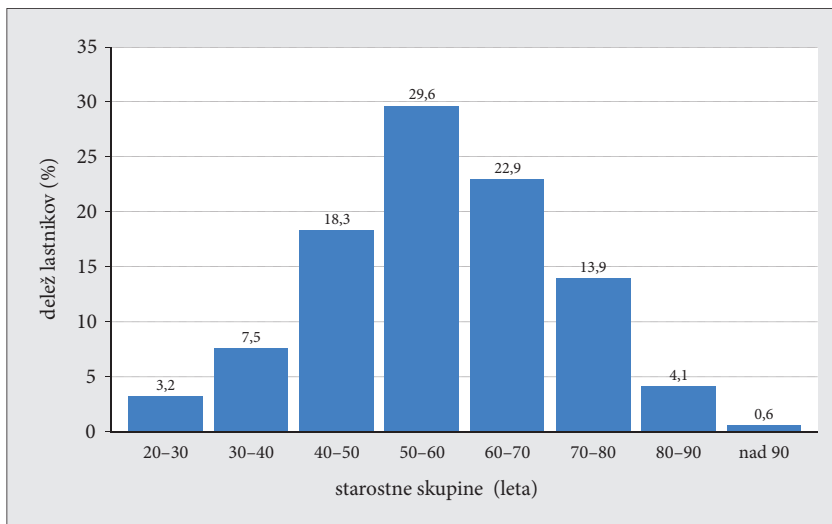
Ne glede na to, ali so bili lastniki rojeni na kmetiji ali ne, jih je bilo 34,7 % takšnih, ki so delali na kmetiji. Če prištejemo še tiste, ki so imeli kmetije v družini in med prijatelji ali pa so bili drugače povezani s kmetovanjem, je bila skupno s kmetijstvom povezana dobra polovica (55,2 %) lastnikov.

Posestna sestava lastnikov MZGP je prikazana na sliki 30. V anketirani populaciji je imel lastnik v lasti povprečno 1,66 ha gozda. Najmanjša posest lastnika MZGP je bila vsega 200 m² oziroma 0,02 ha. Na podlagi dejanske površine gozdne posesti sem anketirance razvrstil v velikostne razrede. Največ lastnikov ima posest v velikostnem razredu od 0 do 0,5 ha (26,1 %). Iz slike 30 je dobro razvidno, da se delež lastnikov MZGP zmanjšuje skladno z večanjem gozdne posesti.

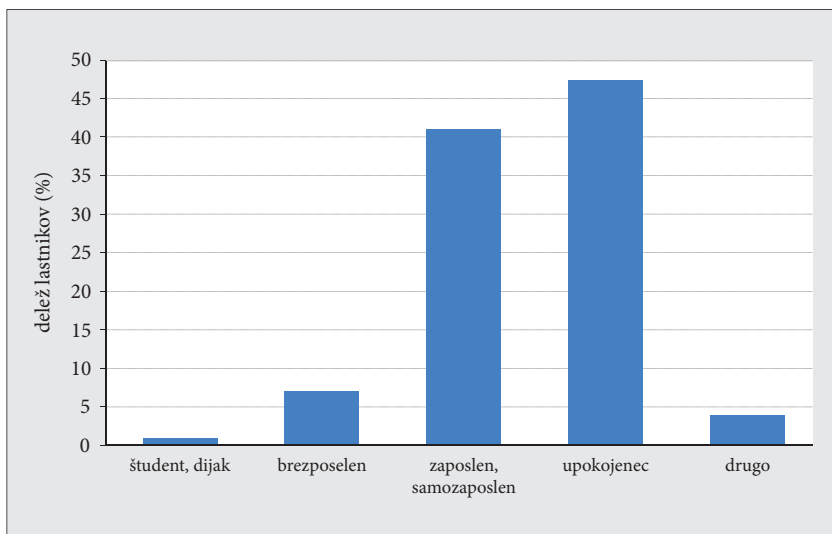
V povprečju imajo lastniki MZGP 2,61 gozdne parcele. Samo eno parcelo ima 37,3 % lastnikov MZGP. Lastnik z največ gozdnimi parcelami poseduje 20 parcel. Iz grafikona na sliki 31 je mogoče razbrati, da je lastnikov z več gozdnimi parcelami manj od tistih, ki imajo v lasti manjše število gozdnih parcel.

Zanimala so me tudi solastniška razmerja lastnikov MZGP, ki so bili vključeni v statistično analizo (slika 32). Ugotovil sem, da je bila ena posest v povprečju v lasti 1,43 solastnika, največje število solastnikov pa je bilo kar 27. Več kot tri četrtine (79,7 %) lastnikov MZGP si posesti ni delilo z drugimi in ni imelo nobenega solastnika.

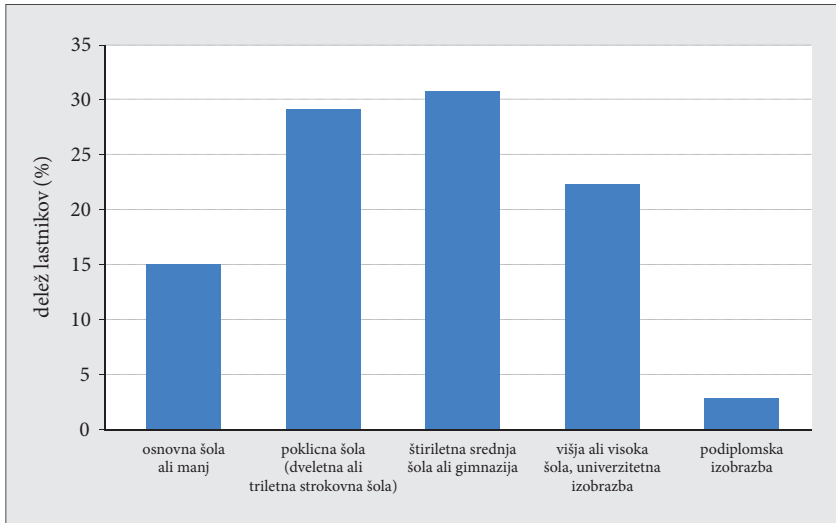

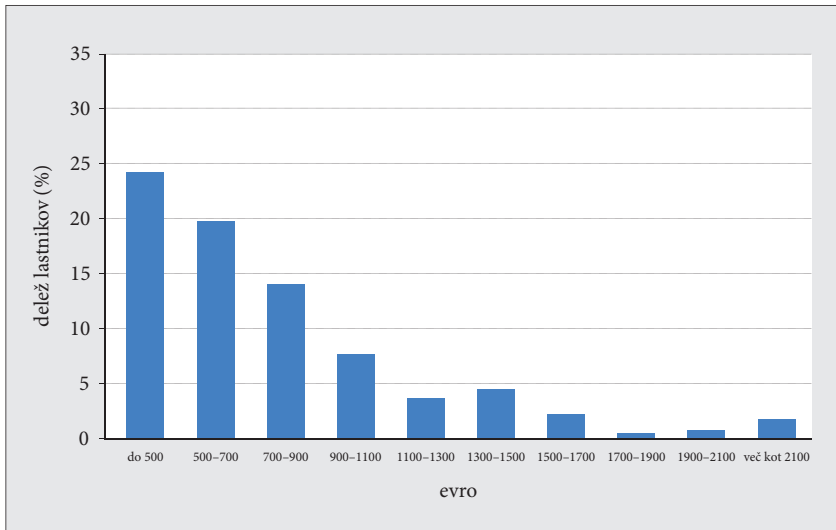
Slika 26: Starostna struktura anketiranih lastnikov MZGP.

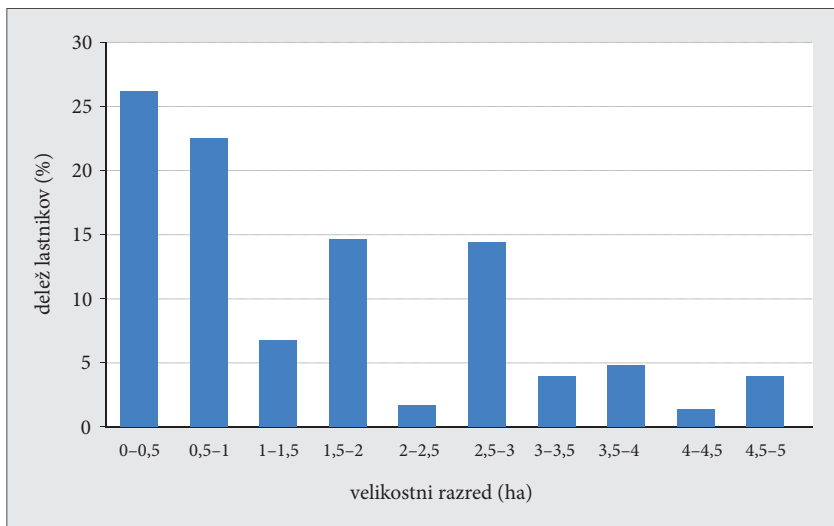
Slika 27: Statusna struktura lastnikov MZGP.

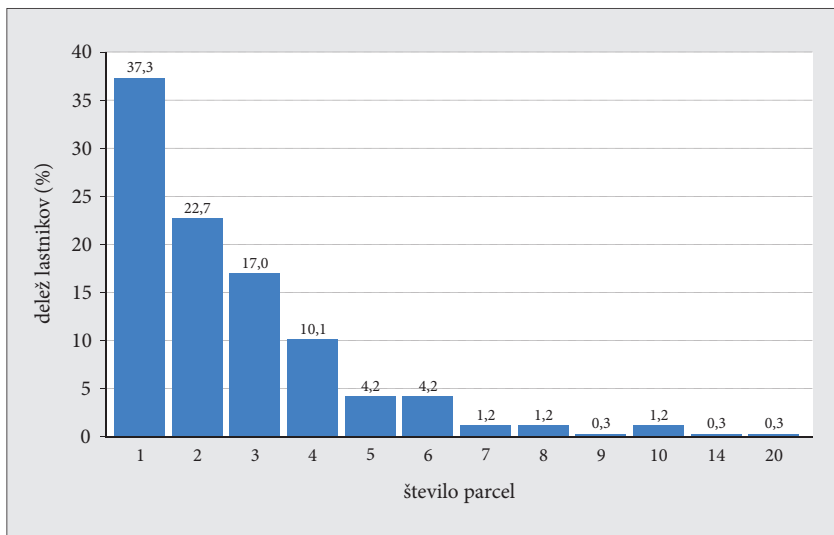
Slika 28: Izobrazbena struktura lastnikov MZGP.

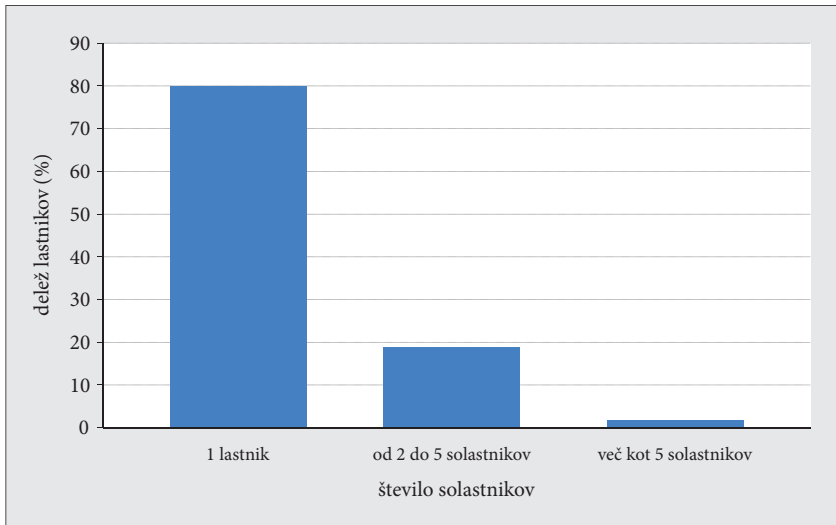
Slika 29: Neto mesečni dohodek lastnikov MZGP.

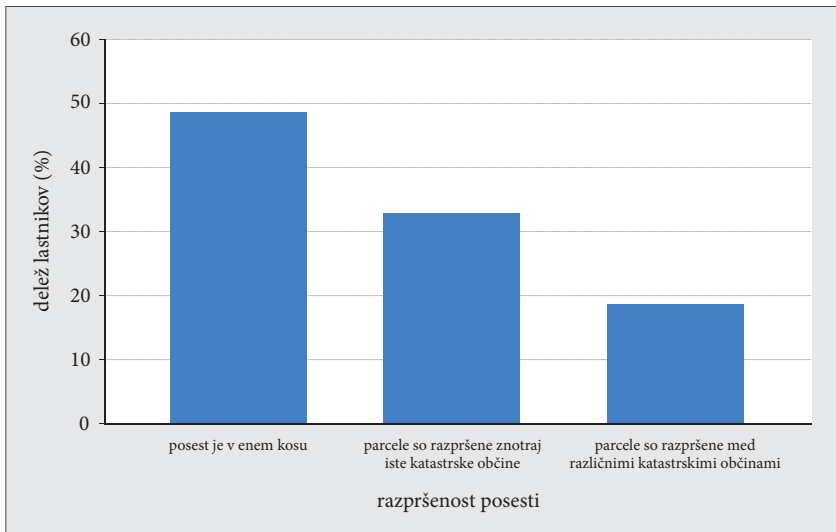
Slika 30: Posestna sestava lastnikov MZGP.

Slika 31: Število gozdnih parcel lastnikov MZGP.

Slika 32: Stopnja solastništva gozdne posesti med MZGP.

Slika 33: Razpršenost gozdne posesti lastnikov MZGP.

V enem samem kosu ima posest 48,6 % lastnikov MZGP. Kot je razvidno s slike 33, je posest več kot polovice lastnikov MZGP razpršena. Če iz analize izvzamemo posesti z eno samo parcelo, ima kar 76,8 % lastnikov nestične posesti. Razpršenost sem ugotavljal tudi z izračunom povprečne zračne razdalje od središča posamezne parcele do središča celotne gozdne posesti. V povprečju (glede na vse lastnike MZGP) je ta razdalja 0,7 km. Največja ugotovljena razdalja je bila kar 31,3 km.

Zanimala me je tudi razdalja med domom lastnikov in gozdno posestjo. Ugotovil sem, da je bila povprečna zračna razdalja 9,57 km. V razponu do največ 5 km zračne razdalje od središča gozdne posesti je živelo 67 % lastnikov MZGP. Lastnik MZGP, ki je bil najbolj oddaljen od svoje posesti, je živel na lokaciji, ki je bila kar 163,9 km oddaljena od središča njegove gozdne posesti.

6 Tipologija lastnikov MZGP

Lastnike sem razvstil v tipe na podlagi kombiniranega kvantitativno-kvalitativnega pristopa. Anketiranje, ki je bilo del kvantitativnega raziskovanja, je bilo zasnovano tako, da je zagotavljalo anonimnost udeležencev, a je zaradi edinstvenih šifer (identifikatorjev), ki sem jih pripisal respondentom, omogočalo sledljivost. Slednja je razkrila podatek o tem, v kateri tip je uvrščen določen respondent. Začetnemu opisu tipov, ki ga je omogočilo anketiranje, je sledilo kvalitativno, bolj podrobno iskanje značilnosti lastnikov, kar sem izvedel s poglobljenimi intervjuji.

Tipologija je temeljila na vrednotenju funkcij gozda in ciljih gospodarjenja (preglednica 7). Rezultat sta bila dva tipa lastnikov: **vključeni lastniki** in **odsotni lastniki**. Postopek razvrščanja in primerjava obeh razvrščanj (razvrščanje celotne množice in razvrščanje posameznih množic, to je »spletnega« in »poštnega« vala) sta grafično predstavljena na sliki 34. Vizualizacija razkriva, da je bilo ločeno razvrščanje po valovih anketiranja zelo podobno razvrščanju vseh lastnikov skupaj; razvrščanja sta si torej močno podobni. To potrjuje vrednost Randovega koeficienta 0,9 (vrednost 1,0 bi pomenila popolno podobnost). Podobnost razvrščanj pomeni, da so značilnosti lastnikov iz posameznih valov anketiranja podobne vsem respondentom skupaj.

6.1 Primerjava med tipoma

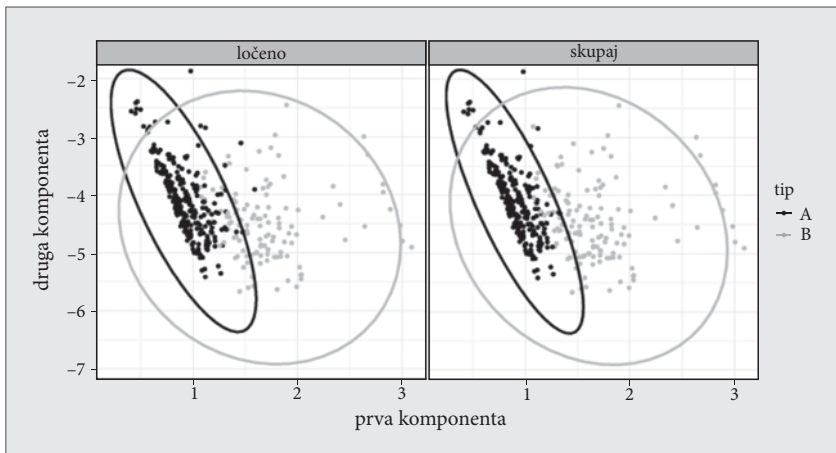
Prve tri glavne komponente, ki pojasnijo večino variabilnosti spremenljivk, na katerih je temeljilo razvrščanje enot v skupine, so opisane v preglednici 7. Nizka vrednost prve komponente pomeni višje vrednotenje vseh ciljev gospodarjenja in višje vrednotenje proizvodne funkcije gozda. Nizka vrednost prve komponente pomeni tudi manjšo vrednotenje okoljske in socialne funkcije gozda. Nizka vrednost druge komponente pomeni visoko vrednotenje okoljske in socialne funkcije ter višje vredno-

tenje ciljev ohranjanja in privlačnosti. Nizka vrednost tretje komponente pa pomeni visoko vrednotenje proizvodne in socialne funkcije gozda.

Na njih je temeljilo razvrščanje v skupine. Preostale glavne komponente niso predstavljene, ker so bile njihove lastne vrednosti (angleško *eigenvalues*) manjše od 1 in zato nepravilne oziroma naključne.

Preglednica 7: Tri najbolj relevantne glavne komponente sedmih spremenljivk.

skupina spremenljivk	spremenljivka	prva komponenta	druga komponenta	tretja komponenta
vrednotenje funkcij gozda	okoljska funkcija	0,16	-0,63	-0,07
	proizvodna funkcija	-0,08	0,28	-0,91
	socialna funkcija	0,10	-0,62	-0,40
cilji gospodarjenja	proizvodnja,	-0,48	0,04	-0,09
	ohranjevanje,	-0,49	-0,26	0,07
	donosnost,	-0,47	0,10	0,00
	privlačnost	-0,51	-0,26	0,04
	standardno odklon	1,61	1,19	1,00
	kumulativni delež	0,37	0,57	0,71

Slika 34: Primerjava dveh razvrščanj v skupine. Levo je prikazano razvrščanje spletnega in poštnega vala (»ločeno«), desno pa razvrščanje vseh respondentov (»skupaj«).

Razvrščanji sta si bili močno podobni in sta izoblikovali dva tipa lastnikov: »vključeni« (tip A) in »odsotni« (tip B) lastniki. Za podrobnosti glede dveh glavnih komponent glejte preglednico 7.

Primerjava obeh tipov lastnikov (preglednica 8) potrjuje, kar je bilo že nakazano na sliki 34 in v Preglednica 8: tipični predstavnik »vključenih« lastnikov namerava

Preglednica 8: Povprečne vrednosti izbranih spremenljivk po posameznem tipu lastnika, ocenjene razlike, 95-% intervali zaupanja in vrednosti p.

spremenljivka	povprečje »vključenih« lastnikov	povprečje »odsotnih« lastnikov	Δ	$\Delta_{0,025}$	$\Delta_{0,975}$	p
okoljska funkcija	4,27	4,56	-0,29	-0,40	-0,18	0,00
proizvodna funkcija	3,50	3,21	0,29	0,13	0,45	0,00
socialna funkcija	3,87	4,05	-0,19	-0,30	-0,07	0,00
proizvodnja	0,88	0,39	0,50	0,45	0,55	0,00
ohranjevanje	0,99	0,85	0,14	0,09	0,19	0,00
donosnost	0,97	0,34	0,63	0,56	0,70	0,00
privlačnost	0,99	0,84	0,15	0,10	0,20	0,00
starost	58,16	56,87	1,29	-1,97	4,55	0,44
izobrazba	2,52	3,05	-0,53	-0,75	-0,30	0,00
dohodek	2,59	3,35	-0,75	-1,25	-0,26	0,00
dohodek (povezan z gospodarjenjem)	2,99	1,93	1,05	-1,40	3,50	0,40
ženska	0,32	0,45	-0,13	-0,24	-0,03	0,01
upokojenec	0,49	0,45	0,04	-0,07	0,14	0,50
nezaposleni	0,06	0,07	-0,01	-0,06	0,05	0,77
velikost posesti	1,78	1,41	0,37	0,09	0,65	0,01
solastniki	0,88	0,93	-0,05	-0,59	0,48	0,85
število parcel	2,76	2,35	0,42	-0,08	0,91	0,10
podedovano	0,83	0,82	0,01	-0,08	0,09	0,90
delo na kmetiji	0,43	0,24	0,18	0,08	0,28	0,00
povezanost s kmetovanjem	0,37	0,29	0,08	-0,02	0,18	0,11
rojen na kmetiji	0,71	0,56	0,14	0,04	0,25	0,01
realizacija del	77,04	64,00	13,04	4,84	21,23	0,00
namera aktivnega gospodarjenja v prihodnosti	2,39	2,93	-0,54	-0,85	-0,22	0,00

v prihodnosti izpolniti vse štiri cilje gospodarjenja z gozdovi, tipični predstavnik »odsotnih« lastnikov pa le v manjši meri, še najmanj cilj proizvodnje in donosnosti. Rezultati primerjave vrednotenja funkcij gozda med obema tipoma so podobni: »vključeni« lastniki višje vrednotijo proizvodno funkcijo gozdov, medtem ko sta okoljska in socialna funkcija višje vrednoteni med predstavniki »odsotnih« lastnikov. Skladno s tem so lastniki »vključenega« tipa v povprečju bolj dejavni in pri njih obstaja večja verjetnost, da bodo aktivno gospodarili tudi v prihodnosti. Lastniki v tem tipu so v večji meri odraščali na kmetiji ali pa so (še vedno) aktivni kmetje.

Lastniki iz tipa »odsotnih« lastnikov so v povprečju bolje izobraženi in imajo višje dohodke. V tem tipu je več žensk. Po starosti, brezposelnosti, deležu upokoјencev, številu solastnikov, številu parcel, deležu dohodka, ki je povezan z gozdom, in načinu pridobitve posesti, se oba tipa bistveno ne razlikujeta.

6.2 Poglobljene značilnosti tipov

S kodiranjem transkripcij intervjujev in fokusnih skupin in na podlagi vsebinske analize (angleško *content analysis*) sem prepoznal podtipе znotraj obeh tipov lastnikov (slika 35). »Vključene« lastnike sem razdelil na tri podtipе.

1. **Vključeni gospodarji.** To so aktivni lastniki, ki so tudi kmetje in živijo blizu gozda. Sečnjo znajo opraviti sami, les uporabljajo za lastne potrebe in ga tudi prodajajo. V gospodarjenje aktivno vključujejo naslednike. Na vprašanje, kaj mu pomeni gozd, je **lastnik I-21** (64 let), ki sem ga uvrstil v ta podtip, odgovoril:
»Mi imamo gozd, da smo samooskrbni z drvimi, saj imamo peč na drva, in če potrebujemo gradbeni les. V zadnjem času doma niti nimamo dovolj borovega lesa za gradbeni les, zato ga v glavnem kupujemo. Sicer pa spomladi pospravljamo drva, očistimo gozd, pobereemo suhe veje. Prav velikih materialnih koristi sicer od tega nimamo.«
2. **Vključeni oddaljeni gospodarji.** To so lastniki, ki živijo v mestu. Meje svoje posesti poznajo vsaj približno. Dela v gozdu opravi pooblaščenec (znanec ali uradni izvajalec). Les prepustijo sekaču. Nasledniki v gospodarjenje niso vključeni. V tem podtipu je veliko lastnic.

Lastnica I-8 (62 let) iz središča Maribora, ki sem jo uvrstil v ta podtip, je takole opisala svoj način gospodarjenja: *»Ko sem bila otrok, pa mlada, pa doma, smo vsako leto čistili tisto podrast /.../ in smo to posušili in imeli za steljo za živino /.../ Zdaj pa tega ne delam več in močno razmišljam, da vseeno moram. Saj letos ni mogoče več. Drugo leto, potem ko bo trava že toliko zrasla, da bo dovolj zrela, pa bomo tisto podrast malo počistili, da ne bo samo grm, da bodo rasla drevesa. Čutim, da moram to narediti, vendar ne znam sama. Moram nekoga vzeti, saj pravim, morala bi se dogovoriti z bratom pa z nečakom, da bi to nekako skupaj opravili. Jaz sem sposobna še kolikor toliko fizično delati. Potrudila se bom, da bomo to čim prej, torej drugo leto, počistili. Zaradi službe in obveznosti se temu nisem mogla dovolj posvečati, vem pa, da bi bilo prav, da bi se.«*

Lastnik I-4 (60 let), ki prav tako spada v ta podtip, živi v osrednjem delu Slovenije, njegov gozd pa je blizu Sevnice. Njemu sečno in spravilo opravi najeti delavec: »*Poznam nekoga, ki se spozna na delo v gozdu, zato njega prosim, da pride in očisti moj gozd. Po žledolomu je zelo zaposlen, zato še vedno čakam, da pospravi tistih pet padlih bukev.*«

3. **Vključeni gospodarji z najeto delovno silo.** Lastniki iz tega podtipa so nekmetje, vendar so bili predstavniki prejšnje generacije še vključeni v kmetovanje. Sečno za njih opravi lokalni delavec. Lastniki opravijo vsaj spremljevalna dela v gozdu. Les koristijo za drva ali gradnjo. Otroci se zanimajo za gozd. Pogosto niso doma blizu posesti. **Lastnik I-3** (65 let), predstavnik tega podtipa, je takole opisal svoj način gospodarjenja: »*Nášel sem nekoga, ki ima ustrezne stroje, da je posekal to, kar je logar odkazal, da je zanič. Zmenili smo se, da je posekal gozd in ga očistil. Stroškov je bilo za dve tretjini cene lesa. /.../ Nasledniki ne pustijo prodati, računajo za hude čase. /.../ Imam tri hčere in gozd bo najbrž dobila tista, ki živi najbližje.*«

»Odsotne« lastnike sem razdelil na tri podtipe.

1. **Gospodarji, ki vzdržujejo družinsko zapuščino.** Ti lastniki meje svoje posesti poznajo vsaj približno. Pogosto gre za starejše ženske lastnice. Kot otroci so ti lastniki sodelovali pri gospodarjenju v gozdu. Lesa večinoma ne koristijo. Dela v gozdu izvaja sorodnik ali lokalni delavec. Otroci nameravajo gozd ohraniti takega, kot je sedaj. **Lastnica I-11** (67 let) je takole predstavila svoj pogled na gospodarjenje z gozdom: »*Včasih smo spravljali les iz gozda, da smo ga imeli za kurivo, zdaj se ogrevamo na nafto. /.../ Jaz sem praktično zrasla z gozdom. Ko je šel oče v gozd, sem šla z njim, da bi tekla na cesto, če bi se mu kaj zgodilo. Takrat sem imela komaj 7 let. /.../ Lani sem na vasi vprašala, če kdo potrebuje kakšna drva, in povedala, da si lahko vzame zastoj in počisti. Eden se je javil, da si je napravil drva.*«

izbrane spremenljivke		metoda
vrednotenje funkcij gozda + cilji gospodarjenja		optimizacijska metoda voditeljev
vklučenost v gospodarjenje + raba lesa + vklučenost naslednikov + urbanost/ruralnost		razvrščanje na podlagi kvalitativne analize

Slika 35: Razdelitev lastnikov majhnih zasebnih gozdnih posesti na tipe in podtipe.

2. **Gospodarji, ki opravijo le osnovno nego in sanitarni posek.** Gozd je del kmetije ali sekundarnega bivališča. Delo v gozdu je omejeno na nujno nego in sanitarni posek oziroma se vanj poseže, če je potreben les za lastno porabo. Ti lastniki meje posesti vsaj približno poznajo. Dela v gozdu izvajajo sami ali s pomočjo sorodnikov oziroma lokalnih kmečkih delavcev. Nasledniki se za gospodarjenje ne zanimajo. **Lastnica I-6** (64 let) živi v Ljubljani, gozd pa obdaja njen kupljeni vikend, ki je na Dolenjskem: »*Kar se tiče sečnje, to delo namesto mene opravi profesionalni gozdar, sekač v popolni opremi. To je siva ekonomija, ampak je za moj seniorski proračun zelo ugoden. /.../ Enkrat se mi je že zgodilo, da so mi en hrast odpeljali iz gozda, pa nisem nič reagirala. /.../ Jezila bi se samo, če bi mi kdo lepo drevo odpeljal. /.../ Midva nimava otrok. Ne vem, komu bom to dala, podarila ali prodala. Želim, da gozd dobi nekdo, ki bo skrbel zanj. Otroci prijateljev so sami mestni ljudje in ne bi bili zainteresirani. Ne vem, kako bom to rešila.*«
3. **Odsotnost gospodarjenja.** Oddaljen lastnik, ki redko obišče svojo posest, ne opravlja del v gozdu in ne koristi lesa, tako da tudi nasledniki niso vključeni. Izjema je Primorska, kjer se ne gospodari pogosto zato, ker gre za gozd slabše kakovosti. **Lastnica I-1** (65 let) živi v Ljubljani in je podedovala gozd blizu Nove Gorice: »*To posest sem vzela, ker sem mislila, da bom lahko tam nekoč postavila hišico. Ta želja se je izkazala za neuresničljivo in zdaj zadeva pač stoji tam. /.../ Če bi tam zrastle drevesa, ki bi jih bilo ekonomsko upravičeno posekati, bi posest nekomu podarila, saj se od mojih nihče ne ukvarja s tem. Nihče ne obvlada dela v gozdu, nima orodja in nič...*«

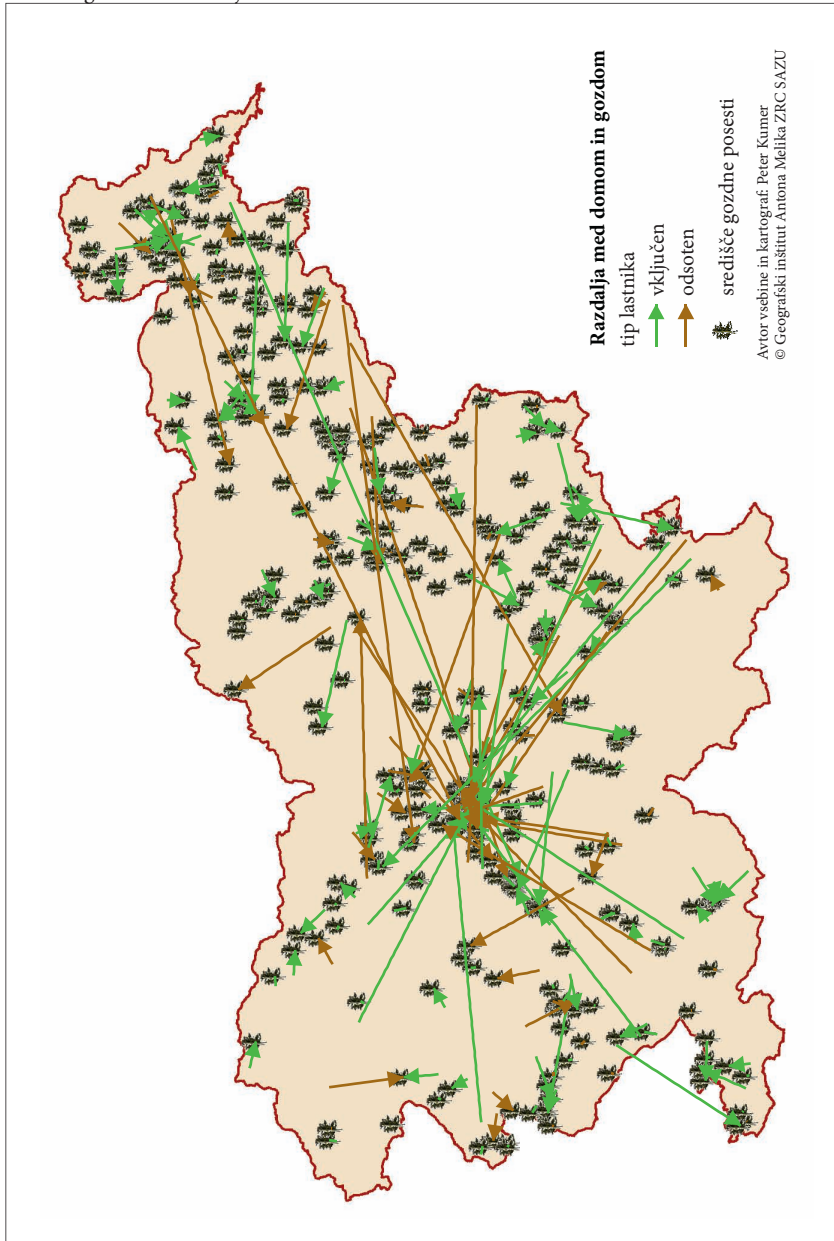
7 Vpliv družbenogeografskih dejavnikov na gospodarjenje z MZGP

V pričujočem poglavju preučujemo odnos med družbenogeografskimi dejavniki in obliko gospodarjenja z ozirom na prilagojeno psihološko razdaljo (PPR).

7.1 Prostorska oddaljenost in razpršenost

Oddaljenost in razpršenost gozdne posesti sem obravnaval v okviru prostorske razsežnosti PPR. Oddaljenost gozda (gozdne posesti) je opredeljena kot razdalja med bivališčem lastnika (podatek *HS_MID*) in središčem gozdne posesti. Razdalja je ravna črta (zračna razdalja), razpršenost pa označuje zračno razdaljo od središča posamezne parcele do središča celotne gozdne posesti. Oboje sem izračunal v programske okolju ArcGIS, na podlagi podatkov iz »indeksa lastnikov gozdov«.

Slika 36: Oddaljenost med krajem bivanja gozdnih lastnikov in njihovo gozdno posesjo. Posamezna puščica kaže zračno razdaljo od doma enega respondenta do centroida njegove gozdne posesti. ► str. 68

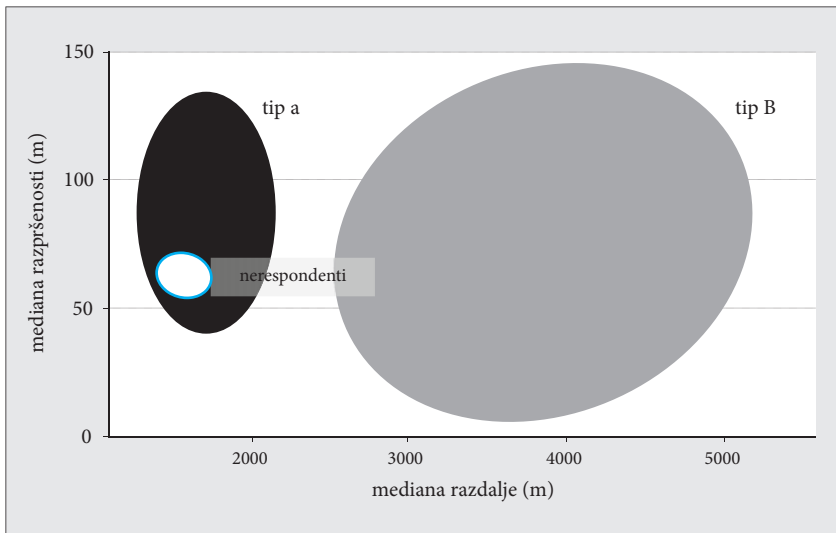

Kot je razvidno s slike 36, so gozdne posesti »vključenih« lastnikov MZGP bližje njihovemu domu kot posesti »odsotnih«. Ocene mediane razdalje do posesti in mediane razpršenosti parcel (slika 37) razkrivajo, da so »vključeni« lastniki bližje svoji posesti. Analiza razdalj je razkrila, da je povprečna zračna razdalja od doma do gozda pri »vključenih« lastnikih 6,6 km, pri »odsotnih« pa 17 km.

Ugotavljal sem tudi, komu so najbolj podobni nerespondenti in ugotovil, da so ti vsaj glede na oddaljenost in razpršenost bolj podobni »vključenim« lastnikom. To kaže, da je med respondenti verjetno več predstavnikov »odsotnih« lastnikov kot v celotni preučevani populaciji. Obenem to pomeni, da določena pristranskost zaradi neodgovora obstaja, oziroma, da so bili »vključeni« lastniki verjetno manj odzivni na poziv za reševanje ankete.

Elipse predstavljajo 90 % prostora zaupanja (večdimenzionalna generalizacija intervala zaupanja) skupne ocene mediane razdalje in mediane razpršenosti za vse tri tipe respondentov: »vključene« lastnike (tip A), »odsotne« lastnike (tip B) in nerespondente.

V analizah me je nadalje zanimalo, ali je oddaljenost povezana z izvedbo del v gozdu. Korelacijska analiza je pokazala, da obstaja statistično značilna povezanost med gospodarjenjem (gospodarjenje pomeni aktivno udeleženo lastnika MZGP pri izvajanju del v gozdu (sečnja, spravilo, gojitvena in varstvena dela) in oddaljenostjo

Slika 37: Razlike v razdaljah med domom in gozdno posestjo med tipoma A in B ter nerespondenti.

od posesti ($r_s = -0,167$, $p = 0,001$). Tisti lastniki MZGP, ki niso gospodarili, so imeli v povprečju posest oddaljeno 17,1 km, tisti, ki so gospodarili, pa le 6,7 km.

Rezultate lahko dodatno podkrepimo z izjavami v intervjujih. Med 22 intervjuvanci je bila polovica takšnih, ki so živeli daleč od svoje gozdne posesti (dolga prostorska razsežnost PPR). Ti lastniki so redko izvajali dela v gozdu. Nasprotno so tisti, ki so živeli blizu posesti, sami redno izvajali dela v gozdu in dobro poznali stanje v njem.

Lastnik I-19 (62 let) se za dela v gozdu ni odločil zaradi prevelike oddaljenosti in s tem povezanih stroškov:

»Nabavil sem motorno žago, ampak smo kar hitro ugotovili, da se s tem ne bomo ukvarjali. Ker potem moraš imeti prevoz. To je enih 10, 12 kilometrov od tu. Tako da že prevoz več pride, kot pa je vrednost kupljenih drv, ki ti jih dostavijo na dom.«

Tako pa je o prihodnjem gospodarjenju razmišljala **lastnica I-7** (61 let), ki živi v Ljubljani, njen gozd pa je na Dolenjskem: *»Veste kaj /.../ Mi smo tako dislocirani /.../ Ne vem /.../ težko, nikoli nisem pomislila na to in mož tudi ne, otroka se pa že zdaj bolj malo brigata za to. Hči je živilski tehnolog, sin je pa strojnik in ekonomist. /.../ Mi-slim, da bi bilo aktivnejše gospodarjenje za nas breme.«*

Na drugi strani je **lastnik I-21** (64 let), ki živi blizu svojega gozda, izkazoval dobro poznavanje stanja v svojem gozdu: *»Precej dobro poznam meje svoje posesti. Oče je lepo obnovil betonske mejnike in mi jih pokazal. /.../ V glavnem pri nas rasteta topol in bor. Nekaj je jelše, nekaj akacije, nekaj hrasta, bukve ... Mešani gozd imamo. Zdaj smo podrli divje češnje, tam so bile na robu ..., kostanj se najde, samo ta je pa zadnje čase bolan, pa dosti se je posušil, pa smo ga morali odstraniti.«*

Pogostost obiska posesti je med lastniki različna in se giblje v intervalih med enkrat tedensko do enkrat na nekaj let. Vključeni lastniki pogosteje obiskujejo svojo posest, predvsem tisti, ki imajo doma kmetijo, najpogosteje zato, da v gozdu pripravijo les za kurjavo. Tisti, ki imajo daljšo prostorsko razsežnost PPR, gozda ne obiskujejo prav pogosto. Na vprašanje, kdaj so nazadnje obiskali svojo gozdno posest, so odgovarjali z zadrego in slabo vestjo, saj so bili mnenja, da bi morali gozd obiskati pogosteje.

Lastnica I-6 (64 let) je na primer odgovorila takole: *»Nazadnje? Bil je žledolom in jaz še nisem uspela veliko pospraviti, sem pa seveda bila letos spomladi. Nazadnje sem si ga ogledala z enim sekačem, da tako rečem, gozdar sekač in jaz sva si ogledala, kaj bo treba še očistiti. Ampak potem nas je čas prehitel. Ko je listje, ne moreš delati. Tako da morda letos, če ne bomo pa spomladi očistili.«*

Vključeni lastniki so odgovorili podobno kot **lastnik I-13** (55 let): *»Premalo. Sta dva vidika – sproščanja bi potreboval več, delal pa sem v zadnjih dveh letih v gozdu veliko. Prvo leto smo delali na sanaciji po žledu, drugo leto pa sanaciji po lubadarjih. Kar nekaj vikendov sem porabil za delo v gozdu.«*

Izseljeni lastniki pogosto izgubijo vez z domačim krajem in posestjo, ki vključuje gozd. Z menjavo generacij se pogosto izgubi tudi vedenje, da ta posest sploh obstaja. Veliko pomurskih MZGP ima lastnike, ki živijo v tujini. Za revirne gozdarje je to velika

JANEZ NARED

Slika 38: Slovenski gozdovi so vse pogosteje žrtve vremenskih ujm, kakršna je bil požled februarja 2014.

DRAGO KLADNIK

Slika 39: Katastrofalne posledice požleda so bile vidne šele spomladi, kot kaže tale nad Kamnikom posneta fotografija.

ovira, predvsem pri organizaciji čiščenja gozda, ki ga je prizadela kakšna ujma ali bolezen (na primer jesenov ožig, lubadar).

Revirni gozdar F6-1 je v zvezi s tem povedal: »*Odločba v takšnem primeru lastnika ne doseže in potem nihče ne pospravi drevja.*«

Revirna gozdarka F6-2 je njegovo razmišljanje dopolnila: »*Od teh lastnikov pogosto nimamo kontaktov. Težko jih je doseči. Poznam primer, kjer je lastnik v tujini pokojen, dediča pa ni. V takem primeru težko ukrepaš. Če imaš kontakt, potem ga poskušaš motivirati. Najboljši način za motivacijo je osebni ali telefonski pristop. Ampak kot revirna gozdarka raje več energije namenim tistim lastnikom, za katere vem, da bodo z veseljem šli v gozd.*«

7.2 Čustvena oddaljenost

Čustveno oddaljenost lastnikov sem preučeval v okviru socialne razsežnosti PPR. Zanimala sta me naslednja dva vidika v odnosu do gospodarjenja:

- ali je gozd pripadal družini skozi več generacij in
- ali lastnik goji ljubezen do podeželja ter domačega kraja na podeželju, narave, miru in dreves.

Lastnik I-17 (70 let), ki za delo v svojem gozdu najema izvajalce, je o načrtih glede prodaje povedal naslednje: »*To je tako, prodam ne. Morda bodo naslednji rodovi sekali v gmajni, ko ne bo več teh drugih sredstev. Lahko, da bodo potrebovali za kurjavo.*«

Čustveni interes po ohranitvi posesti, ki naj bi postala del premoženja po umrlem, je poudarjen, če je lastnik odraščal na posesti ali, če so bili starši aktivni kmetje, ki so gospodarili z gozdom. Tak primer je **lastnica I-8** (62 let), ki je v otroštvu pomagala pri gozdnih delih: »*Zdaj ne morem obiskovati gozda, ker nisem v primernem zdravstvenem stanju. Drugače pa mi je gozd ogromno pomenil, ker smo se v njem kot otroci ogromno zadrževali. Jaz sem rasla na deželi, imeli smo tri gozdove. Eden izmed teh je zdaj moj. V njih smo zelo pogosto zbirali steljo in napravljali drva. Potem ko sem jaz šla v službo, smo v gozd hodili po gobe. Ogromno, res ogromno smo bili v gozdu. Ampak zdaj pa ne morem več, ker zdravstveno stanje ne dovoljuje, da bi hodila toliko po gozdovih in predvsem tam, kjer gre v hrib.*«

Majhna razdalja socialne razsežnosti PPR, ki pozitivno vpliva na gospodarjenje, je bila prepoznana, ko je **lastnica I-11** (67 let) omenila, kako pomembna je bila posest za očeta, ki se je trudil, da bo gozd naslednikom predan v dobrem stanju: »*V najem pa ne dam. To bi moral biti pošten človek, ki bi mu lahko zaupala. Gozda ne bi vsakemu dala. Zato ker se spomnim na očeta. Zanj je bil gozd svetinja.*«

Podobno je pri **lastnici F5-1** (61 let) vpliv družine pomagal zmanjšati miselno oddaljenost od gospodarjenja z gozdom: »*Moj oče je bil z dušo in telesom v gmajni. Tri hčere je imel pri hiši. Z nami si ni mogel kaj dosti pomagati. Po njegovi smrti smo najemale sekače.*«

Lastnica I-6 (64 let) je sicer Ljubljankanka, vendar je poseben odnos do podeželja ohranila zaradi mame, ki je odraščala na veliki kmetiji: »*Moja mama izhaja iz kmečke družine. Imeli so ogromno posestvo na Dolenjskem. Tako da je povsem jasno, da imam željo in hrepenenje biti nekje v naravi.*«

Kot sta ugotovila Hugosson in Ingemarson (2004), je lahko cilj lastnikov gozdne posesti vzdrževanje stika s krajem, kjer so preživeli otroštvo, ali z ljudmi iz domačega kraja. Ta stik omenja tudi **lastnica I-6** (64 let): »*Gozd mi pravzaprav pomeni izredno veliko. Živim v mestu, ampak sem že od majhnega hodila v gozd k mojim babicam, stricem in tetam, gozd pa je bil vedno prostor, kamor sem si želela iti.*«

Močna čustvena navezanost na gozd vpliva na lastnikovo zavest glede gospodarjenja. To je izrazila tudi **lastnica I-8** (62 let) ob koncu intervjuja: »*Ko sem bila otrok, pa mlada, pa doma, smo vsako leto čistili tisto podrast. Tam je bila pravzaprav trava in ne toliko listja, ker so bile zaplate, kjer ni bilo nobenega drevesa. To smo posušili in imeli za steljo za živino čisto vsako leto. Zdaj pa jaz tega ne delam, ampak močno razmišljam, da moram to narediti. Letos ni več mogoče. Mogoče drugo leto, potem ko bo trava že toliko zrasla in dovolj zrela, pa bomo tisto podrast počistili in napravili prostor za drevesa. Da ne bo samo grm. To moram narediti. Ampak sama tega ne zmorem in moram*

OSEBNI ARHIV INTERVJUJAVNKE

Slika 40: Oče ene izmed intervjujank med vlačanjem hlodov blizu Sviščakov pod Snežnikom leta 1987.

tudi nekoga vzeti s sabo. Saj pravim, morala bi se dogovoriti z bratom pa nečakom, da bi to nekako skupaj opravili. Saj jaz sem sposobna še toliko fizično delati, tako da si bom prizadevala, da bomo to do drugega leta počistili. Zaradi službe in obveznosti se gozdu nisem uspela posvečati na takšen način, kot bi se mu lahko. Vem pa, da bi bilo to prav.»

Zanimivo je, da ima pomembno vlogo pri navezanosti na gozd tudi čas, ki ga je lastnik v otroštvu porabil za igranje v gozdu. Takole je **lastnik I-15** (51 let) opisal, kaj mu pomeni gozd: »Gozd mi na nek način pomeni svobodo. Ko sem odraščal, smo se večinoma igrali v gozdu. Plezali smo, se lovili po drevesih /.../ Ko sem bil najstnik, sem v gozdu sprehajal psa. Veliko mladosti sem preživel tudi pri stricu, kjer mi je gozd pomenil gospodarsko dejavnost – pozimi smo napravljali fižolovke. Poznam vsa dela v gozdu, ker sem s tem odraščal.«

7.3 Družbeni odnosi

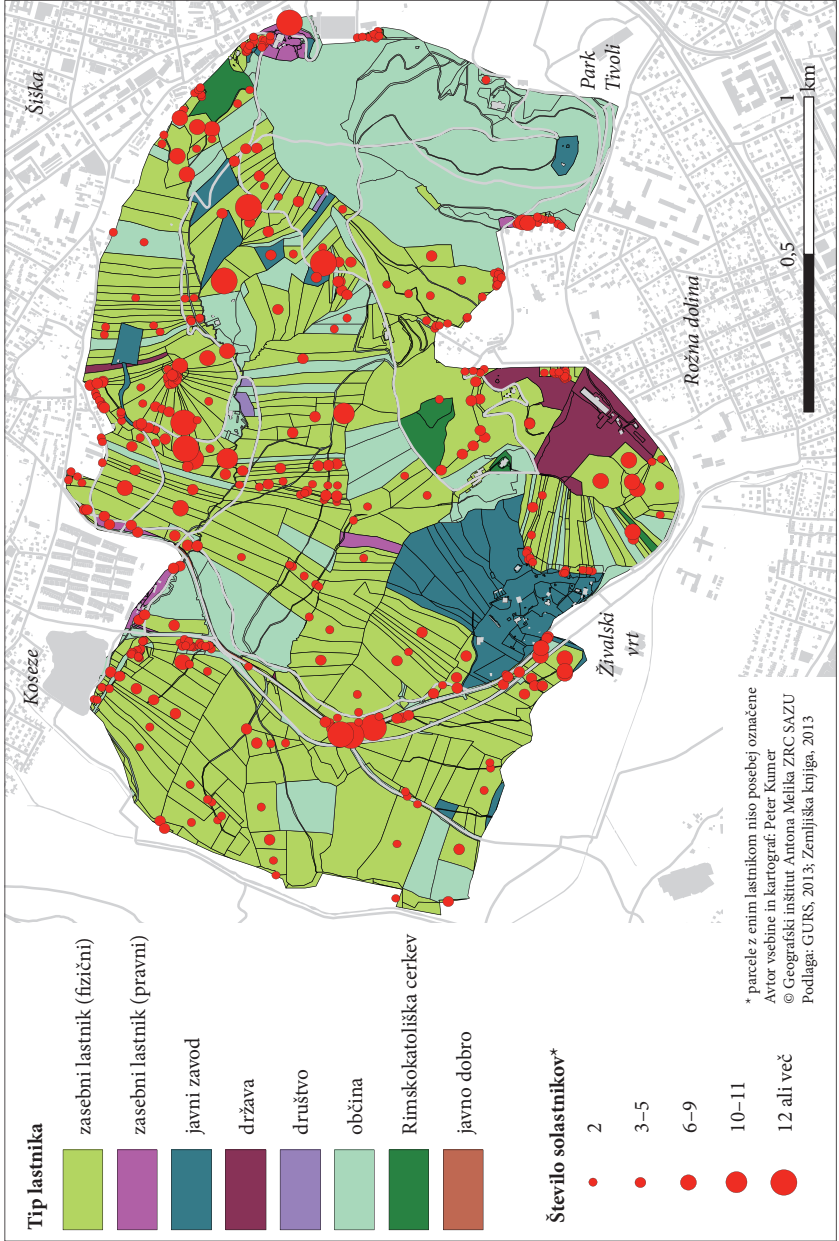
V tem poglavju, ki predstavlja socialno razsežnost PPR, sem preučeval solastnike in njihov način gospodarjenja v odvisnosti od sorodstvene razdalje. Zanimal me je tudi odnos z lastniki sosednjih posesti ter odnos med lastniki in revirnimi gozdarji.

Solastništvo se je izkazalo za pomemben dejavnik gospodarjenja z MZGP. Problematično je predvsem zato, ker so med solastniki pogosti nesporazumi, kar otežuje gospodarjenje. Pogoj za uspešno gospodarjenje na solastniški posesti so pogosti in redni stiki med lastniki. Glede tega me je zanimalo, koliko časa je bila posest v lasti posameznika oziroma njegove družine. Več kot 80 % respondentov je svojo posest podedovalo, večina ostalih pa je gozd kupila na trgu. Kljub dedovanju se je stik s posestjo v večji meri izgubil. Razlog za to gre iskati v dedovanju med daljnimi sorodniki in selitvi v bolj oddaljene kraje ali mestna naselja.

Rezultati anketiranja razkrivajo, da ima 20,3 % posesti dva ali več solastnikov (primer na sliki 41). Če je bila posest v solasti zakonskih partnerjev ali starša in otroka, sem identificiral večjo povezanost med posameznikom in posestjo. Tudi Pezdevšek Malovrhova, ki je ugotavljala pripravljenost lastnikov za povezovanje, je ugotovila podobno (Pezdevšek Malovrh 2010, 136): »Lastniki, ki živijo s solastniki v istem gospodinjstvu, imajo 2,9-krat večji obet za »pripravljenost za povezovanje« kot lastniki, ki s solastniki ne živijo v istem gospodinjstvu.«

Naši sogovorniki so potrdili, da daljno sorodstvo med solastniki, manj stikov med njimi ali povečano število solastnikov vodi v manj kakovostno gospodarjenje z gozdom in neurejeno solastništvo. To je posledica stihijskega dedovanja. Skozi generacije se namreč stik med solastniki, ki so v čedalje bolj oddaljenem sorodstvu, postopoma izgublja.

Slika 41: Majhne posesti, parcelna razdrobljenost in pogosto solastništvo so značilni tudi za Krajinski park Tivoli, Rožnik in Šišenski hrib. ►

Revirni gozdar F6-1 je takole pojasnil negativne posledice solastništva: »Pri solastništvu gospodarjenje poteka normalno, če lastniki prihajajo iz iste družine. Pri gospodarjenju nastopijo težave, ko gre za daljne sorodstvene vezi. Odvisno je od deleža solastnine, saj se sečnja lahko izvede, če soglasje poda večina. /.../ Obmurski gozdovi so bolj razdrobljeni kot drugod v Sloveniji. Več je solastnikov. /.../ Poznam parcelo, ki je velika 80 arov in ima 14 solastnikov. To je posledica migracij v Ameriko in Avstralijo in tako dalje. Gospodariti se ne da.«

Revirni gozdar F8-1 je prav tako opozoril na negativne učinke solastništva: »Težava je, da gozdovi prehajajo v solastnino. Parcela je lahko velika en hektar in ima 10–12 solastnikov. To ne omogoča niti izvajanja nujnih del. Država ne bi smela dopustiti, da celotne gozdne in kmetijske površine prehajajo v solastniške odnose.«

Revirni gozdar F7-1 je izpostavil vpliv sorodstvenih razmerij med solastniki na gospodarjenje: »Poznam primer, kjer je 2263 solastnikov ene posesti. Med njimi je veliko nagajanja. Ko neaktiven lastnik umre, bodo posest podedovali vsi otroci. Lastniki, ki poskrbijo za oporoko, vplivajo na to, da en potomec dobi gozd. Če ni oporoke, je težje. Težko se je zmeniti.«

Pogoj za učinkovito gospodarjenje z gozdovi v solastnini so urejeni osebni in poslovni odnosi med solastniki. Pri urejenem solastništvu se določi zastopnika (predstavnika) ali pa imajo sklenjen dogovor o skupnem gospodarjenju z gozdom, kar omogoča Zakon o gozdovih (1993). Do neurejenega lastništva pride, če so lastniki med seboj v sporu. **Revirni gozdar F2-1** nam je v zvezi s tem povedal: »Problem je, ker solastniki nimajo zastopnika, čeprav jim zakon to omogoča, vendar ne zapoveduje. Revirni gozdar bi potem imel lažje delo. Tega ne storijo, ker so pogosto med seboj skregani /.../ Včasih je lahko solastnikov zelo veliko, tudi na primer 25. Zastopnik usklajuje gospodarjenje in pri sprejemanju odločitev po zakonu potrebuje le večinsko strinjanje. Gozd v solastništvu je poligon za povečevanje sporov in razlog za negospodarjenje. Inšpektor ne more izvrševati kazni, ker so roki, znotraj katerih so sposobni dobiti vse lastnike, prekratki.«

Spore kot posledico solastništva je izpostavil tudi **lastnik F8-1** (69 let), ki gospodari z gozdno posestjo, veliko 70 ha. Opisal je, zakaj si je premislil glede nakupa majhne posesti: »Bil je primer, ko sem se izognil nakupu, ker je bilo 16 lastnikov. Zdaj jih je verjetno že 32. Sem sosed tej parceli. Devet jih je bilo zainteresiranih. Rekel sem jim, naj postavijo ceno. Trije so rekli, da ne bodo podpisali, zato ni šlo skozi. Država preprosto ne bi smela dovoliti, da se deli parcela.«

Zanimalo me je tudi, ali na gospodarjenje z gozdom vpliva število solastnikov. S statistično analizo anketnih vprašalnikov sem ugotovil, da povezanost med gospodarjenjem in številom solastnikov ne obstaja ($\chi^2 = 2,983$, $p = 0,225$).

Pomembno vlogo ima tudi odnos z lastniki sosednjih posesti. Kot ugotavlja Silverjeva (2015), do medsoseskega stika aktivnih lastnikov navadno pride, ko lastnik želi izvesti sečnjo. To je trenutek zelo nizke socialne razsežnosti PPR. **Lastnik F1-1**

(75 let) je stopil v kontakt s sosednjimi lastniki predvsem zato, da bi se izognil konfliktom: »Z vsakim mejašem sem se posebej dogovoril za skupen ogled meje. Skupaj smo jo očistili drevoja, da ne bi prihajalo do nesoglasij.«

Lastniki so razseljeni po Sloveniji in svetu. Zelo pogosti so primeri, ko določeni lastniki ne vedo, kdo so ostali solastniki njegove gozdne posesti. **Lastnik I-12** (76 let) je na vprašanje, ali pozna lastnike sosednjih parcel, ki mejijo na njegovo posest, odgovoril takole: »Veliko jih je. Niti številke ne vem. Sicer sem jih poznal, vendar jih je veliko od teh pomrlo. Kdo jih je prevzel, pa ne vem. Zdaj ti mladi ne vedo, kje je parcela. Jaz vem za svojo posest. Od mladih pa jih polovica ne ve, kje ima parcelo. Starši jim tega niso povedali in tako gre to naprej.«

Mejni spori med lastniki sosednjih posesti so pogosti. Omenila jih je tudi **lastnica I-8** (62 let): »Sosed je začel podirati drevesa in označil tudi drevesa na moji parceli. Brat me je glede tega obvestil. Sosed je napravljaval drva in jih prodajal. Najprej sem se s tem sosedom poskušala pogovoriti. Šla sem do njega in mu povedala, da ne more podirati na drugem ozemlju. Ker se je sprenevedal, sem se odločila za izmero in dala postaviti mejnike.«

Revirni gozdar F6-1 je izrazil prepričanje, da je mejnih sporov v Prekmurju veliko: »Mejnih sporov je veliko. Najpogosteje do njih pride, ko dedičem pokažejo napačne meje. Znan je tudi primer, ko si sosed lasti tujo posest.«

7.4 Starost

Povprečna starost lastnikov MZGP, vključenih v raziskavo, je bila 58 let. Visoka starost lastnikov MZGP je enaka kot pri vzorcih raziskav, ki so bile izvedene v primerljivih državah (Pulla s sodelavci 2013). V raziskavah ugotavljajo, da starost zmanjšuje pripravljenost za gospodarjenje z gozdom (Butler in Leatherberry 2004). To so potrdili tudi rezultati analize izvedenega anketiranja ($r_s = -0,156$, $p = 0,004$). Testiral sem, ali obstajajo statistično značilne razlike v povprečni starosti med tistimi, ki gospodarijo z gozdom, in tistimi, ki tega ne počnejo. Mann-Whitneyjev test je pokazal, da v povprečni starosti med obema skupinama obstajajo statistično značilne razlike ($U = 8173,5$, $z = -2,891$, $p = 0,04$). Tisti, ki ne gospodarijo z gozdom, so v povprečju stari 61,5 let, tisti, ki to počnejo, pa 56,7 let.

To je potrdil tudi **revirni gozdar F4-1**: »Za starejše lastnike je gozd zlata rezerva, ki je na voljo za hude čase. Če do tega ne pride, tisti gozd ostane bolj ali manj nedotaknjen.«

Zaradi nizkih pokojnin starejši lastniki niso naklonjeni zgodnejši predaji gozda svojim dedičem. Ministrstvo za kmetijstvo gozdarstvo in prehrano v okviru skupne kmetijske politike zgodnejši prevzem spodbuja le na velikih kmetijah (pogoj so trije hektari primerljivih kmetijskih zemljišč, kar pomeni 8 ha gozda).

Lastnik F9-1 (69 let) je še vedno aktiven kmetovalec, ki se je odločil, da v gozdu ne bo več izvajal sečnje in bo s tem pomagal gozdu, da si opomore: »Zdaj itak nimam

več dovolj za posek, tako da sem nehal in to »šparam«. Za vsak slučaj. Prodal bom sinu, da ne bom imel obveznosti, če bom pristal v domu [starejših; opomba avtorja]. Tako daleč smo prišli. Ni več darilna pogodba, samo kupoprodajna. Davek pri prodaji bom jaz plačal in konec. Pri gozdu, če ni velikih naravnih pojavov, ki mu škodijo, ni inflacije. Bolje kot hranilna knjiga.«

Tudi po mnenju **lastnika I-14** (60 let) se v gozdu ne bi smelo izvajati pretirane sečnje in bi ga bilo treba prepustiti naravi. Večji posek v gozdu je napravil takrat, ko so na kmetiji potrebovali gradbeni les: »Vedno sekam le poruvana, odmrla ali suha drevesa. Nazadnje sem stoječe drevje sekal leta 1974 zaradi potreb na kmetiji. Narava sama odmerja drevje za posek. Če se ne čisti, nastane gospodarska škoda, ker se les izgubi. Narava sama poskrbi, da je gozd »čist«. V medijih ves čas namigujejo, da bi se moralo več sekati v slovenskih gozdovih. To je nesmiselno. Seka se dovolj. Gozd ima tudi druge funkcije [slika 42].«

Revirni gozdar F10-1 je bil mnenja, da gozd sicer ima vrednost, vendar prodaja ne pomeni velikega dobička: »Gozd je vedno pomenil banko. Zemlja je banka. Če ti ne gre zelo hudo, potem ne boš tega prodajal. Ni potrebe po prodaji. Lastniki ne vidijo razloga za prodajo. Navsezadnje ne gre za veliko denarja. 25–40 tisoč evrov za majhen gozd. Kmetje niso borzni posredniki in ne vedo, kako denar obračati, zato se ne podajo v tako prodajo. Davek je majhen: zato imeti v lasti gozd ne stane veliko.«

MATEJ BLATNIK

Slika 42: Dejstvo, da ima gozd poleg gospodarske tudi druge funkcije, kakršna je rekreativna na fotografiji, izpostavljajo tudi nekateri starejši lastniki gozdov.

Lastnik F5-2 (46 let) se s tem, da lahko majhen gozd prinese velik dohodek, ni strinjal: »Gozd je včasih pomenil banko kmetiji, ki ji je pripadal. To danes ne velja več. Lastnike za delo v gozdu ne motivira več denar. Lastniki lahko v gozdu delajo kot psi, pa zaslužijo malenkost.«

Lastnik N-6169 je bil prepričan, da se, če družina drži skupaj, s predajo gozda dedičem ne muči: »Jaz sem že star. Moj sin gospodari z gozdom. Na kmetiji sem živel vse od otroštva, ampak gozda mi ni bilo potrebno obiskati že več let.«

Lastnik F4-1 (50 let) je menil, da je njegov oče zgleden lastnik gozda in ga dobro uči glede dela v gozdu: »Oče bo predal gozd, ko bo za to čas in bomo nasledniki to znali zagrabiti. Starost ni ovira. Gozd vseeno nima tolikšne perspektive, da bi moral biti prevzem takojšen, poleg tega mora vsaka stvar dorasti. Jaz tebi luč, ti meni ključ.«

Po mojih ugotovitvah so otroci za lastništvo majhnih gozdov vse manj zainteresirani. **Lastnik I-12** (80 let) je povedal, da gozd sina ne zanima: »Moj sin noče niti slišati za zemljo. Kdo bo od teh mladih vzel zemljo? Nihče. Zemlja je prenzizko, boli hrbet.«

7.5 Povezanost s kmetijstvom

Po drugi svetovni vojni je politiko hitre industrializacije spremljala nagla deagrarizacija. Delež kmečkega prebivalstva se je hitro zmanjševal. Z deagrarizacijo so nastopile tudi socialne in kulturne spremembe. Življenjska raven, življenjske prakse in življenjski slog kmečkega prebivalstva so se približali vzorcem iz mest (Klemenčič 2002; Lazarevič 2011). Mladi so se pospešeno izseljevali v mesta, kjer so si ustvarili družine in se zaposlovali v nekmetijskih poklicih. Skozi generacije se je stik s kmečkim življenjem v veliki meri izgubil.

V zvezi s tem me je zanimalo, ali obstaja statistično značilna povezanost med povezanostjo s kmetijstvom in odsotnostjo gospodarjenja z gozdom. Rezultati Pearsonovega χ^2 testa so pokazali, da lastniki, ki niso bili nikoli povezani s kmetijstvom (na kmetiji niso niti odraščali niti tam živeli in delali), redkeje gospodarijo s svojim gozdom ($\chi^2 = 8,236$, $p = 0,041$).

Povezavo med negospodarjenjem in lastnikovo nepovezanostjo s kmetijstvom so nam potrdili tudi sogovorniki. O njej so še največ vedeli povedati revirni gozdarji, ki imajo dober vpogled v družbenogospodarske značilnosti lastnikov.

Revirna gozdarka F3-1 je omenila, kako pomemben je stik s kmetijstvom pri odločitvi za gospodarjenje z gozdom: »Problem je tudi, da ne gre več za lastnike, ki so od rojstva živeli na kmetiji in bili naučeni, da spoštujejo gozd, ki so ga tudi veliko obiskovali. Problem z »novimi« lastniki je ta, da se ne ve, kdo so, z njimi nimajo kontakta in nimajo pospravljenega gozda. Stik novih generacij z gozdom se je izgubil.«

To je potrdil tudi **revirni gozdar F4-1**: »Tisti, ki niso »rasli z gozdom« oziroma nimajo privzgojenega čuta za gospodarjenje z gozdovi, gozd pustijo nedotaknjen /.../ Kmetje, ki imajo v lasti gozd, so dobri gospodarji.«

Revirni gozdar F6-3 je bil mnenja, da kmetje vzorno gospodarijo z gozdom: »Večina kmetov je aktivnih gozdarjev. Kmetje so bolj aktivni gospodarji in bolj navezani na gozd. Po mojih izkušnjah uspešni kmetovalci vedno iščejo tudi podporo gozdarske stroke, da zgladno gospodarijo tudi z gozdom.«

Da je povezava med kmetijstvom in vzornim gospodarjenjem močna, sem izvedel tudi od gozdnih lastnikov, na primer od **lastnika I-2** (48 let): »V gozdu sem zagotovo enkrat na teden. Kmetijsko gospodarstvo sem prevzel pred tremi leti in začel kmetovati. Od takrat sem tudi zelo pogosto v gozdu. /.../ Gozd je dokaj pomemben del mojega kmetijskega gospodarstva. Na kmetiji sem registriral tudi dopolnilno dejavnost. Želim se ukvarjati s tradicionalnim tesarstvom.«

Gozd je tradicionalno sestavina kmetije, kot so pojasnili tudi naši sogovorniki. **Lastnik F7-1** (72 let) je na primer dejal: »Če si kmet, imaš tudi gozd. Eno z drugim je povezano. Kot kmet imaš vsakega malo, nekaj travnika, nekaj njiv, nekaj gozda.« **Lastnik F8-2** (54 let) je pristavil: »Vedno je bilo smatrano, da je gozd rezerva oziroma kmetova banka. Trdno sem prepričan, da bo še dolgo tako.« **Lastnik I-20** (80 let) pa je opomnil: »Včasih so bili lastniki gozda bolj povezani. Kmetje so imeli živino in bili več v gozdu. Nabavljali so steljo. Zdaj nihče ni več v gozdu. Nimajo več živine.«

Na večini kmetij gospodarjenje z gozdom ni glavna dejavnost. Kmetje za gozd vseeno skrbijo, ker se zavedajo njegove koristi. **Lastnik I-16** (54 let), ki ima kmetijo, je glede

ZTOK SINJUR, ARHIV GOZDARSKEGA INŠTITUTA SLOVENIJE

Slika 43: Napravljanje drv za kurjavo.

tega povedal naslednje: »Jaz se ukvarjam z živinorejo, imam krave. Gozd je zame postranska zadeva. Pospravim podrta drevesa, če je potreba, več ne. Les koristim samo za kurjavo.«

Lastnik I-21 (64 let), ki je gospodar manjše kmetije, je povedal, da les iz svojega gozda koristi predvsem za kurjavo: »Gozd nam predstavlja samooskrbo z drvni, ker imamo centralno peč na drva. Ne kupujemo več premoga, tako kot smo ga včasih. Včasih ga koristimo tudi za gradbeni les. Sicer niti nimamo več toliko bora, zato gradbeni les v glavnem kupimo. Spomladi pospravljamo drva in gozd očistimo. Poberemo suhljad. Kakšne velike materialne koristi od gozda nimamo.«

7.6 Življenjski slog

V okviru prostorske razsežnosti PPR sem ugotavljal tudi, ali so lastniki bolj urbani ali bolj podeželski, pa tudi, ali zaradi tega obstajajo razlike v življenjskem slogu in s tem razlike v pripravljenosti za gospodarjenje z gozdom.

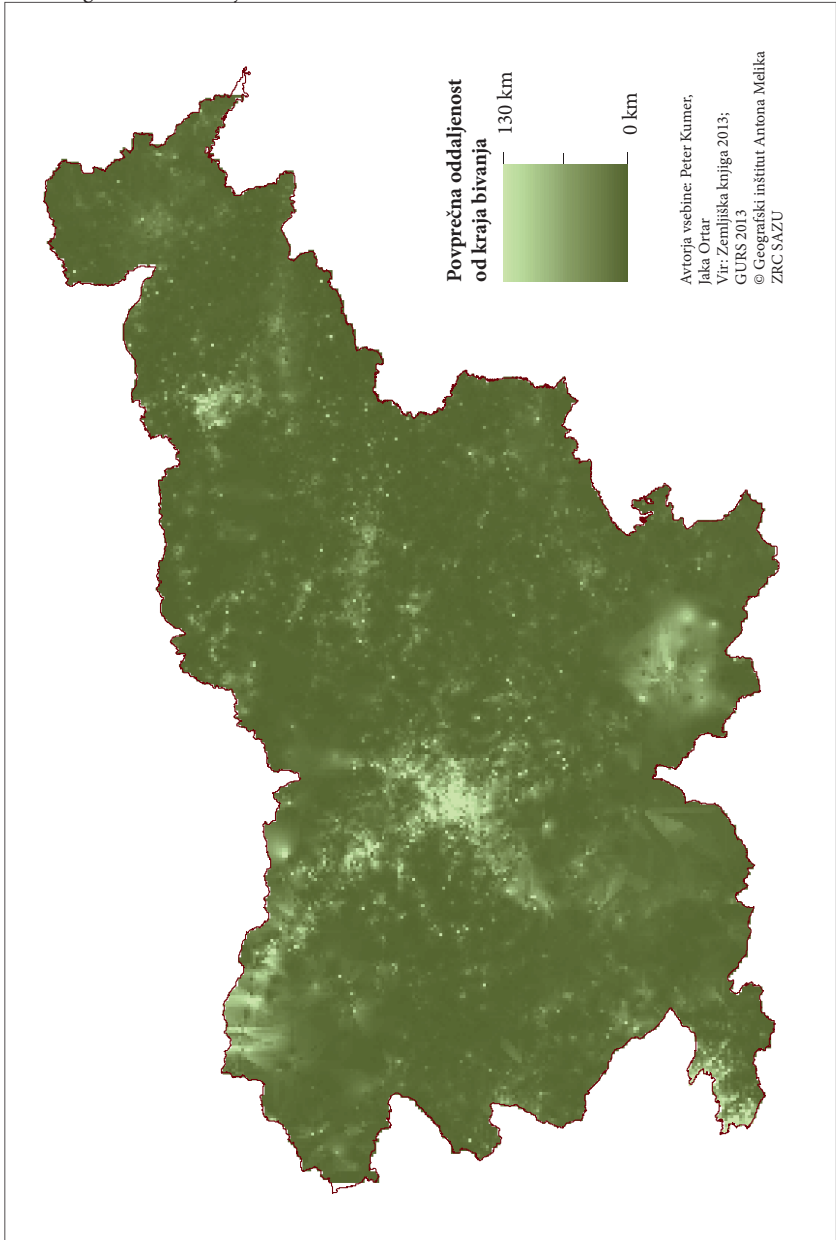
Tipologija naselij v Sloveniji (Ravbar 1997; 2003; Cigale 2005), ki temelji na socialnogeografskih, strukturnih, fiziognomskih, morfoloških in funkcijskih kriterijih, opredeljuje šest tipov, ki se razlikujejo glede na stopnjo urbanizacije. Za potrebe pričujoče raziskave sem te tipe združil v dva tipa: mestni tip (mesta, suburbanizirana obmestna naselja, urbanizirana obmestna naselja) in podeželski tip (močno urbanizirana podeželska naselja, urbanizirana podeželska naselja, ostala podeželska naselja). Ugotovil sem, da med »vključenimi« lastniki živi v podeželskem tipu naselja 46 % respondentov, kar je več kot med »odsotnimi« lastniki (36 %).

Ugotovil sem tudi, da se »vključeni« in »odsotni« lastniki razlikujejo po tem, da je med »vključenimi« več takšnih, ki na kmetiji živijo od rojstva, da jih več dela na kmetiji in jih je več povezanih s kmetijstvom. Ugotovil sem, da so glede na izmerjeno zračno razdaljo med bivališčem in središčem gozdne posesti najbolj oddaljeni lastniki iz mestnih predelov Slovenije (Ljubljana, Celje, Maribor, Postojna, Murska Sobota, obalna mesta). Nekateri predeli, kot sta Kočevsko in Zgornjesavska dolina, po oddaljenosti izstopajo predvsem zaradi povprečno večjih gozdnih posesti (slika 44).

V anketi sem lastnike MZGP povprašal tudi o tem, kako pomembne so za njih izbrane splošne vrednote. Posameznim spremenljivkam (preglednica 9) so pripisali ocene skladno z Likertovo lestvico od 1 (nepomembno) do 5 (pomembno). Povprečne ocene so glede na tip lastnika predstavljene na sliki 45. Ugotovil sem, da so vsem v raziskavo vključenim lastnikom MZGP najpomembnejše naslednje vrednote: ohranjanje narave (povprečna vrednost 4,95), zdravje (4,92), svoboda (4,75), neodvisnost (4,66) in družbena pravičnost (4,63).

Slika 44: Kartografski prikaz povprečne oddaljenosti lastnikov (glede na kraj bivanja) od svoje gozdne posesti. Svetlejši otenki zelene prikazujejo lokacije bivališč najbolj oddaljenih lastnikov. ► str. 82

Preveriti sem želel, ali se tipa »vključenih« in »odsotnih« lastnikov razlikujeta po tem, kako so njihovi predstavniki ocenjevali posamezne vrednote, ki po Georgu (1998) sestavljajo življenjski slog. Posamezno vrednoto sem uvrstil bodisi v podeželski bodisi v urbani kontekst (preglednica 9). Po Ziegenspecku, Hårdterju in Schramlu (2004) naj bi bile za podeželski kontekst značilne tradicionalne vrednote, medtem ko naj bi v urbanem kontekstu prevladovale vrednote, ki so se pojavile zaradi družbenih sprememb, kot so modernizacija, birokratizacija, urbanizacija, demokratizacija in podobno (na primer Zapf 1994).

Po primerjavi ocen, ki so jih »vključeni« in »odsotni« dodeljevali posameznim sprememljivkam, sem ugotovil, da se tipa glede na življenjski slog medsebojno razlikujeta (slika 45). »Vključeni« lastniki, ki so v primerjavi z »odsotnimi« bolj podeželski, večje povprečne vrednosti pripisujejo tradiciji, občutku pripadnosti, poslušnosti in avtoriteti. »Odsotni« lastniki pa višje vrednotijo ohranjanje narave, zdravje, svobodo, neodvisnost, družbeno pravičnost in odprtost za različne ideje.

Za ugotavljanje statističnih razlik sem uporabil Mann-Whitneyjev test, ki je prav tako pokazal, da se »vključeni« in »odsotni« lastniki MZGP v vrednotenju družbene pravičnosti razlikujejo ($U = 12497,5$, $Z = -2,305$, $p = 0,021$; povprečna ocena za »vključene« lastnike je 4,51, za »odsotne« pa 4,75), prav tako tudi v vrednotenju svobode ($U = 12869,0$, $Z = -2,205$; povprečna ocena za »vključene« lastnike je 4,69 in za »odsotne« 4,80).

Pogled meščanov in podeželanov na gozd se pogosto razlikuje, kar lahko vodi v konflikte. To je potrdil **revirni gozdar F8-2**: *»Ljubljčan ima drugačen odnos do gozda. Podal bom primer napada medvedov [slika 46]. Ljubljčanji so proti odstranitvi medveda. Ampak lokalce moti, ker pride medved na dvorišča hiš. Če se v Nemčiji lastnik odloči obnoviti gozd, postreli divjad na tistem območju, drugod ne. Sčasoma se pomlajevanje izvrši in gozd preide v zrelejšo fazo.«*

Mnenje aktivnih lastnikov in revirnih gozdarjev glede mestnih lastnikov je bolj ali manj enotno. **Revirni gozdar F6-3** je na primer povedal: *»Veliko jih sploh ne ve za svojo »šumo«. Večina lastnikov, ki biva v mestu, ne ve za gozd, razen če ima zadostno površino in potrebuje dodaten vir dohodka. Drugače pa mestnega lastnika redkokdaj srečaš v gozdu.«*

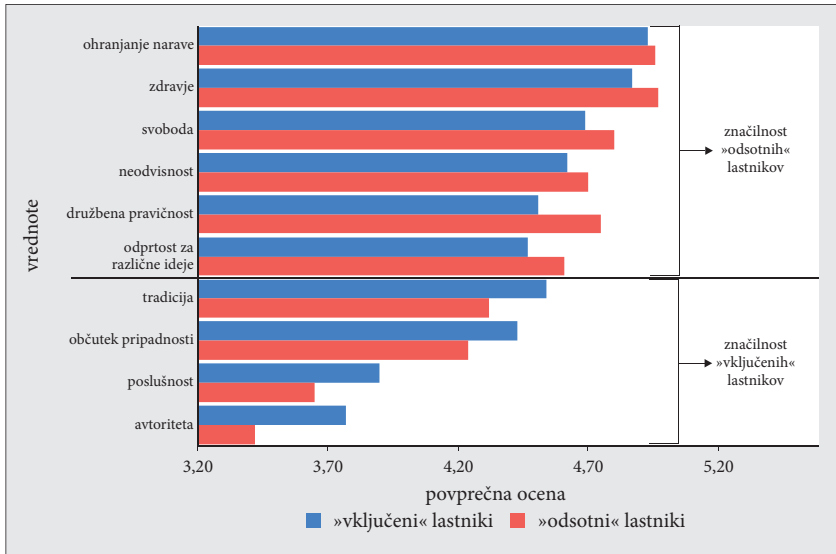
To nam je potrdil tudi dopis **lastnice N-2829** iz Ljubljane: *»Tega mojega gozda ni veliko in je v ilirskobistriškem okolju, zame je oddaljen. /.../ Lastnici sta še vedno moja sestra in sestrična, za ostale ne vem. Nikoli se nisem ukvarjala s tem, ne morem vam pomagati.«*

Hčerka **lastnika I-18** (61 let) živi v mestu in je zaposlena v neagrarni dejavnosti, zato ne pričakuje, da bo naslednja generacija aktivno gospodarila z gozdom: *»Hčerka je že dostikrat rekla, da bodo toliko delali v gozdu, kolikor bo nujno. Brez problema bodo živeli brez tega. Če pa ne, pa bodo morali znati pripraviti drva.«*

Podobno o svojem sinu razmišlja **lastnik I-5** (75 let): *»Jaz sam gospodarim, sin se mi redko pridruži. Saj ne more, če hoče delati. Zdaj je tako. Cel dan je v svoji firmi. Zjutraj gre, ob šestih, sedmih neha delati. Takrat mi včasih pride pomagat.«*

Preglednica 9: Vrednote in spremenljivke, ki sem jih meril, ter njihova teoretična povezava z življenjskim slogom.

vrednota	spremenljivka	značilnost mestnega življenjskega sloga	značilnost podeželskega življenjskega sloga	vir
skrb za ohranjanje narave	ohranjanje narave	večja	manjša	Van Liere in Dunlap 1980; Berenguer, Corraliza in Martin 2005; Huddart-Kennedy s sodelavci 2009; Nordlund in Westin 2011
povezanost med ljudmi	občutek pripadnosti	manjša	večja	Tonnies 1940; Korte in Kerr 1975; House in Wolf 1978; Tittle 1989; Beggs, Haines in Hurlbert 1996; Drozg 1999a; 1999b; Kovačič s sodelavci 2000; Putnam 2001, 88; Tittle in Grasmick 2001; Scott, Gilbert in Gelan 2007; Černič Istenič 2009
skrb za zdravo življenje	zdravje	večja	manjša	Fogelholm s sodelavci 2006
individualizem	svoboda, neodvisnost, avtoriteta, poslušnost,	večji	manjši	Wirth 1938; Tittle 1989; Tittle in Grasmick 2001; Thomas, Abts in Vander Weyden 2014
strpnost in enakopravnost	odprtost za različne ideje, družbena pravičnost	večji	manjši	Wirth 1938; Stouffer 1955; Tittle 1989; Bell in Valentine 1995; Weston 1995; Tittle in Grasmick 2001; Petković 2007; Boudet, Petesch in Turk 2013; Thomas, Abts in Weyden 2014;
predanost tradiciji	tradicija	manjša	večja	Tonnies 1940
mir, zdravo in sproščeno okolje	/	manj prisotna	bolj prisotna	Fulton, Fuguitt in Gibson 1997

Slika 45: Povprečne ocene pomembnosti izbranih splošnih vrednot glede na tip lastnika. »Vključeni« lastniki v večjem številu živijo na podeželju, »odsotni« pa v mestih.

N/EC TRPIN

Slika 46: Slovenska populacija medvedov šteje približno 700 osebkov, s katerimi si delimo prostor, zato je spodbujanje sobivanja s to zverjo ključno za njen nadaljnji obstoj.

7.7 Znanje za delo v gozdu

Lastnikovo znanje za delo v gozdu sem ugotavljal glede na njegovo strinjanje oziroma nestrinjanje s trditvijo, da ima razpoložljiva sredstva in znanje, da vzorno gospodari s svojim gozdom.

Njihovo strinjanje oziroma nestrinjanje sem meril na Likertovi lestvici, kjer 1 pomeni »sploh se ne strinjam«, 5 pa »povsem se strinjam«. Rezultati kažejo, da so lastniki MZGP glede strinjanja s to trditvijo precej neodločeni (povprečna ugotovljena vrednost je bila 3,42).

Seveda so me zanimale tudi izjave sogovornikov, povezane z znanjem in samozavestjo za delo v gozdu. Obravnaval sem jih v okviru objektivne razsežnosti PPR. Zmožnost za delo v gozdu se je izkazala za pomemben dejavnik pri odločanju za gospodarjenje z MZGP. *Lastnica I-7* (61 let) z daljšo objektivno razsežnostjo PPR je med drugim povedala, da se ji zdi pomembno, da opravlja dela v gozdu tisti, ki to res obvlada: »O, ja, sin bi znal, ampak sem pa jaz tako panična pri tem, a veste. Naš gozd je v strmini in davnega leta 1969 so šli brat, mož in prijatelji podirati majhne smrekice za napušč. Takrat je brat moža z motorno žago porezal po nogi, a veste, in to ni lepa stvar. Od takrat ne pustim več, da bi se amaterji ukvarjali s podiranjem lesa. Ker tega ni tako veliko, da si ne bi mogli privoščiti nekoga, ki je večš tega dela.«

Slika 47: Podiranje drevesa je lahko nevarno opravilo, zato zahteva izurjenega delavca.

Vključeni lastniki s kratko objektivno dimenzijo PPR so se dela v gozdu naučili od očeta, kar nam je povedal tudi **lastnik I-16** (54 let): »Znanje za delo sem pridobil od prednikov, nekaj pa sam. Nekaj pa tudi s tečaji.«

Pomembno vlogo imajo torej tudi tečaji za delo v gozdu. Udeležil se jih je tudi **lastnik I-2** (48 let): »Udeležil sem se tečaja za varno delo v gozdu, čeprav moram še opraviti izpit za delo z motorno žago. Največ znanja sem sicer pridobil od očeta, veliko sem se naučil tudi s spletne strani Youtube.«

Tečaje je opravil tudi **lastnik I-10** (53 let): »To znam že od majhnega. Rojen sem na kmetiji, poleg tega sem planinec. Narejena imam že dva tečaja za delo z motorno žago. Žago koristim tudi v planinstvu, ker sem markacist.«

Večina lastnikov si je pomoč za delo v gozdu poiskala pri delavcih, ki so za tovrstno delo usposobljeni (slika 47). **Lastnik I-3** (65 let) dreves ni podiral sam, temveč se je vključil v spremljevalna dela: »Imam lastno znanje, samo zdaj si niti ne upam več, ker sem že v letih, zdaj si dobim za podiranje osebo, ki je usposobljena za to delo. On tudi potegne les v dolino, potem pa si jaz v dolini les razžagam, ga naložim in pripeljem domov. Samouk sem, pa nisem imel še nobene nesreče, če še to lahko povem.«

Ženske so se pogosteje zateleke po pomoč k revirnim gozdarjem ali bližnjim družinskim članom. **Lastnica I-1** (68 let) je povedala, da ji pri delu v gozdu pomaga brat: »Sečnjo opravi brat. Na njega se vedno lahko obrnem. Pri pospravljanju pa sodelujem.«

Revirni gozdar F7-2 je povedal, da si ženske lastnice poiščejo izvajalca, saj same praviloma ne opravljajo del v gozdu: »Ženske gospodarijo tako, da si izberejo izvajalca, ne sekajo same. Ali pa prodajo les na panju.«

7.8 Dostopnost gozdne posesti

Dostopnost gozdne posesti je mogoče opredeliti s strokovnega, pravnega in osebnega vidika. Strokovni je povezan s strokovnim izrazom odprtosti gozdov, ki pomeni povprečno dolžino gozdnih prometnic (gozdne ceste, gozdne vlake) in drugih prometnic na hektar gozda (oziroma posesti) ter oddaljenost od njih. Pravni vidik dostopnosti se navezuje na določilo, da je gozd prosto dostopen javnosti in so s tem lastnikove pravice omejene.

V okviru anketiranja me je zanimal osebni vidik dostopnosti, ki je izredno subjektiven. S posameznikovega zornega kota je dobro dostopen na primer tisti gozd, kjer vstopa vanj ne ovirajo velik naklon, pas robidovja, vsepovsod ležeče podrto drevje, hiša ob robu gozda ali ograja ob njem in podobno. Gozdna posest je od najbližje poti lahko oddaljena tudi manj kot 100 metrov, pa je v težavnih razmerah vendarle slabo dostopna. Za večino je gozd, ki sicer nima posebnih ovir za dostopanje, a je zelo oddaljen, vendarle slabo dostopen. Nasprotno pa je lahko gozd v bližini posameznikovega bivališča zaradi velike obiskanosti, onesnaženosti, medsosedskih sporov, žitnega polja med potjo in njim in podobno nedostopen; gozd v bolj obljudenih turističnih krajih,

na primer v Kranjski Gori, pa se lastniku lahko zdi dostopen, ker se do njega lahko svobodno pripelje, ob njem parkira in brez ovir vstopa vanj.

Lastniki MZGP so ocenjevali dostopnost do gozdne posesti na lestvici od 1 (zelo slaba) do 5 (zelo dobra). Rezultati so pokazali, da je povprečna vrednost 3,09, kar pomeni, da so bili lastniki glede dostopnosti posesti precej neenotni.

Primerjal sem tudi subjektivne ocene dostopnosti glede na tip lastnika. To sem storil na podlagi T-testa ($p = 0,03$). Lastniki so podajali ocene od 1 (zelo slaba dostopnost) do 5 (zelo dobra dostopnost). Zanimivo je, da so »odsotni« lastniki svoj gozd v povprečju ocenili kot bolj dostopnega (ocena 4,27) v primerjavi z vključenimi lastniki (ocena 3,12), čeprav so od njega bolj oddaljeni. Razlog za takšno razliko v oceni je morda v tem, da so »vključeni« lastniki pri oceni dostopnosti svojega gozda precej bolj kritični, saj bolje poznajo njegove značilnosti in ga pogosteje obiščejo. Posledično so bolj kritični do stanja gozdnih poti, zaraščenosti in podobno. Ker pri delu pogosteje koristijo mehanizacijo (slika 49), je za njih urejena cesta ali vlaka pomembnejša. Na drugi strani se »odsotni« lastniki očitno hitreje zadovoljijo s pešpotjo.

Z analizo odgovorov v anketnem vprašalniku sem ugotovil, da lastniki MZGP v povprečju potrebujejo 11,1 minute vožnje z vozilom in 19,5 minute pešačenja, da prispejo do svojega gozda.

Slika 48: Prostrana gozdna območja okrog trdnjave Predel.

»Odsotni« lastniki so ocenili, da za dostop do svoje gozdne posesti v povprečju potrebujejo 11 minut vožnje z vozilom in 13 minut pešačenja. Tudi »vključeni« lastniki za to potrebujejo 11 minut vožnje, vendar malo več kot 21 minut pešačenja. Da bi ugotovil, ali za to analizo obstajajo statistično značilne razlike, sem uporabil Mann-Whitneyjev test in ugotovil, da statistično značilnih razlik ni (za poti z vozilom: $U = 9998,000$, $Z = -1,476$, $p = 0,140$; za poti, opravljene peš: $U = 9496,500$, $Z = -1,311$, $p = 0,190$).

Ocena trajanja potovanja glede na tip lastnika odstopa na enak način kot prejšnja spremenljivka, razlogi pa so zelo verjetno podobni.

Ugotavljal sem tudi razlike v načinu dostopa do gozdne posesti med »vključenimi« in »odstotnimi« lastniki (slika 50). Največ »vključenih« ima dostop do svojega gozda urejen po kolovozu (54,4 %), cestnem dovozu (24,3 %) in pešpoti (7,6 %). Poti niso urejene samo pri 10 % »vključenih« lastnikih. »Odsotni« lastniki do gozda v nekoliko manjši meri (50,0 %) dostopajo s kolovoza in cestnega dovoza (19,0 %). Gozd »odstotnih« lastnikov je zato pogosteje dostopen po poteh nižje kategorije: po pešpoteh (8,0 %) oziroma brezpotjih in neurejenih poteh (13,8 %).

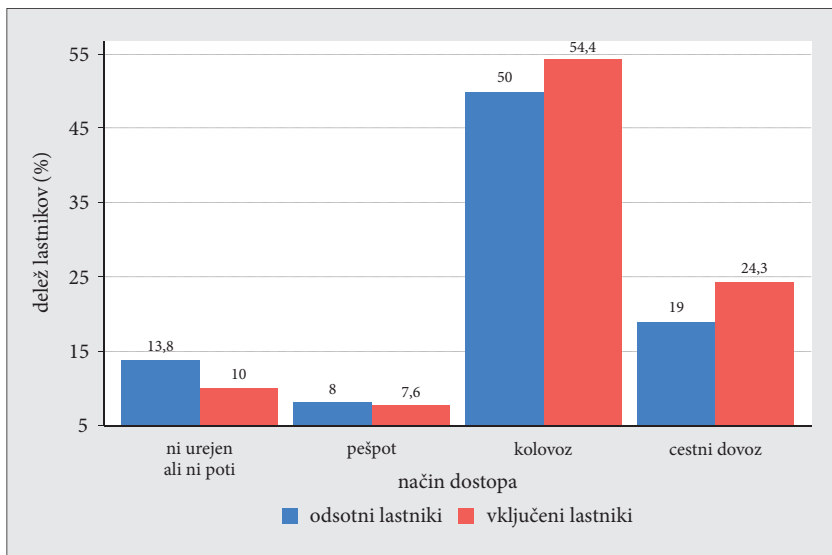
O dostopnosti sem spraševal tudi sogovornike v raziskavi. Na vprašanje, kako dostopen je njen gozd, je *lastnica I-6* (64 let), ki sem jo uvrstil med »odstotne« lastnike,

MATIJA ZORN

Slika 49: Mehanizirano delo v gozdu.

Slika 50: Razlika med »vključenimi« in »odsotnimi« lastniki v načinu dostopa na gozdno posest.

odgovorila: »Za mene osebno, ki gozd koristim samo za nabiranje suhljadi za drva, je dovolj dostopen. Drugače pa mislim, da je tista pot, ki predstavlja javno dobro, preozka. Teren ni utrjen in je neprimeren, da bi nekdo iz hoste vlekel drva. Na začetku gozda je mogoče prvih 20 metrov poti dovolj širokih. Potem pa se to neha in je pot resnično zelo ozka, nekje okrog 170 centimetrov. Za traktor to ni dovolj. Delo je ročno. Moj mejaš tega gozda, sosed, je dolga leta s »šajtrgo«, torej s takšnim pletenim košem na štiri kolesa, šel v gozd, napravil drva in z njo vozil drva kar precej daleč do doma. Drugače niso mogli. Potem pa so oni nekako z glavne ceste z druge strani naredili pot, tako da se jim ni potrebno več tako mučiti in voziti mimo moje posesti.«

Lastnik I-21 (64 let), predstavnik tipa »vključenih« lastnikov, je dostopnost do svoje posesti ocenil takole: »Z dveh strani je kar dober dostop, z ene strani pa bolj otežen, ker se tam nahaja potok in je stran od glavne ceste. Tam je tudi bolj hribovit, razgiban teren, zato je bolj težko priti zraven.«

7.9 Pripravljenost za povezovanje

Najprej sem se posvetil razlogom lastnikov, ki niso naklonjeni povezovanju (preglednica 10)

Preglednica 10: Glavni razlogi lastnikov MZGP za nenaklonjenost povezovanju.

prevladujoč problem	strnjena izjava
spori med lastniki sosednjih posesti	»S sosednjim lastnikom nimava razrešenih parcelnih meja.«
neaktivnost ali spori pri gospodarjenju z gozdom agrarne skupnosti	»Člani agrarne skupnosti niso v dobrih odnosih.«
pomanjkanje zaupanja	»Sodelovanje ni mogoče, ker lastniki niso pošteni in se z njimi ni mogoče ničesar dogovoriti.«

Glavni razlog nesodelovanja je pomanjkanje zaupanja med lastniki, kar naj bi bila nekakšna kulturna posebnost na slovenskem ozemlju. **Lastnik F4-1** (50 let) o tem pravi: »Sodelovanje ni mogoče, ker se ne da dogovoriti. Težko bi se več lastnikov med seboj karkoli dogovorilo. Težko je dobiti soglasje za gradnjo poti, kaj šele glede tega, kdo bo upravljal s posestjo.«

Na vprašanje **revirne gozdarke F5-1**, ali bi podprli zadrugo, v katero bi se vsi lastniki povezali ter izmed lastnikov izbrali upravitelja in skupaj določili pravila, je **lastnik F5-2** (46 let) odgovoril: »Raven zaupanja je premajhna in to ne bi delovalo. Podobno je propadla Ljubljanska mlekarna, ki je bila zadruga.«

Revirna gozdarica jih je med drugim poskušala prepričati, da bi s tem postavili ceno oni in ta ne bi bila že določena. Lastniki bi se lahko med seboj nadzirali. **Lastnik F5-4** (42 let) ji je odgovoril, da zaupanja ne bi bilo mogoče doseči, ker je preveč nevošljivosti: »Če bi ljudje delali pošteno, bi lahko bila žaga državna.«

Na vprašanje, kako povečati zaupanje, lastniki niso imeli odgovora. K preseganju nezaupanja naj bi prispevali skupni interesi, kot sta urejanje skupnih poti in izposoja mehanizacije. **Revirni gozdar F4-1** pa je izpostavil, da lahko nezaupanje preseže samo finančni interes: »Do povezovanja pride, ko nastopi finančni interes. Če so zaradi povezovanja nižji stroški dela, se je lažje dogovoriti za sodelovanje. /.../ Finančni interes bo motiviral lastnike k povezovanju! Država povezovanje celo finančno spodbuja, pa ni večjega interesa. Do povezovanja zaradi kulturnih značilnosti Slovencev ne prihaja. Le ko se bodo pojavili določeni vzvodi in potreba, se bo začelo povezano gospodarjenje.«

Spori med lastniki, na primer mejni, so pogosti. Sicer pa se lastniki ne želijo vpletati v nove odnose, ki bi lahko sprožili nove spore. **Lastnik I-18** (61 let) je glede tega povedal: »Saj dosti sodelujemo, to se pravi, meje so »pocahnane«, označene [slika 51], potem pa najbolje, da po svoje delaš, za ostalo pa se ne zanimaš. Marsikdaj kdo reče, da naj se brigam zase.«

Agrarne skupnosti lahko pod taktirko upravnikov združujejo do 200 ha gozda, ki je v solastništvu. V obeh oblikah agrarne skupnosti se pojavlja vrsta problemov,

ki otežujejo gospodarjenje, zlasti pa vlaganja in razpolaganje s temi gozdovi v primeru skupne lastnine. O tem, kdo bo opravil sečnjo in kako se bo razdelil dohodek, se je lažje dogovoriti pri tistem tipu agrarne skupnosti, v kateri ima vsak nedoločen del posesti (vsi so lastniki vsega), saj od vseh članov sprejemajo prijave za sekanje. Delež gozda, v katerem dobi posameznik pravico do sečnje in spravila lesa, je odvisen od števila prijavljenih. Potem se izžreba, kateri delež bo posameznik dobil. Pri tipu agrarne skupnosti, kjer je natančno določeno, kateri del posesti pripada posameznemu članu, so spori pogostejši. V tovrstnih agrarnih skupnostih je namreč več nerešenih denacionalizacijskih in dednih postopkov. Ker nekateri nimajo znanja in opreme za delo v gozdu, se je o razdelitvi posesti za sečnjo in izplačilu zaslužka težje dogovoriti.

V Sloveniji je približno 600 agrarnih skupnosti, a je le okrog 200 aktivnih. **Revirni gozdar F7-1** je takole opisal agrarne skupnosti v okolici: »Agrarne skupnosti imajo pri nas največje posesti, ima jih skoraj vsaka vas. V njih se dobro gospodarijo ali pa se ne gospodarijo. Ponekod so v preteklosti dobro gospodarili, pa sedaj ne več, ponekod so popolnoma skregani, ponekod obstajajo samo na papirju.«

PETER KUMER

Slika 51: Meje so praviloma označene s 15 cm dolgimi rdečimi vodoravnimi črtami na debelih stoječega drevja, približno v prsni višini. Na fotografiji je označena meja med katastrskima občinama na Rožniku v Ljubljani.

7.10 Dedovalne prakse

Na drobljenje gozdne posesti pomembno vpliva dedovanje.

Za povečanje števila dedičev sta dva glavna razloga. Prvi so pokrajinsko specifične oblike dednih praks, ki so se uveljavile v 19. stoletju in vplivajo na to, da so posesti v nekaterih pokrajinah bolj razdrobljene kot drugod. V Prekmurju se zaradi tradicije, ki izhaja iz ogrskega dednega prava, po smrti lastnika posest v obliki prog razdeli med vse njegove otroke. **Revirni gozdar F6-3** je takole opisal ogrsko dedno pravo: »*Iz madžarskega dednega prava izhaja, da je vsak dedič dobil svoj delež posesti. Velikost parcele je bila različna. V ravninskih delih je izhajala iz 1. in 2. agrarne reforme oziroma iz vseh štirih dogodkov, ki so se izvajali v okviru agrarne reforme. Posesti so bile velike pol pluga, en plug, dva pluga. V gričevnatih delih, v Slovenskih goricah in na Goričkem, je bila velikost definirana glede na orografijo oziroma obliko terena. Meje so šle na primer po jarkih. Potem so se delile skozi dedovanje. Na ravninskem delu je bil katoliški sistem, na Goričkem evangeličanski sistem. Na Štajerskem so dediča imeli izbranega vnaprej, tam se posest ni delila.*«

Revirni gozdar F1-1 je opisal dedne prakse v slovenskih pokrajinah: »*V severnem delu Slovenije, za katerega so značilni celki, en potomec (navadno moški) dobi v last celotno kmetijsko posestvo. Za južni del Slovenije (Primorska, Dolenjska, Bela krajina, Kočevsko) so značilne grude, ki izhajajo iz italijanskega dednega prava. Tam so se posesti razdelile med vse otroke.*«

Težave ob dedovanju še povečujejo politični, gospodarski in družbeni procesi v zadnjem stoletju, ki povzročajo, da so se lastniki oddaljili od svojih posesti in jih zato pogosto zapuščajo brez oporoke. Pomemben vpliv sta imeli tudi nacionalizacija in denacionalizacija. To je sprožilo množico pravnih postopkov za določanje dedičev. Zaradi tega se je povečalo število dedičev, zmanjšala povprečna velikost posesti, povečal delež solastnikov in povečal delež žensk med lastniki.

8 Lastnice gozda

Čedalje več žensk je lastnic gozda (slika 52), vendar so se s tem znašle na področju, ki jim je nepoznano in je tradicionalno v domeni moških. Takole je svoje lastništvo opisala **lastnica N-6372**: »*Jaz sem že stara. Posest sem podedovala od očeta. Ne vem točno, kje se nahajajo parcele. Tudi otroci nič ne vedo.*«

Raziskave o gospodarjenju z gozdovi so se do nedavnega posvečale le moškim lastnikom. V zadnjem času pa se jih nekaj posveča tudi vlogi spola v gozdarstvu (na primer Brandth in Haugen 1998; Lidestav 2010; Follo s sodelavci 2017). Izpostavljajo čedalje večji delež lastnic in njihovo vse pomembnejšo vlogo pri gospodarjenju z gozdovi in gozdarstvu na splošno, ki je bil tradicionalno v domeni moških.

Kot veleva tradicija, imajo moški prednost pri dedovanju posesti (vključno z gozdnimi), pri čemer ženske dedinje navadno prejmejo nadomestilo v denarju. Tak način dedovanja, ki se je uveljavil v širšem srednjeevropskem prostoru, omogoča, da tekom menjavanja generacij posest ostane v lasti iste rodbine. Po drugi strani pa je takšen način dedovanja diskriminatoren do ženskih naslednic in povzroča neenakost med spoloma.

V Sloveniji je okrog 224.500 lastnic gozda, kar je skoraj polovica (48,7 %) vseh lastnikov zasebnih posesti (Medved, Matijašič in Pisek 2010; Krč s sodelavci 2015). V pričujoči raziskavi lastnikov MZGP je lastnic 42,3 %, kar je eden največjih deležev v Evropi (Follo s sodelavci 2017). V Sloveniji imajo ženske v lasti 38,4 % gozdov, njihove posesti pa so v povprečju manjše kot posesti moških (Bogataj 2010; Medved, Matijašič in Pisek 2010). Zgolj za boljše razumevanje, slovensko prebivalstvo sestavlja 51 % žensk (SURs 2016).

Medtem ko delež moških lastnikov na državni ravni upada, so na regionalni ravni opazne razlike, odvisne od dedovalne prakse oziroma tradicije. Večji delež lastnic je zato v Prekmurju in v južnem delu Slovenije, manjši pa v severnem delu države in na Štajerskem.

Lastništvo pa ni razdeljeno le med brati in sestrami, ampak tudi med daljnimi sorodniki ali ljudmi, ki sploh niso v sorodstvu. Zato je lahko gospodarjenje podedovanih gozdnih posesti zapleteno in težavno, delež lastnic pa je lahko podoben deležu žensk v celotni populaciji. *Lastnica I-1* (65 let) opisuje, kako je prišla do gozdne posesti: »Posest sem podedovala od strica, ki je bil brez otrok. Veliko dedičev je imel. Eni so se tudi odpovedali, ker so bile to majhne stvari. Že tako ali tako so pri nas majhne kmetije, tudi če se v celoti dedujejo, je od njih praktično nemogoče živeti. To je v tistem koncu, v okolici Deskel, od koder sem doma.«

Ženske se zavestno praviloma ne odločajo, da bi postale lastnice. Pogosto pridobijo posest po možu kot vdove (Bogataj 2010). Kaj ženskam praviloma pomeni podedovani gozd, je na lastnem primeru opisala *lastnica I-9* (82 let): »Moja dva sinova sta šla že z 21-imi leti v službo. Potem tako ni bilo več moža. Jaz bi lahko šla v gozd, vendar sem se bala. Ženska sem. Lahko bi kam zabredla.«

Povprečna starost lastnika je 58 let, povprečna starost lastnice pa 62 (Medved, Matijašič, Pisek, 2010). To se sklada z osem let daljšo življenjsko dobo žensk v primerjavi z moškimi v celotnem prebivalstvu države (ženske 80,9 let, moški 72,7 let; SURs 2014).

Delež žensk med respondenti v raziskavah o lastnikih gozdov je običajno manjši kot pri splošni populaciji. V raziskavi Ficka in Bončine (2015) je razmerje med moškimi in ženskami 2 : 1. V pričujoči raziskavi je žensk 36,4 % od vseh respondentov oziroma 6,1 % manj kot v celotnem vzorcu. V 4 % primerih so na vprašalnik namesto žensk, ki so formalno lastnice, odgovorili moški. Delež ženskih respondentov je bil glede na celotni vzorec manjši verjetno zaradi naslednjih dveh razlogov:

- ženske so menile, da nimajo dovolj znanja o delu v gozdu, da bi lahko odgovarjale na vprašalnik, ali pa
- so le formalne lastnice, medtem ko so dejanski gospodarji njihovi možje.

Statistično zanimiv je tudi delež žensk znotraj obeh tipov lastnikov. Ženske sestavljajo 32 % populacije »vključenih« lastnikov in skoraj polovico (45 %) »odsotnih« lastnikov. Večji delež žensk med »odsotnimi« lastniki, ki so bolj okoljsko in socialno usmerjeni, je skladen z ugotovitvami prejšnjih študij, ki trdijo, da so ženske bolj usmerjene k varovanju okolja. Zaradi njihove tradicionalne vloge v družbi tudi bolj kot moški poudarjajo socialne funkcije gozda (Nordlund in Westin 2011; Karpinnen in Berghall 2015; Bjärstig in Kvastegård 2016). Ob upoštevanju tega je razumljivo, da si ženske bolj kot moški prizadevajo za sonaravno gospodarjenje (Lidestav 1998; Lidestav in Ekström 2000; Nordlund in Westin 2011; Ficko in Bončina 2013).

V tipu »odsotnih« lastnikov jih je več kot med »vključenimi«, ki ne živijo na posesti. V celotnem vzorcu ženske živijo v povprečju nekoliko dlje od svojega gozda: razdalja pri moških je 9,4 km, pri ženskah pa 10,4 km (mediana: moški 1,2 km, ženske 1,6 km). Šele mediana, ki ne upošteva skrajnih vrednosti, razkrije, da ženske živijo precej dlje. Več ekstremnih vrednosti je v skupini moških, kar je skladno s tem, da je med respondenti več moških.

ALIAŽ CELARC

Slika 52: Lastnica gozda s Planine pod Golico med sanitarno sečnjo zaradi lubadarja. Predstavlja dober zgled lastnikom, saj ima opravljen tečaj in izpit za sekačico.

Druge tuje študije (na primer Follo s sodelavci 2017) potrjujejo, da moški lastniki pogosteje gospodarijo z gozdom kot ženske. Na drugi strani naj bi se ženske bolj kot moški posvečale gospodarski rentabilnosti in v večji meri skrbele, da je delo finančno čim bolj učinkovito (Ripatti 1999; Ficko in Bončina 2013).

Lastnica F6-1 (43 let), ki je vključena v gospodarjenje, je povedala, da del v gozdu ne opravlja sama: »Pri nas ni moške roke, ki bi odločala. Otroci pa so še premladi. Tako se odločam jaz. Tam, kjer ženska ne more opraviti dela, se je potrebno dobro organizirati. V 99 % tako nima druge možnosti in opravi delo, če ne drugače, z jezikom. Treba je »skomandirati« moške. Za težke stvari najamem ljudi, ki so usposobljeni za sečnjo, kar lahko, pa naredimo sami.«

Z gozdom gospodari, vendar v njem ne opravlja del, tudi **lastnica F9-1** (68 let): »Sama ne grem v gozd, ker ne morem. Dela mož ali pa otroci.« Podobno je povedala **lastnica F9-2** (68 let): »Sečnjo opravi brat. Na njega se vedno lahko obrnem. Pri tako imenovanem pospravljanju pa sodelujem.«

Ženske lastnice se bolj zanašajo na nasvete revirnih gozdarjev kot moški. **Revirni gozdar F2-1** iz Bohinja jih opisuje tako: »Najpogosteje izberejo izvajalca, najdejo pa se tudi takšne, ki sekajo same. Ženske so natančne in se zanimajo za gozd, pazijo na časovne roke. Izkušnje z ženskimi lastnicami so dobre. Rekel bi, da delam z okoli 20 % žensk.«

Slika 53: Ženske so v večji meri zadolžene za napravljanje butar, ki jih marsikod še vedno uporabljajo za domačo peko kruha v krušni peči.

Ženske, ki spadajo med »vključene« oddaljene gospodarice, z gospodarjenjem običajno nadaljujejo zaradi čustvenih razlogov (Bogataj 2010), vendar imajo o delu v gozdu manj znanja. To je pojasnila tudi *lastnica F5-1* (61 let): *»Moj oče je bil z dušo in telesom v gmajni. Ker smo bile tri hčere, si z nami ni mogel kaj dosti pomagati. Po njegovi smrti smo najemale sekače. Gospodarjenje je pač odvisno od motivacije posamezne generacije.«*

Karppinen (1998) je za Finsko ugotovil, da ženske lastnice v večjem deležu živijo na mestnih območjih ter poudarjajo neproizvodne in doživljaljske vidike gozda. Neproizvodne funkcije so pomembne tudi za *lastnico I-6* (64 let), ki je povedala naslednje: *»Gozd sem kupila skupaj s hišo. »Vzemi ali pusti« oziroma prejšnji lastniki so prav želeli nekoga, ki bo imel rad naravo, ki bo tam skrbel za to. Hiša se nahaja na posebnem prostoru, krasnem prostoru. Na samem je, gozd je v bližini, studenček je, potok mimo teče, gozdne živali so, ja, kaj hočeš lepšega.«*

Bogatajeva (2010; 2011) se je osredotočila na starejše lastnice gozda, ki živijo na kmetiji na podeželju. Ugotovila je, da imajo več občutka za sonaravno gospodarjenje z gozdom in imajo veliko znanja o gospodarjenju z njim, vendar pogosto niso slišane. Te ženske so zelo ponosne lastnice gozda.

9 Odnos lastnikov MZGP do obiskovalcev gozda

Lastniki gozdov v evropskih državah se pri upravljanju s svojimi gozdovi soočajo z različnimi omejitvami, ki so zapisane v nacionalnih zakonodajah. To je posledica različnih zgodovinskih in kulturnih okoliščin v posamezni državi (Winkel s sodelavci 2009). Medtem ko imajo lastniki v državah zahodne Evrope več svobode pri upravljanju in gospodarjenju z gozdovi, v tranzicijskih državah vzhodne in jugovzhodne Evrope prevladuje strožji javni nadzor nad zasebnimi posestmi. Glede na nedavno študijo (Nichiforel s sodelavci 2016) Slovenija spada v skupino držav jugovzhodne Evrope s širokim naborom omejitev pri gospodarjenju z gozdom (lastnik je dolžan z gozdom gospodariti trajnostno in večnamensko, da se uresničujejo vse funkcije gozda) in visoko stopnjo dostopnosti javnosti na zasebno gozdno posest (Ustava Republike Slovenije 1991; Zakon o gozdovih 1993).

S pravno-formalnega vidika so slovenski gozdovi kot naravno bogastvo prosto (načeloma peš) oziroma javno dostopni tako lastnikom gozdnih zemljišč kot obiskovalcem, ob pogoju, da slednji gozd uporabljajo skladno s predpisi. Zemljiškoknjižni imetnik lastninske pravice gozdnega zemljišča ima omejene pravice. Po 9. točki 3. člena Zakona o gozdovih (1993) je raba gozdov skupni izraz za izkoriščanje funkcij gozdov, ki je po tem zakonu dovoljeno (v okviru omejitev) tudi nelastnikom gozdov (denimo nabiranje gob (sliki 54 in 55), plodov gozdnega drevja in drugih rastlin, ki rastejo v gozdovih, nabiranje zelnatih rastlin in njihovih delov, čebelarjenje, gibanje po gozdovih, rekreacija v gozdu; Pravilnik o varstvu gozdov 1993; Zakon o gozdovih 1993).

TIASA KENDA

Slika 54: Gobarjenje je med Slovenci zelo priljubljena aktivnost, ki je nekaterim gospodinjstvom tradicionalno dodaten vir zaslužka.

DRAGO KLADNIK

*Slika 55: Med najbolj priljubljenimi gobami naših gozdov je poletni goban (*Boletus reticulatus*), med ljudmi znan kot jurček.*

Prav široka dostopnost javnosti v gozdu, ki jo zagotavlja Zakon o gozdovih (kljub ustavnemu zagotovitvi glede pravice do zasebne lastnine, pravice do gospodarskega koriščenja gozda in pravice do nadomestila, če gre za poseg v lastninsko pravico v javno korist), je pogosto trn v peti lastnikom gozdov. Zaradi njihovega odklonilnega stališča do javne dostopnosti gozdov prihaja do različnih nasprotij in konfliktov z obiskovalci (preglednica 11).

Kot prvo nasprotje oziroma konflikt je izpostavljen nespoštljiv odnos do zasebne lastnine. Tako je bil na primer **Lastnik F6-2** (65 let) iz Prekmurja kritičen do obiskovalcev iz sosednje Avstrije. Omenil je, da v Avstriji obstajajo omejitve pri dostopu do zasebnega gozda, v Sloveniji pa so avstrijski obiskovalci prepričani, da lahko počnejo vse, kar jih je volja: »*Moti me, da pridejo na Goričko z avtobusi in nabirajo gobe. Če gre za par gob, ni problem. V Avstriji ti morajo dovoliti dostop do lastnine. Pri nas mislijo, da lahko počnejo vse.*«

Revirni gozdar F7-2 je menil, da bi moral lastnik imeti večjo moč pri uveljavljanju pravil v svojem gozdu: »*V Italiji, na primer v Bazovici, se ne sme niti ustaviti niti parkirati vsepovsod in nabirati gob. K nam lahko pride vsakdo iz Italije in Avstrije ter dela, kar ga je volja. V Brdih je polno Italijanov. Oni se bodo pričkali in zatrjevali, da imajo pravico iti v gozd. Hodijo po njivah, spuščajo pse, trgajo rože, jahajo čez njive. Zakonsko je že dobro urejen nadzor, le izvaja se ne. Pri nas je inšpektorjev premalo. Italijani imajo gozdno policijo, ki odredi kazen. Na Slavniku so namesto travnika, ki je bil tam prej, same poti in steze zaradi motorjev, koles in džipov. Pritožb je bilo ogromno, a pristojne službe ne delajo. Zakon določa, da ne smeš ustaviti avta več kot pet metrov od ceste, če tega ne dovoli lastnik. »Gozd ni trim steza.« Italijani grejo po Slavniku z neregistriranimi motorji.»*

Lastnik F1-1 (75 let) je razložil, kako se odraža neprimeren odnos obiskovalcev do zasebne lastnine, ki se sicer izboljšuje: »*Moti me ohol odnos obiskovalcev do zasebnih posesti, ki se kaže v neprimernem parkiranju. To bi moral urejati gozdni nadzor, ki sicer v zakonu obstaja, vendar se ne izvaja. Parkira se na vlakah in rampnih prostorih. Dvigniti je potrebno osveščenost ljudi. Ampak moram reči, da se je kultura pohodnikov v zadnjih letih izboljšala.*«

Drugo nasprotje oziroma konflikt je čezmerno nabiranje gozdnih plodov in njihovo nabiranje za osebno gospodarsko korist. Lastnike moti, da obiskovalci poberejo vse gozdne plodove in da jih nič ne ostane za lastnika. **Lastnik I-22** (58 let) je povedal, da bi morali biti na z obiskovalci bolj obremenjenih območjih strožji predpisi: »*Pojavi se problem nabiranja gozdnih plodov. Na Rožniku je pobrana vsaka goba, od prve do zadnje, pobran je vsak kostanjček, od prvega do zadnjega. Pa veljajo iste omejitve, kot recimo za Pokljuko. Dva kilograma gob. Ampak, če pride 1,7 milijona ljudi sem noter, ni dovolj plodov za vse. Tako da bi morali tu veljati neki drugačni principi.*«

Čezmerno nabiranje je problematično tudi za **revirnega gozdarja F6-3**, ki je povedal: »*Lastnike moti, da pridejo v svoj gozd in pri svojem kostanju ne najdejo nobenega kostanja več. Moti jih razmišljanje družbe, da lastnik tako ali tako ne hodi po svoji »šumi.«*«

Preglednica 11: Tipi konfliktov med lastniki MZGP in obiskovalci gozda (določeno na podlagi analize intervjujev in fokusnih skupin).

nasprotje/konflikt	udeleženci (poleg lastnika MZGP)	vzrok nasprotja/konflikta (strnjena izjava)	predlagane rešitve lastnikov MZGP in drugih deležnikov
nespoštljiv odnos do zasebne lastnine in nespoštovanje predpisov	tudi obiskovalci iz sosednjih držav	V državah, od koder prihajajo obiskovalci, so strožji predpisi glede obiska zasebnih gozdov; ob obisku naših gozdov ne upoštevajo slovenskih predpisov.	<ul style="list-style-type: none"> poostren in pogostejši nadzor gozdar- skih inšpektorjev v gozdnem prostoru in izvajanje učinkovitejšega nadzora v skladu z določbami Zakona o goz- dovih (1993);
čezmerno nabiranje gozdnih plodov in njihovo nabiranje za osebno gospodarsko korist	nabiralci (borovnic, kostanja, gob in podobnega)	Obiskovalci poberejo skoraj vse plodove in jih pogosto tudi prodajajo. Lastniku jih za lastne potrebe ne ostane nič.	<ul style="list-style-type: none"> informiranje javnosti o pravicah in dolžnostih, ki jih nalaga zakonodaja ob obisku zasebnih gozdov; lastnik naj ima pravico kazensko preganjati obiskovalce zasebnega gozda, ki so v prekršku;
nezmožnost ustvarjanja dobička od rekreacije, nabiralništva in lova	lovske družine, divjad (ki povzroča škodo), nabiralci (borovnic, kostanja, gob in podobnega)	Člani lovskih družin lahko v zasebnih gozdomah lovijo brezplačno. Divjad zasebnim lastnikom povzroča materialno in finančno škodo. Lovišča bi lahko bila zelo dobičkonosna dejavnost. Obiskovalci imajo pri obisku zasebnih gozdov preveliko svobodo.	<ul style="list-style-type: none"> lastnik naj prejme odškodnino zaradi škode, ki jo povzroči divjad; lastniku naj se podeli pravica, da zasebno posest odda za lovišče v komercialne namene; za vstop v gozdni prostor, kjer je povečan obisk, naj se uvede vstopnina, od katere naj imajo korist predvsem lastniki; pravica obiskovalca do odškodnine v primeru poškodbe v zasebnem gozdu naj se ukline
konflikt ob izvajanju del v gozdu in sočasni rekreaciji	obiskovalci, ki se v gozdu rekreirajo	Dela v gozdu so lahko nevarna za obiskovalce. Ob izvajanju del obiskovalci pogosto zmerjajo lastnike. Obiskovalci pri izvajanju rekreacije pogosto uničujejo gozdno prst in rastlinje.	

Lastnik F4-2 (31 let) je povedal, da bi lastniki morali imeti pravico kaznovati čezomerno izčrpavanje gozdnih plodov: »*Lastnik gozda po zakonu nima nobene pravice odgnati nekoga, ki se sprehaja po zasebni posesti. Problem je, da pride več nabiralcev, ki pobrane borovnice, kostanj in gobe tržijo za večje količine denarja. Ti delajo škodo in odlagajo smeti. Lastnik nima od tega nobenega dobička, pri čemer obiskovalci nič ne pripomorejo k gospodarjenju gozda. Ni problem nabiranje za lastne potrebe, problem je, ko to postane tržna dejavnost. Inšpektorjev je premalo, da bi lahko učinkovito ukrepali. Spoštovanje zasebne lastnine je prenizko. Morda bi moral lastnik imeti možnost, da kaznuje tiste, ki naberejo preveč plodov. V kolikor sprehajalci in nabiralci prosijo za dostop do gozda lastnika, v tem ni problem. Problem je, ko nabiralci delajo škodo po gozdu, tako da je bistvena miselnost oziroma odnos sprehajalcev.*«

Predstavniki Kmetijsko gospodarske zbornice Slovenije (**FI**) je povedal, da obstoječa zakonodaja lastniku ne omogoča, da ukrepa proti čezmernemu nabiranju plodov v svojem gozdu: »*Gre predvsem za tržni del, ki je problematičen. Problematično je intenzivno nabiranje na določenih območjih in tudi rekreacijsko nabiranje v Brkinih ali na Pokljuki, kjer že nimajo več kje parkirati. Določena območja so preveč intenzivno izkoriščena. Takrat lastniki tudi s traktorjem ne morejo v gozd, ker je vse zaparkirano. Take stvari morajo biti regulirane, obisk je potrebno omejiti tam, kjer ga je preveč, kjer pa je majhen, pa to ni težava. Lastniki zdaj ne morejo zaščititi svoje lastnine pred plenjenjem. Lastnik bi moral imeti pravico postaviti tablo s prepovedjo nabiranja. Predvsem je to moteče za kmetije z dopolnilnimi dejavnostmi, ki po zakonu ne smejo omejiti obiska. Pri zaračunavanju socialne funkcije je največ želje po zaračunavanju lova. Na odmaknjenih legah problemov s sprehajalci ni.*«

Naslednje nasprotje oziroma konflikt je nezmožnost ustvarjanja dobička od rekreacije, nabiralništva in lova. Lastniki na splošno ne podpirajo omejevanja prostega dostopa v gozd, saj bi to povzročilo probleme tudi njim. **Lastnik F3-1** (66 let) je predlagal, da bi trženje gozdnih produktov lahko omogočili visokogorskim kmetijam, ki imajo v lasti večje površine gozda: »*Majhne parcele se tako ali tako ne da ograjevati, ker je premajhna. Visokogorski posestniki bi morali imeti pravico tržiti svoje gozdne produkte, ker so to revne kmetije in se od tega preživljajo.*«

Nasprotno je bila **lastnica F5-3** (45 let) mnenja, da bi obiskovalce na bolj obremenjenih območjih discipliniralo le plačevanje vstopnine: »*Moti me, da ima nekdo več koristi od nabranih borovnic kot lastnik od poseka. Rekreativci imajo na zasebni lastnini preveliko svobodo in pogosto zmerjajo lastnika, če se ga odloči pregnati. Manjka ozaveščenost ljudi. Po Evropi je zasebna lastnina bolj zaščitena. V Italiji je ozaveščenost glede zasebne lastnine večja. Italijani pa pri nas obiskujejo gozdove in brezbržno nabirajo plodove. Obiskovalci pogosto ilegalno sekajo božična drevesca. Lastniki imajo veliko spoštovanje do dreves, ker vedo, koliko časa rastejo, obiskovalci pa ne. Podprla bi poostren sistem, ki bi bil v korist lastnikom. Kjer je poudarjena določena funkcija, bi se moralo plačati. Nekaj od zbranega denarja bi šlo lastnikom, nekaj pa v vlake.*«

Lastnik gozda mora glede na 5. člen Zakona o gozdovih (1993) v svojem gozdu med drugim dopustiti čebelarjenje in lov. Po Zakonu o divjadi in lovstvu (2004) je divjad last države, lovske družine pa imajo koncesnino za lov. **Lastnik F8-1** (69 let), ki gospodari z gozdno posestjo, veliko 70 ha, je bil mnenja, da bi moral biti lastnik upravičen do odškodnine iz naslova lova na divjad: »En hektar gozda bi lastniku prinesel en kilogram mesa. Kmetijsko gospodarska zbornica Slovenije bi lahko lastniku izplačala odškodnino za meso glede na to, koliko so ga lovci pridelali na določeni površini. Lovska družina lovi na zasebni posesti.« **Lastnik F8-3** (57 let) je prepričan, da je problem tudi škoda, ki jo dela divjad in je nihče ne povrne: »Škode, ki jo povzroči divjad, nihče ne izplača. Moj gozd se spreminja iz smreke v javor. Pozimi divjad poje vršičke javorja. Spomladi je vse obrano, javor se ne more dvigniti. Smreka ima v tleh glivo. Divjad uničuje drevje, ki se ne more dvigniti. Lovska družina pravi, naj si posest ogradim s pastirjem.« **Lastnika F2-1** (53 let), ki ima v lasti večjo gozdno posest, je motilo, da zasebne posesti ni mogoče tržiti za komercialni lov na divjad: »Lovec bi lahko lastniku plačal za dovoljenje. Pred drugo svetovno vojno je 300 ha veliko lovišče stalo 5000 dinarjev. Za primerjavo – 1000 dinarjev je stala ena krava. Divjad opravi veliko škode. Na nadmorski višini od 700 do 1000 metrov, kjer se zadržuje divjad, mladega gozda ni mogoče gojiti pod nobenimi zaščitnimi pogoji.«

Nasprotno je bil **revirni gozdar F2-1** mnenja, naj koriščenje socialnih funkcij gozda ostane brezplačno: »Prost dostop in rekreacija morata ostati, potrebno je le urediti gozdarjenje tako, da bo lastnik zaslužil s sekanjem.« Z njim se je strinjala **revirna gozdarka F3-1**, ki je prepričana, da so zakonske podlage ustrezne: »Izjeme so dovoljene in zakon omogoča omejitve vstopa v gozd v primeru, da se lastnik preživlja z lovom ali nabiralništvom. Obiskovalci, gobarji in borovničarji bi morali biti le bolj pazljivi, če vidijo, da se v gozdu opravlja sečnja. Dostopa do gozda ne bi smeli nikoli omejiti. Gozd je javno bogastvo in do njega morajo imeti vsi enak dostop. Če se to uresniči, potem se lahko poslovimo od »fabrik« in tudi »gmajne«. Potem bodo vse stolkli. Ob prostem dostopu javnost lahko spremlja stanje v zasebnem gozdu in obvesti pristojne o kršitvah. Z omejitvijo dostopa javnost ne bo mogla več delovati kot desna roka revirnega gozdarja.«

Konflikti pa se pogosto pojavljajo tudi ob sočasnem izvajanju del v gozdu in rekreaciji. Ker se pojavijo takrat, ko se na istem prostoru izvajata rekreacijska in proizvodna funkcija, so najpogostejši v gozdovih, ki jih obišče več ljudi. Značilen primer je območje Krajinskega parka Tivoli, Rožnik in Šišenski hrib, ki ima kar 1,7 milijona obiskovalcev letno (Smrekar, Šmid Hribar in Erhartič 2016). **Lastnik I-22** je primer takšnega konflikta opisal takole: »Ljudje, ki so uporabniki gozda, so si dobesedno vzeli pravico do te posesti v času, ko smo po zledu pospravljali gozd. Zanimivo bi bilo zbrati njihove komentarje. Imenovali so nas za tatove, da krademo drevje, da podiramo dobra drevesa, ki so padla (pa oni niso videli, da so padla), da naj nehamo prašiti in svinjati, ko oni hodijo mimo.«

Ob omejeni lastninski pravici imajo lastniki veliko odgovornost. **Lastnik F3-2** (78 let) je govoril o neprimernem odnosu obiskovalcev do del v gozdu: »Če se izvaja sečnja in rekreacija hkrati, mora sekač postaviti znak, da seka [slika 56], in paziti, da koga ne poškoduje. Ampak tudi obiskovalci morajo biti previdni, ko zaslišijo žago. Tukajšnji gozdovi so predmestni gozdovi in sprehajalcev ter nabiralcev je veliko. Poti so množično obiskovane. Problem je, da prihajajo obiskovalci na nevarno območje, kjer se žaga. Sploh če so zraven majhni otroci.« Tudi **revirni gozdar F6-1** je opozoril, da ima lastnik po zakonu preveč dolžnosti: »Po trenutni zakonodaji je lastnik odgovoren za vse, tudi na primer, če se zgodi sprehajalcu to, kar se je prejšnji teden zgodilo na Dolenjskem. Veja mu je padla na glavo in sprehajalec lahko toži lastnika. Lastnik je odgovoren, če se komu kaj zgodi. Če že dovolimo prosto gibanje, torej socialne funkcije za nelastnike, potem lastniki ne morejo odgovarjati za to, kar v njem počnejo.«

Rekreacija, na primer kolesarjenje in vožnja s štirikolesniki, lahko negativno vpliva na gozdni ekosistem, če je preveč množična in ni omejena na manjša območja. **Lastnica I-6** (64 let) se je zavzela za strožje omejitve: »Tako bom rekla, da ni prav, da bi lastnik gozda zaščitil gozd pred ljudmi, da se ne bi smeli prosto sprehajati, to je ena stvar. Morale bi biti pa neke omejitve za ta t. i. gozdni vandalizem, da se vozijo z motorji po stezicah, da tako rečem, ali pa po poteh, tudi z avtomobili, ker s tem gozdu škodujejo. Gozd niso samo drevesa, ampak je tudi podrast in vse ob poteh. Če pogledaš dol, biologi to bolj poznajo, je vse prepredeno z nitkami in glivami ter vse hrani in vzdržuje gozd.«

PETER KUMER

Slika 56: Znak, ki obiskovalce opozarja, da v gozdu poteka sečnja oziroma spravilo lesa.

10 Ocene deležnikov o zaviralnih dejavnikih gospodarjenja z MZGP

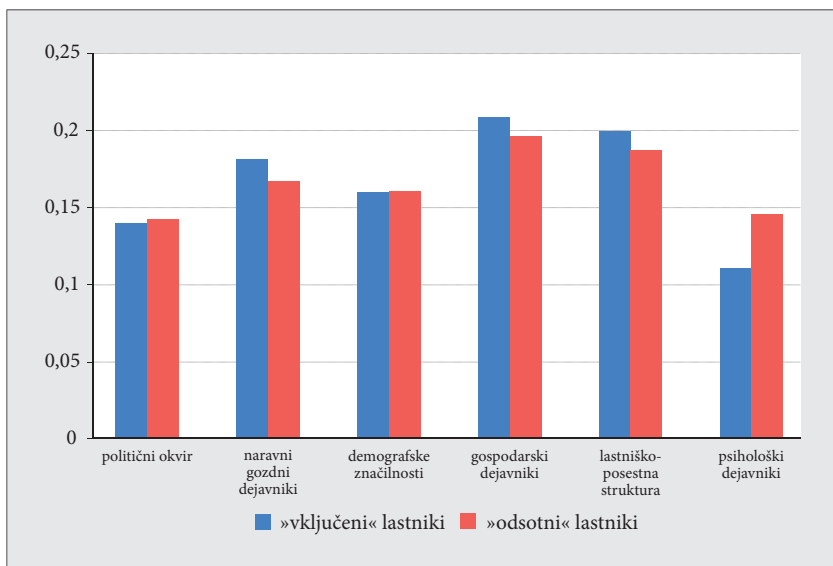
Deležniki so ocenjevali pomembnost posameznih dejavnikov znotraj šestih kategorij: politični okvir, naravni gozdni dejavniki, družbeno-demografske značilnosti, gospodarski dejavniki, lastniško-posestna struktura in psihološki dejavniki. Ocene so podajali glede na tip lastnika. Kategorije in pripadajoči dejavniki so prikazani na sliki 21 in opisani v poglavju 4.1 (Kumer in Pezdevek Malovrh 2018).

Na podlagi uteževanj kategorij smo ugotovili naslednje (slika 57):

- Deležniki ne vidijo bistvene razlike med obema tipoma lastnikov glede pomembnosti kategorij dejavnikov.
- Kot najvplivnejši kategoriji so deležniki skoraj enakovredno za oba tipa ocenili kategorijo gospodarskih dejavnikov in kategorijo lastniško-posestne strukture.
- Le pri kategoriji psiholoških dejavnikov so deležniki ocenili, da je pri »vključenih« lastnikih pomembnejša kot pri »odsotnih«.

Deležniki so glede zaviralnih dejavnikov med obema tipoma lastnikov prepoznali le majhne razlike:

- Deležniki menijo, da na oba tipa najbolj vplivajo razmeroma visoka starost lastnikov, razpršenost posesti, nizek dohodek od gospodarjenja z gozdom in solastništvo.

Slika 57: Lokalne utežitve kategorij »vključenega« in »odsotnega« tipa lastnikov.

- Poleg navedenih na vključene lastnike najbolj vplivata slaba dostopnost in majhna velikost posesti.
- Absolutno najpomembnejši zaviralni dejavnik, ki so ga deležniki pripisali »vključenim« lastnikom, je starost, medtem ko so pri »odsotnih« lastnikih izpostavili mestni način življenja.

Razlike v oceni dejavnikov znotraj posameznih kategorij so majhne:

- Pri političnem okviru dejavnika imata pri »vključenih« lastnikih najpomembnejšo vlogo zakonodaja in podpora sodelovanju. V isti kategoriji so najpomembnejši dejavniki za »odsotne« lastnike davki in zakonodaja. Deležniki se strinjajo, da zaradi neustreznih političnih ukrepov politični okvir ne omogoča ustrezne podpore zasebnega gospodarjenja z gozdom, in da bi lahko inovativnost ter sodelovanje lastnikov povečala aktivnost v zasebnih gozdovih.
- Pri naravnih dejavnikih je najpomembnejši zaviralni dejavnik za oba tipa lastnikov dostopnost do gozda. Pri »vključenih« lastnikih mu sledi oddaljenost, pri »odsotnih« pa naklon površja.
- Pri družbeno-demografskih značilnostih so ocenjevalci »vključenim« lastnikom kot najpomembnejši zaviralni dejavnik opredelili visoko starost, medtem ko za »odsotne« lastnike velja ravno obratno.
- Pri gospodarskih dejavnikih so deležniki ocenili, da med obema tipoma lastnikov ni razlik v zaviralnih dejavnikih. Najpomembnejša sta odkupna cena lesa in trg z lesom v Sloveniji.
- Pri lastniško-posestni strukturi so deležniki prepoznali, da sta – ne glede na tip lastnika – najpomembnejša zaviralna dejavnika razdrobljeno lastništvo gozda in solastništvo.
- Pri psiholoških dejavnikih so opazne razlike med ocenami glede na tip lastnika. »Vključenim« lastnikom so deležniki kot najpomembnejši zaviralni dejavnik pripisali njihovo pomanjkanje interesa za gospodarjenje v prihodnosti, sledi pa mu dedovanje (»po naključju« podedovana posest). Za »odsotne« lastnike so deležniki določili, da je najpomembnejši zaviralni dejavnik mestni način življenja, ki mu sledi zapolnitev v nekmetijskih poklicih.

11 Sklep

Slovenski gozdovi so interesni prostor številnih deležnikov. Obiskovalci se v njih sproščajo, ukvarjajo s športom, rekreacijo ter nabiranjem plodov užitnih rastlin in gob, javna administracija prek Zavoda za gozdove Slovenije upravlja z gozdovi in prek drugih pristojnih institucij bdi nad izvajanjem kulturnovarstvenih in naravovarstvenih režimov, interesne skupine, kot so društva lastnikov gozdov, lesna industrija in turistična društva v njih uveljavljajo svoje interese, temeljna skupina pa so seveda

lastniki gozdov, ki z gozdom tako ali drugače gospodarijo. Poznamo tri večje skupine lastnikov: država svoj gozd upravlja prek družbe Slovenski državni gozdovi, gozdna dela pa v veliki meri izvajajo zasebni izvajalci, veleposestniki prav tako pogosto najemajo zunanje izvajalce, največ pa je malih posestnikov, ki gozdna dela največkrat izvajajo v lastni režiji ali pa je v njihovih gozdovih pogosto opazna odsotnost gospodarjenja.

Prav lastnikov, ki imajo manj kot 5 ha gozda (majhni gozdni posestniki) in so podrobneje obravnavani v tej monografiji, je največ (279.000 oziroma okrog 89 %). V letnih poročilih Zavoda za gozdove Slovenije so pogosto omenjeni v povezavi s (pre)majhnim posekom in s tem uradno zaznani kot težava. Njihov gospodarski prispevek h gozdarstvu je zato majhen. Vendar pa je zaradi razmeroma velikega števila njihov družbeni pomen izjemen. Neizpodbiten je tudi njihov vpliv na gozdno pokrajino, saj imajo v lasti okrog dve petini površine gozdnih zemljišč.

Število MZGP se je izrazito povečalo po drugi svetovni vojni. Ugotovil sem, da so k temu prispevali številni dejavniki. Selitev s podeželja v mesta in zaposlovanje v nekmetskih poklicih je prispevalo k čustveni odtujitvi lastnikov od svojih (gozdnih) posesti. Posledično jim ni bilo več pomembno dedovanje celotne posesti po moški liniji, pač pa se je uveljavilo stihijsko dedovanje: posest je namesto enemu samemu nasledniku pripadla več dedičem in se ob tem razdrobila. Število takšnih dedovanj se je povečevalo, če nasledniki niso imeli več stika s to posestjo, na primer zaradi trajne selitve v tujino. Pomemben dejavnik drobitve posesti je tudi denacionalizacija po osamosvojitvi Slovenije, do katere je prišlo v okviru procesa demokratizacije; po drugi svetovni vojni podržavljeno posest so prejeli v last številni nasledniki. Tretji dejavnik povečevanja števila majhnih zasebnih lastnikov gozdnih posesti pa je širjenje gozda na nekdanja obdelovalna zemljišča. V zadnjih dveh stoletjih se je med vsemi kategorijami rabe tal najbolj povečal prav delež gozda (z 39 na 61 %). S povečevanjem pokritosti površja z gozdom so lastniki nekaterih parcel nekdanj obdelanih zemljišč postali lastniki gozda.

V raziskavi sem ugotovil, da so lastniki MZGP družbenogeografsko raznoliki. Po svojih družbenogospodarskih in demografskih značilnostih so podobni splošni populaciji Slovenije (na primer v razmerju med spoloma, povprečni starosti). V primerjavi z vsemi zasebnimi lastniki gozdov v Sloveniji so lastniki MZGP bolj izobraženi, med njimi je manj aktivnih kmetov in več žensk, od svojih posesti pa so bolj oddaljeni saj jih več živi na mestnih območjih Slovenije. Na splošno so manj vključeni v gospodarjenje z gozdom. Lastnikom MZGP je gozd praviloma le nezaten vir dohodka.

Lastnike MZGP sem razvrstil v skupine in prepoznal dva tipa, »vključene« in »odsotne« lastnike. Pri analizi razlik med obema tipoma sem ugotovil, da je predstavnikov »odsotnih« lastnikov manj kot »vključenih«, ker so se v kvantitativnem delu raziskave sami izločili, v kvalitativnem pa jih je bilo težko doseči. Cilji gospodarjenja »vključenih« lastnikov niso več povezani izključno s sečno lesa, ampak so raznoliki in

vključujejo gospodarjenje za vzdrževanje naravnih lepot, ustvarjanje prostora miru in počitka ter vzdrževanje raznolikega gozdnega ekosistema. »Odsotni« lastniki so v prihodnosti manj pripravljeni izpolnjevati cilje gospodarjenja, še manj pa cilje, povezane s sečnjo lesa. »Vključeni« lastniki višje vrednotijo proizvodno funkcijo, medtem ko sta okoljska in socialna funkcija višje vrednoteni med predstavniki »odsotnih« lastnikov. »Odsotni« lastniki so v primerjavi z »vključenimi« bolj izobraženi in imajo višje dohodke, med njimi je več žensk in manj jih je povezanih s kmetijstvom.

Deležniki s področja gospodarjenja z gozdovi ocenjujejo, da so glavni dejavniki, ki zavirajo intenzivnejše gospodarjenje z MZGP, visoka starost lastnikov, razpršenost posesti, skromen dohodek od gospodarjenja z gozdom in solastništvo. Pri tem bistveno ne razlikujejo med ugotovljenima tipoma lastnikov oziroma med lastnikovimi družbenogospodarskimi in demografskimi značilnostmi.

Prepoznal sem zunanje in notranje dejavnike ter zaviralne in gonilne sile, ki vplivajo na gospodarjenje lastnikov MZGP. Zanimalo me je, ali imajo notranji in zunanji družbenogeografski dejavniki gonilno ali zaviralno moč in ugotovil, da je odgovor na to vprašanje zelo kompleksen, saj so dejavniki številni in medsebojno prepleteni. Njihov vpliv na lastnike se razlikuje glede na socialne, ekonomske in demografske značilnosti posameznikov ter politično-gospodarski okvir.

Lastniki, ki živijo dlje od svojih posesti, so manj vključeni v gospodarjenje z gozdom. Oddaljenost je povezana s procesi na podeželju, ko so lastniki zapuščali kmetije na podeželju in se selili mesta ter zaposlovali v nekmetijskih poklicih, s čimer so postopoma (lahko skozi več generacij) izgubljali stik z domačim krajem in gozdno posestjo.

Ugotovil sem, da je gozd kot del družinske zapuščine lastnikom pomembna čustvena vrednota (lastnike spominja na starše in otroštvo, domači kraj), ki pozitivno vpliva na gospodarjenje. Zato je izredno pomembno, da se ohrani medgeneracijski stik in prenos znanja glede posesti ter dela v gozdu s starejše na mlajšo generacijo.

Način dedovanja, ki se je iz načrtnega prelevil v stihijskega, je posredno vplival na odsotnost izvajanja del v gozdovih. Regionalno različne tradicionalne dedne prakse so vplivale tudi na prostorske razlike v razrobljenosti gozdnih posesti. Dedovanje je tematika, ki je presečna različnim družbenim sistemom, ureditvam in zakonom. Obenem vpliva na medgeneracijske in osebne odnose in je v veliki meri prepuščeno svobodni volji zapustnika in zatem dediča.

Za pomemben dejavnik, ki vpliva na gospodarjenje z gozdovi v okviru MZGP, se je izkazala tudi stopnja zaupanja med lastniki (sosednjimi lastniki, solastniki). Analiza intervjujev in fokusnih skupin je pokazala, da je zaupanje na kritični ravni. To omejuje možnost za sodelovanje, ki glede na številne študije (na primer Pezdevšek Malovrh, Zadnik Stirn in Krč 2010; Kumer in Potočnik Slavič 2016; Pezdevšek Malovrh s sodelavci 2017) velja za enega od najpomembnejših ukrepov spodbujanja gozdnih del v gozdovih majhnih posestnikov. Nizka stopnja zaupanja je bila prepoznana tudi

na drugih področjih, kjer se pričakuje poslovno sodelovanje posameznikov. Po nekaterih virih naj bi bila zapuščina nekdanje socialistične ureditve, do katere večina goji odklonilen odnos (Mishler in Rose 1997; Hacek s sodelavci 2013).

Povečevanje števila lastnic je posledica stihijskega gospodarjenja in je poseben izziv v gospodarjenju z MZGP. Lastnice višje vrednotijo socialno in okoljsko funkcijo gozda. Z gozdom aktivno gospodarijo, pri čemer se zanašajo na nasvete revirnih gozdarjev in za izvajanje gozdnih del v večji meri najemajo profesionalne izvajalce.

Gozd, ki pokriva 60 % celotnega površja Slovenije, v nasprotju od mnogih drugih držav svojim državljanom tudi pravno omogoča prost dostop. Državljeni ga razumemo kot prostor zdravega okolja, primerne za preživljanje prostega časa. Rezultati spletne raziskave, izvedene leta 2017 v okviru projekta CRP »Priprava strokovnih izhodišč za turistično in rekreacijsko rabo gozdov«, razkrivajo, da v Sloveniji kar devet od desetih prebivalcev gozd obišče v prostem času. Zato me je v tej raziskavi zanimal tudi odnos lastnikov do obiskovalcev. Ugotovil sem, da lastnike moti predvsem neprimeren odnos obiskovalcev do zasebne lastnine, zato si želijo, da jim državne ustanove (vključno z inšpekcijsko službo) na tem področju bolj prisluhnejo.

Sodeč po objavah v medijih so konflikti, ki jih nekateri obiskovalci povzročajo zaradi čezmerne nabiranja borovnic, gob, vožnje s štirikolesniki zunaj urejenih poti in podobno, prisotni povsod, glede na ugotovitve te raziskave pa so omejeni le na nekatera gozdna območja v Sloveniji. Da bi se odpravili, bi bil potreben širši konsenz na ravni posameznih lokalnih skupnosti. Do njega bi bilo mogoče priti z dialogom med vsemi vpletenimi deležniki. Zaželeno je, da bi tovrstno participativno odločanje moderirali predstavniki lokalnih izpostav Zavoda za gozdove Slovenije. Pomemben je tudi vidik obveščanja in izobraževanja javnosti glede gozdnega bontona in pravil obnašanja v gozdu, kot jih določa zakon. Nadzor nad različnimi dejavnostmi v gozdu bi se moral povečati, kar je povezano s kadrovske zadevami.

Razdrobljenost posesti v Sloveniji ni problematična le v gozdu, ampak tudi v drugih okoljih (na primer mestnih stanovanjskih soseskah, podeželskih kmetijskih zemljiščih), izhaja pa iz kulturnih in tradicionalnih nagibov oziroma neustreznih administrativnih (političnih) ukrepov. Za premostitev tega problema nas čaka še dolga pot, zato menim, da bi bila še najboljša časasna rešitev spodbujanje sodelovanja med lastniki, denimo z uvedbo obveznega in aktivnega članstva v enem od društev lastnikov gozdov ali v drugih oblikah formalnega povezovanja.

Prepoznal sem tudi nekatere pozitivne vidike drobnega lastništva. Različne oblike gospodarjenja majhnih lastnikov, od odsotnega gospodarjenja in različnih individualnih oblik gospodarjenja do gospodarjenja, skladnega s sodobnimi gozdarskimi usmeritvami, ustvarjajo raznolik gozdni ekosistem in privlačno gozdno pokrajino. Gozd v okviru drobnega lastništva ostaja v družinski lasti, kar spodbuja povezanost prebivalcev z zemljo in povečuje občutek socialne varnosti. Majhne posesti težje odkupijo velike korporacije, kar vpliva na to, da naravni viri (poleg gozda na primer

tudi voda in prst) niso podvrženi velikim finančnim apetitom in špekulacijam.

V raziskavi sem se zavzel za komplementarno uporabo kvantitativnih in kvalitativnih metod, kar je skladno s sodobnimi raziskovalnimi pristopi v gozdarstvu. Ugotavljam, da je uporaba mešanih kvalitativno-kvantitativnih metod najkoristnejša za preučevanje tako raznolike družbene skupine, kakršna so lastniki MZGP. V tem pogledu lahko geografi in predstavniki sorodnih disciplin poglavje o metodah uporabijo kot priročnik za tovrstni metodični pristop.

Ključ za razreševanje prepoznanih težav v gozdovih z MZGP bi lahko bila učinkovita mreža javne gozdarske službe. Ena od nalog revirnega gozdarja je nedvomno tudi dialog z lastniki. S svojim strokovnim znanjem lahko revirni gozdar spodbuja povezovanje med njimi, razrešuje konflikte in skrbi za pretok znanja ter informacij. Raziskava je razkrila, da obstajajo velike razlike v gospodarjenju med revirji, kjer revirni gozdarji v večji meri sodelujejo z lastniki, in revirji, kjer so revirni gozdarji z lastniki skromneje povezani.

12 Seznam virov in literature

- Ajzen, I. 1991: The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes* 50-2. DOI: [https://doi.org/10.1016/0749-5978\(91\)90020-T](https://doi.org/10.1016/0749-5978(91)90020-T)
- Arnold, K. M., McDermott, K. B., Szpunar, K. K. 2011: Imagining the near and far future: The role of location familiarity. *Memory & Cognition* 39-6. DOI: <https://doi.org/10.3758/s13421-011-0076-1>
- Avsec, F. 1988: Zemljiški maksimum kot omejitev lastninske pravice. Raziskave in študije 69.
- Beggs, J. J., Haines, V. A., Hurlbert, J. S. 1996: Revisiting the rural-urban contrast: Personal networks in nonmetropolitan and metropolitan settings. *Rural Sociology* 61-2. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1549-0831.1996.tb00622.x>
- Bell, D., Valentine, G. 1995: Queer country: Rural lesbian and gay lives. *Journal of Rural Studies* 11-2. DOI: [https://doi.org/10.1016/0743-0167\(95\)00013-D](https://doi.org/10.1016/0743-0167(95)00013-D)
- Berenguer, J., Corraliza, J. A., Martín, R. 2005: Rural-urban differences in environmental concern, attitudes, and actions. *European Journal of Psychological Assessment* 21-2. DOI: 10.1027/1015-5759.21.2.128
- Bjärstig, T., Kvastegård, E. 2016: Forest social values in a Swedish rural context: The private forest owners' perspective. *Forest Policy and Economics* 65. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2016.01.007>
- Blaznik, P., Grafenauer, B., Vilfan, S. (ur.) 1970: Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev, Zgodovina agrarnih panog. 1. zvezek. Ljubljana.
- Bogataj, N. 2010: Lastnice gozda kot prezrt zglede. Prispevek k celovitejšemu razumevanju starih ljudi v Sloveniji. Kakovostna starost 13-1.

- Bogataj, N. 2011: Can the invisible become a model? A Case of Slovenian female forest owners. *Andragoške studije* 2.
- Bončina, A. 2011a: Conceptual approaches to integrate nature conservation into forest management: a Central European perspective. *International Forestry Review* 13-1.
- Bončina, A. 2011b: History, current status and future prospects of uneven-aged forest management in the Dinaric region: an overview. *Forestry* 84-5. DOI: <https://doi.org/10.1093/forestry/cpr023>
- Boon, T. E., Meilby, H. 2007: Describing management attitudes to guide forest policy implementation. *Small-scale Forestry* 6-1.
- Boon, T. E., Meilby, H., Thorsen, B. J. 2004: An empirically based typology of private forest owners in Denmark: improving communication between authorities and owners. *Scandinavian Journal of Forest Research* 19-S4. DOI: <https://doi.org/10.1080/14004080410034056>
- Boudet, A. M. M., Petesch, P., Turk, C. 2013: On norms and agency: Conversations about gender equality with women and men in 20 countries. Washington DC.
- Brandth, B., Haugen, M. S. 1998: Breaking into a masculine discourse. *Women and farm forestry. Sociologia Ruralis* 38-3. DOI: <https://doi.org/10.1111/1467-9523.00087>
- Butler, B. 2017: History Findings, and Future Directions of Forest Landowner Research. Freiburg.
- Butler, B. J., Leatherberry, E. C. 2004: America's family forest owners. *Journal of Forestry* 102-7.
- Charmaz, K. 2006: *Constructing grounded theory: A practical guide through qualitative analysis*. London.
- Cigale, D. 2005: Posodobitev Ravbarjeve tipizacije naselij z vidika stopnje urbaniziranosti na podlagi RPE 2002. Ocena ponudbe in povpraševanja po zemljiščih za gradnjo na nivoju regije in države. Priprava vhodnih podatkov in izvedba ankete, 1. fazno poročilo. Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani. Ljubljana.
- Cimperšek, M. 2016: Lastništvo gozdov v zgodovinski perspektivi in škodljive posledice drobljenja zemljiške posesti. *Gozdarski vestnik* 74-3.
- Clarke, A. E. 2005: *Situational analysis: Grounded theory after the postmodern turn*. Thousand Oaks.
- Corbin, J., Strauss, A. 2008: *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory*. Thousand Oaks.
- Cornwall, A., Jewkes, R. 1995: What is participatory research? *Social Science and Medicine* 41. DOI: [https://doi.org/10.1016/0277-9536\(95\)00127-S](https://doi.org/10.1016/0277-9536(95)00127-S)
- Creswell, J. W. 2014: *A concise introduction to mixed methods research*. London.
- Crowther, T. W., Glick, H. B., Covey, K. R., Bettigole, C., Maynard, D. S., Thomas, S. M., Smith, J. R., Hintler, G., Duguid, M. C., Amatulli, G., Tuanmu, M. N., Jetz, W., Salas, C., Stam, C., Piotta, D., Tavani, R., Green, S., Bruce, G., Williams, S. J., Wisser, S. K., Huber, M. O., Hengeveld, G. M., Nabuurs, G. J., Tikhonova, E.,

- Borchardt, P., Li, C. F., Powrie, L. W., Fischer, M., Hemp, A., Homeier, J., Cho, P., Vibrans, A. C., Umunay, P. M., Piao, S. L., Rowe, C. W., Ashton, M. S., Crane, P. R., Bradford, M. A. 2015: Mapping tree density at a global scale. *Nature* 525. DOI: 10.1038/nature14967
- Cunder, T. 1999: Zaraščanje kmetijskih zemljišč v slovenskem alpskem svetu. *Dela* 13.
- Černač, J. 1987: Kadri in izobraževanje v gozdarstvu. *Zbornik gozdarstva in lesarstva* 30.
- Čeranič Istenič, M. 2009: Differences in fertility behaviour among the farm, rural and urban populations in Slovenia. *Eastern European Countryside* 15. DOI: 10.2478/v10130-009-0004-6
- Čufar, K., Tišler, V., Gorišek, Ž. 2002: Arheološki les-njegove lastnosti in raziskovalni potencial. *Acta archaeologica* 53.
- De Groot, R. S., Wilson, M. A., Boumans, R. M. 2002: A typology for the classification, description and valuation of ecosystem functions, goods and services. *Ecological Economics* 41-3. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0921-8009\(02\)00089-7](https://doi.org/10.1016/S0921-8009(02)00089-7)
- Dernulc, S., Iljaš, U., Kutin, B., Orešnik, I., Cunder, T., Golež, M., Juvančič, L. 2002: *Popis kmetijskih gospodarstev, Slovenija, 2000*. Ljubljana.
- Dillman, D. A., Smyth, J. D., Christian, L. M. 2014: *Internet, phone, mail, and mixed-mode surveys: the tailored design method*. Seattle.
- Drozg, V. 1999a: Nekaterne značilnosti fizične strukture slovenskih mest. *Dela* 14.
- Drozg, V. 1999b: *Opredelitev naselij, upravičenih do statusa mesto*. Služba za lokalno samoupravo Vlade Republike Slovenije. Ljubljana.
- Edwards, W., Barron, F. H. 1994: SMARTS and SMARTER: Improved simple methods for multiattribute utility measurement. *Organizational behavior and human decision processes* 60-3. DOI: <https://doi.org/10.1006/obhd.1994.1087>
- Egan, A. F., Jones, S. B. 1995: The reliability of landowner survey responses to questions on forest ownership and harvesting. *Northern Journal of Applied Forestry* 12-4. DOI: <https://doi.org/10.1093/njaf/12.4.184>
- Eggers, J., Lämås, T., Lind, T., Öhman, K. 2014: Factors influencing the choice of management strategy among small-scale private forest owners in Sweden. *Forests* 5-7. DOI: 10.3390/f5071695
- Ficko, A., Bončina, A. 2013: Probabilistic typology of management decision making in private forest properties. *Forest Policy and Economics* 27. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2012.11.001>
- Flowerdew, R., Martin, D. 2005: *Methods in human geography: a guide for students doing a research project*. London.
- Fogelholm, M., Valve, R., Absetz, P., Heinonen, H., Uutela, A., Patja, K., Karisto, A., Konttinen, R., Mäkelä, T., Nissinen, A., Jallinoja, P., Nummela, O., Talja, M. 2006: Rural-urban differences in health and health behaviour: a baseline description of a community health-promotion programme for the elderly. *Scandinavian Journal of Social Medicine* 34-6. DOI: 10.1080/14034940600616039

- Follo, G., Lidestav, G., Ludvig, A., Vilkriste, L., Hujala, T., Karppinen, H., Didolot, F., Mizaraite, D. 2017: Gender in European forest ownership and management: reflections on women as »New forest owners«. *Scandinavian Journal of Forest Research* 32-2. DOI: <https://doi.org/10.1080/02827581.2016.1195866>
- Fontana, A., Frey, J. 1994: Interviewing: The art of science. *Handbook of qualitative research*. London.
- Friese, S. 2016: CAQDAS and grounded theory analysis. MMG Working Paper 16-07. Göttingen.
- Fujita, K., Henderson, M. D., Eng, J., Trope, Y., Liberman, N. 2006: Spatial distance and mental construal of social events. *Psychological Science* 17-4. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1467-9280.2006.01698.x>
- Fulton, J. A., Fuguitt, G. V., Gibson, R. M. 1997: Recent changes in metropolitan-non-metropolitan migration streams. *Rural Sociology* 62-3. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1549-0831.1997.tb00656.x>
- Gabrovec, M., Kladnik, D. 1997: Some new aspects of land use in Slovenia. *Geografski zbornik* 37.
- Gabrovec, M., Komac, B., Zorn, M. 2012: Vpliv sprememb rabe tal na geomorfne procese v zadnjih stoletjih na primeru Zgornjega Posočja. *Dolgoročne spremembe okolja 1*. Ljubljana.
- Gabrovec, M., Kumer, P. 2019: Spremembe rabe zemljišč od franciscejskega katastra do danes. *Acta geographica Slovenica* 59-1. DOI: <https://doi.org/10.3986/AGS.4892>
- Georg, W. 1998: *Soziale Lage und Lebensstil: eine Typologie*. Opladen.
- Gestrin, F., Melik, V. 1966: *Slovenska zgodovina od konca 18. stoletja do 1918*. Ljubljana.
- Glaser, B. 1978: *Theoretical sensitivity. Advances in the methodology of grounded theory*. Mill Valley.
- Glaser, B. G. 1992: *Basics of grounded theory analysis: Emergence vs forcing*. Mill Valley.
- Glaser, B. G. 1998: *Doing grounded theory: Issues and discussions*. Mill Valley.
- Glaser, B., Strauss, A. 1967: *The discovery of grounded theory*. London.
- Gozdnogospodarski načrti gozdnogospodarskih območij 2010 (2011–2020). Medmrežje: http://www.mkgp.gov.si/delovna_podrocja/gozdarstvo/gozdnogospodarsko_nactrotvanje/gozdnogospodarski_in_lovsko_upravljavski_nactri_obmocij_2011_2020/ (1. 1. 2018).
- Guest, G., Bunce, A., Johnson, L. 2006: How many interviews are enough? An experiment with data saturation and variability. *Field methods*, 18-1.
- GURS 2013. *Geodetska uprava Republike Slovenije*, Ljubljana.
- Hacek, M., Kukovic, S., Brezovšek, M. 2013: Problems of corruption and distrust in political and administrative institutions in Slovenia. *Communist and Post-Communist Studies*, 46-2.

- House, J. S., Wolf, S. 1978: Effects of urban residence on interpersonal trust and helping behavior. *Journal of Personality and Social psychology* 36. DOI: 10.1037/0022-3514.36.9.1029
- Huddart-Kennedy, E., Beckley, T. M., McFarlane, B. L., Nadeau, S. 2009: Rural-urban differences in environmental concern in Canada. *Rural Sociology* 74-3. DOI: <https://doi.org/10.1526/003601109789037268>
- Hugosson, M., Ingemarson, F. 2004: Objectives and motivations of small-scale forest owners; theoretical modelling and qualitative assessment. *Silva Fennica* 38-2. DOI: 10.14214/sf.430
- Hujala, T., Tikkanen, J. 2008: Boosters of and barriers to smooth communication in family forest owners' decision making. *Scandinavian Journal of Forest Research* 23-5. DOI: <https://doi.org/10.1080/02827580802334209>
- Kangas, A., Kangas, J., Kurttila, M. 2015: Decision support for forest management: managing forest ecosystems. New Delhi.
- Kangas, A., Saarinen, N., Saarikoski, H., Leskinen, L. A., Hujala, T., Tikkanen, J. 2010: Stakeholder perspectives about proper participation for Regional Forest Programmes in Finland. *Forest Policy and Economics* 12-3. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2009.10.006>
- Karppinen, H. 1998. Values and objectives of non-industrial private forest owners in Finland. *Silva Fennica* 32-1. DOI: <https://doi.org/10.14214/sf.699>
- Karppinen, H., Berghäll, S. 2015: Forest owners' stand improvement decisions: Applying the theory of planned behavior. *Forest Policy and Economics* 50. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2014.09.009>
- Kawulich, B. B. 2005: Participant observation as a data collection method. *Forum: Qualitative Social Research*. Berlin.
- Kennedy, J. J. 1985: Conceiving forest management as providing for current and future social value. *Forest Ecology and Management* 13. DOI: [https://doi.org/10.1016/0378-1127\(85\)90008-8](https://doi.org/10.1016/0378-1127(85)90008-8)
- Klemenčič, V. 2002: Procesi deagrarizacije in urbanizacije slovenskega podeželja. *Dela* 17.
- Koražija, N. 2016: To so največji lastniki gozdov. *Finance* 13. maj 2016. Ljubljana.
- Korte, C., Kerr, N. 1975: Response to altruistic opportunities in urban and nonurban settings. *The Journal of Social Psychology* 95. DOI: 10.1080/00224545.1975.9918701
- Košmelj, K., Breskvar Žaucer, L. 2006: Metode za razvrščanje enot v skupine; osnove in primer. *Acta agriculturae Slovenica* 87.
- Kranjski verski sklad. Medmrežje: <http://arsq.gov.si/Query/detail.aspx?ID=22823> (1. 1. 2018).
- Krč, J., Malovrh, Š. P., Ficko, A., Šinko, M., Premrl, T., Bogataj, N., Udovč, A., 2015: Forest Land Ownership Change in Slovenia. Ljubljana.

- Kress, V. E., Shoffner, M. F. 2007: Focus groups: A practical and applied research approach for counselors. *Journal of Counseling and Development* 85-2. DOI: <https://doi.org/10.1002/j.1556-6678.2007.tb00462.x>
- Krueger, Richard A. 1998: *Moderating focus groups*. Thousand Oaks.
- Kumer, P., Štrumbelj, E. 2017: Clustering-based typology and analysis of private small-scale forest owners in Slovenia. *Forest Policy and Economics* 80. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2017.03.014>
- Kumer, P., Pezdevšek Malovrh, Š. 2018: Factors hindering forest management among engaged and detached private forest owners: Slovenian stakeholders' perceptions. *Small-scale Forestry* 1-21. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11842-018-9409-2>
- Kumer, P., Potočnik Slavič, I. 2016: Heterogeneous small-scale forest ownership: complexity of management and conflicts of interest. *Belgeo* 4. DOI: <https://doi.org/10.4000/belgeo.19354>
- Lazarevič, Ž. 2011: Dvestoletne poti slovenskega kmetijstva. Medmrežje: http://www.tms.si/fck_files/image/Dogodki11/TE/kmetijstvo.pdf (15. 6. 2016).
- Lešnik, K., Koren, J. 2016: Denacionalizacija tudi po 24 letih nedokončana zgodba. Medmrežje: <https://www.rtv slo.si/slovenija/denacionalizacija-tudi-po-24-letih-nedokoncana-zgodba/385525> (1. 1. 2018).
- Lidestav, G. 1998: Women as non-industrial private forest landowners in Sweden. *Scandinavian Journal of Forest Research* 13. DOI: <https://doi.org/10.1080/02827589809382963>
- Lidestav, G. 2010: In competition with a brother: Women's inheritance positions in contemporary Swedish family forestry. *Scandinavian Journal of Forest Research* 25-S9. DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/02827581.2010.506781>
- Lidestav, G., Ekström, M. 2000: Introducing gender in studies on management behaviour among non-industrial private forest owners. *Scandinavian Journal of Forest Research* 15-3. DOI: [10.1080/028275800448011](https://doi.org/10.1080/028275800448011)
- Lidestav, G., Ní Dhubháin, A. N., Karpinen, H. 2015: Forest owner types in Europe: Diversity and trends. Concepts, methods and findings in forest ownership research in Europe. Mid-term proceedings of the COST Action FP1201. Dunaj.
- Lidestav, G., Ní Dhubháin, A., Karpinen, H., Živojinović, I., Westin, K., Ficko, A. 2016: European non-industrial private forest owners: the art of typology creation and their use. Forest ownership changes in Europe. Trends, issues and needs for action. Zbornik simpozija COST Action FP1201 FACEMAP. Dunaj.
- Lindenberg, S., Steg, L. 2007: Normative, gain and hedonic goal frames guiding environmental behavior. *Journal of Social Issues* 63-1. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2007.00499.x>
- Lofland, J., Snow, D., Anderson, L., Lofland, L. H. 2006: *Analyzing social settings: A Guide to qualitative observation and analysis*. Belmont.

- Longhurst, R. 2010: Semi-structured interviews and focus groups. Key methods in geography. London.
- Mavsar, R. 2005: Ekonomsko vrednotenje vlog gozdov. Magistrsko delo, Ekonomsko-poslovna fakulteta Univerze v Mariboru. Maribor.
- Medved, M. 1991: Vključevanje lastnikov gozdov v gozdno proizvodnjo. Magistrsko delo, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani. Ljubljana.
- Medved, M. 2013: Gospodarjenje z gozdom za lastnike gozdov. Ljubljana.
- Medved, M., Matijašič, D., Pisek, R. 2010: Private property conditions of Slovenian forests. Preliminary results from 2010. IUFRO conference proceedings small-scale forestry in a changing worlds: Opportunities and challenges and the role of extension and technology transfer. Ljubljana.
- Mesec, B. 2004: Pritlehne teorije v kvalitativnem raziskovanju v socialnem delu. Socialno delo 43-4.
- Mihelič, D. 2008: Usoda gozdov na Slovenskem do 16. stoletja. Ekonomska i ekohistorija 4.
- Mishler, W., Rose, R. 1997: Trust, distrust and skepticism: Popular evaluations of civil and political institutions in post-communist societies. The Journal of Politics 59-2. DOI: 10.2307/2998171
- Müllner, A. 1902: Das Waldwesen in Krain nach arhivalischen Quellen. Ljubljana.
- Mustajoki, J., Raimo, P., Salo, A. 2005: Decision Support by Interval SMART/SWING-Incorporating Imprecision in the SMART and SWING Methods. Decision Sciences 36-2. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1540-5414.2005.00075.x>
- Nichiforel, L., Bouriaud, L., Deuffic, P., Keary, K., Weiss, G., Avdibegović, M., Stoyanov, N., Rondeux, J., Krajter Ostoić, S., Jarsky, V., Hrib, M., Teder, M., Hujala, T., Stojanovski, V., Stojanovska, M., Jager, L., Vennesland, B., Jodlowski, K., Sarvasova, Z., Dobsinska, Z., Pezdevšek Malovrh, Š., Sinko, M., Nedeljković, J., Nonić, D., Gorriz, E., Wilkes-Allemand, J., Wilhelmsson, E., Lawrence, A., Gatto, P., Lukmine, D., Silingiene, R., Vilkryste, L., Feliciano, D. 2016: Degree of freedom in private forestry. A property rights analysis across 26 European countries. Forest ownership changes in Europe. Trends, issues and needs for action. Zbornik simpozija COST Action FP1201 FACEMAP. Dunaj.
- Nordlund, A., Westin, K. 2011: Forest values and forest management attitudes among private forest owners in Sweden. Forests 2-1. DOI: <https://doi.org/10.3390/f2010030>
- OECD Review of Agricultural Policies: Slovenia. 2001. DOI: <https://doi.org/10.1787/1990004x>
- Pahl, S., Bauer, J. 2013: Overcoming the distance: Perspective taking with future humans improves environmental engagement. Environment and Behavior, 45-2. DOI: <https://doi.org/10.1177/0013916511417618>

- Petek, F. 2005: Spremembe rabe tal v slovenskem alpskem svetu. Geografija Slovenije 11. Ljubljana.
- Petković, J. 2007: Traditional values and modernization challenges in forming urban and rural culture. *Facta universitatis: Series Philosophy, Sociology, Psychology and History* 1.
- Pezdevšek Malovrh, Š. 2006: Povezovanje lastnikov gozdov kot ukrep za povečanje konkurenčnosti v zasebnih gozdovih ob uvajanju sodobnih tehnologij. *Gozdarski vestnik* 64-10.
- Pezdevšek Malovrh, Š. 2010: Vpliv institucij in oblik povezovanja lastnikov gozdov na gospodarjenje z zasebnimi gozdovi. Doktorsko delo, Biotehniška fakulteta Univerze v Ljubljani. Ljubljana.
- Pezdevšek Malovrh, Š., Kumer, P., Glavonjić, P., Nonić, D., Nedeljković, J., Kisin, B., Avdibegović, M. 2017: Different organizational models of private forest owners as a possibility to increase wood mobilization in Slovenia and Serbia. *Croatian Journal of Forest Engineering* 38-1.
- Pezdevšek Malovrh, Š., Zadnik Stirn, L., Krč, J. 2010: Influence of property and ownership conditions on willingness to cooperate. *Šumarski list* 134-3.
- Poje, A., Pezdevšek Malovrh, Š., Krč, J. 2016: Factors affecting harvesting intensity in small-scale private forests in Slovenia. *Small-scale forestry* 15-1. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11842-015-9309-7>
- Pöllumäe, P., Korjus, H., Paluots, T. 2014: Management motives of Estonian private forest owners. *Forest Policy and Economics* 42. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2014.02.007>
- Poročilo o izvajanju ReNGP do leta 2014. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. Ljubljana, 2016.
- Poročilo o izvajanju ReNGP do leta 2014. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. Ljubljana, 2016.
- Poročilo Zavoda za gozdove Slovenije za leto 2014. Ljubljana, 2015.
- Poročilo Zavoda za gozdove Slovenije za leto 2015. Ljubljana, 2016.
- Poročilo Zavoda za gozdove Slovenije za leto 2016. Ljubljana, 2017.
- Program razvoja gozdov v Sloveniji Uradni list Republike Slovenije 14/1996. Ljubljana.
- Pulla, P., Schuck, A., Verkerk, P. J., Lasserre, B., Marchetti, M., Green, T. 2013: Mapping the distribution of forest ownership in Europe. *Hyvinkää*.
- Purpose of the focus group interview, 2016. Medmrežje: <http://blablawriting.com/purpose-of-the-focus-group-interview-essay> (1. 1. 2018).
- Putnam, R. D. 2001: *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York.
- Ravbar, M. 1997: Slovene cities and suburbs in transformation. *Geografski zbornik* 37.
- Ravbar, M. 2003: Značilnosti urbanizacije. *Geografski atlas Slovenije: država v prostoru in času*. Ljubljana.

- Remic, C. 1975: Gozdovi na Slovenskem. Ljubljana.
- Resolucija o nacionalnem gozdnem programu (ReNGP). Uradni list Republike Slovenije 111/2007 Ljubljana.
- Richie, J., Lewis, J., Nichols, C., Ormston, R. 2003: Qualitative research practice. A guide for social science students and researchers. London.
- Rico, G. L. 1983: Writing the natural way: Using right-brain techniques to release your expressive powers. Los Angeles.
- Ripatti, P. 1999: Profile on Finnish female forest owners and their timber sales behaviour. Proceedings of the Biennial Meeting of the Scandinavian Society of Forest Economics, Umeå. *Scandinavian Forest Economics* 37.
- Rozance, M. A., Rabotyagov, S. S. 2014: Washington State small forest landowners: Who intends to develop their forestlands and when. *Journal of Forestry* 112-6. DOI: <https://doi.org/10.5849/jof.12-103>
- Rus, A. 2007: Pomen terciarnih dejavnosti v razvoju Ljubljane. Dela 27.
- Schütz, J. P. 1999: Close-to-nature silviculture: is this concept compatible with species diversity? *Forestry* 72-4. DOI: <https://doi.org/10.1093/forestry/72.4.359>
- Schwartz, S. H. 1977: Normative influences on altruism. *Advances in Experimental Social Psychology* 10. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)60358-5](https://doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60358-5)
- Scott, A., Gilbert, A., Gelan, A. 2007: The urban-rural divide: Myth or reality? Aberdeen.
- Selter, A., Hartebrodt, C., Brandl, H., Herbohn, J. 2009: A critical comparison of typologies of small-scale forestry in Baden-Württemberg derived using single and multiple criteria. *Small-scale Forestry* 8-1. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11842-008-9066-y>
- Silver, E. J. 2015: Understanding private woodland owner forest management. Qualitative and quantitative applications. Doktorsko delo, The University of Maine. Ann Arbor.
- Skippon, S., Garwood, M. 2011: Responses to battery electric vehicles: UK consumer attitudes and attributions of symbolic meaning following direct experience to reduce psychological distance. *Transportation Research Part D: Transport and Environment* 16-7. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.trd.2011.05.005>
- Smrekar, A., Šmid Hribar, M., Erhartič, B. 2016: Stakeholder conflicts in the Tivoli, Rožnik Hill, and Šiška Hill protected landscape area. *Acta geographica Slovenica* 56-2. DOI: <https://doi.org/10.3986/AGS.895>
- Spence, A., Poortinga, W., Pidgeon, N. 2012: The psychological distance of climate change. *Risk Analysis* 32-6. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1539-6924.2011.01695.x>
- Stampfer, K., Dürstein, H., Moser, A. 2001: Small-scale forestry challenges in Austria. Economic sustainability of small-scale forestry. Joensuu.
- Statopis. Statistični pregled Slovenije 2015. Statistični urad republike Slovenije. Ljubljana, 2015.
- Stern, P. C. 2000: New environmental theories: toward a coherent theory of environmentally significant behavior. *Journal of Social Issues* 56-3. DOI: <https://doi.org/10.1111/0022-4537.00175>

- Stouffer, S. A. 1955. *Communism, conformity, and civil liberties: A cross-section of the nation speaks its mind*. New York.
- Strauss, A., Corbin, J. M. 1990: *Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques*. Thousand Oaks.
- Strauss, A., Corbin, J. M. 1997: *Grounded theory in practice*. Thousand Oaks.
- SURS, 2016. Statistični urad republike Slovenije. Ljubljana. Medmrežje: <http://www.stat.si/> (1. 5. 2017).
- The Forest Resources of the Temperate Zones. Forest Resource Information of Some Newly Constituted Countries. The UN-ECE/FAO 1990 Forest Resource Assessment United Nations. New York, 1990.
- Thomas, T. D., Abts, K., Vander Weyden, P. 2014: Measurement invariance, response styles, and rural–urban measurement comparability. *Journal of Cross-Cultural Psychology* 45-7. DOI: <https://doi.org/10.1177/0022022114532359>
- Tittle, C. R. 1989: Urbanness and unconventional behavior: A partial test of Claude Fischer's subcultural theory. *Criminology* 27-2. DOI: 10.1111/j.1745-9125.1989.tb01033.x
- Tittle, C. R., Grasmick, H. G. 2001: Urbanity: Influences of urbanness, structure, and culture. *Social Science Research* 30-2. DOI: <https://doi.org/10.1006/ssre.2001.0700>
- Tonnies, F. 1940: *Fundamental concepts in sociology*. New York.
- Trope, Y., Liberman, N. 2003: Temporal construal. *Psychological Review* 110-3. DOI: <http://dx.doi.org/10.1037/0033-295X.110.3.403>
- Urbanc, M. 2008: Raba utemeljevalne teorije in programa atlas.ti v geografiji. *Geografski vestnik* 80-1.
- Ustava Republike Slovenije. Uradni list Republike Slovenije 33/1991. Ljubljana.
- Van Liere, K., Dunlap, R. 1980: A review of studies that measured environmental attitudes and behaviors. *Environment and Behavior* 11-1. DOI: 10.1016/B978-0-08-097086-8.91066-3
- Velikost zasebne gozdne posesti, 2011. Medmrežje: http://www.zgs.si/slo/delovna_podrocja/lesna_biomasa/potenciali_po_obcinah/velikost_zasebne_posesti/index.html (1. 1. 2016).
- Velušček, A., Čufar, K., Zupančič, M., 2009: Prazgodovinsko leseno kolo z osjo s kolišča Stare gmajne na Ljubljanskem barju. Ljubljana.
- Weber, M. 1987. Decision making with incomplete information. *European Journal of Operational Research* 28. DOI: [https://doi.org/10.1016/0377-2217\(87\)90168-8](https://doi.org/10.1016/0377-2217(87)90168-8)
- Weston, K. 1995: Get thee to a big city: Sexual imaginary and the great gay migration. *A Journal of Lesbian and Gay Studies* 2-3. DOI: <https://doi.org/10.1215/10642684-2-3-253>
- Wiersum, K. F., Elands, B. H., Hoogstra, M. A. 2005: Small-scale forest ownership across Europe: Characteristics and future potential. *Small-scale Forestry* 4-1. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11842-005-0001-1>

- Winkel, G., Kaphengst, T., Herbert, S., Robaey, Z., Rosenkranz, L., Sotirov, M. 2009: EU policy options for the protection of European forests against harmful impacts. Albert-Ludwigs University. Freiburg.
- Winkler, I. 1995: Značilnosti in posebnosti lastnine gozdov. Zbornik gozdarstva in lesarstva 47.
- Winkler, I., Medved, M. 1994: Spremembe lastninske strukture gozdov zaradi denacionalizacije in njihove gozdnogospodarske posledice. Zbornik gozdarstva in lesarstva 44.
- Wirth, L. 1938: Urbanism as a way of life. *American Journal of Sociology* 44-1.
- Wolfrgruber, Z., Mumel M. 2010: Pohorska holcarija. Raziskovalna naloga, Osnovna šola Lovrenc na Pohorju. Lovrenc na Pohorju.
- Zagožen F. 1988: Smisel in upravičenost spremembe zemljiškega maksimuma za kmete v SR Sloveniji in SFRJ. *Raziskave in študije* 69.
- Zakon o denacionalizaciji. Uradni list Republike Slovenije 27/1991-I, 56/1992 – odl. US, 13/1993 – odl. US, 31/1993, 24/1995 – odl. US, 20/97 – odl. US, 23/1997 – odl. US, 65/1998, 76/1998 – odl. US, 66/2000, 66/2000 – ORZDen27, 11/2001 – odl. US, 54/2004 – ZDoh-1 in 18/2005 – odl. US. Ljubljana.
- Zakon o divjadi in lovstvu. Uradni list Republike Slovenije 16/2004. Ljubljana.
- Zakon o gozdovih. Uradni list Republike Slovenije 30/1993, 56/1999 – ZON, 67/2002, 110/2002 – ZGO-1, 115/2006 – ORZG40, 110/2007, 106/2010, 63/2013, 101/2013 – ZDavNepr, 17/2014, 24/2015, 9/2016 – ZGGLRS in 77/2016. Ljubljana.
- Zapf, W. 1994: Modernisierung, Wohlfahrtentwicklung und Transformation: soziologische Aufsätze 1987 bis 1994. Berlin.
- Zemljišča in raba zemljišč 2010. Statistični urad Republike Slovenije. Ljubljana. Medmrežje: http://pxweb.stat.si/pxweb/Database/Kmetijstvo_2010/03_zemljisca_raba/02_15P21_stat_regije/02_15P21_stat_regije.asp (1. 1. 2017).
- Zemljiška knjiga. Sodstvo Republike Slovenije. Ljubljana, 2013.
- Ziegenspeck, S., Härdter, U., Schraml, U. 2004: Lifestyles of private forest owners as an indication of social change. *Forest Policy and Economics* 6-5. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2004.01.004>
- Živojinović, I., Lidestav, G., Feliciano, D., Hujala, T., Lawrence, A., Weiss, G. 2015a: Concepts, methods and findings in forest ownership research in Europe: Mid-term proceedings of the COST Action FP1201 Forest land ownership changes in Europe: significance for management and policy FACESMAP. Dunaj.
- Živojinović, I., Weiss, G., Lidestav, G., Feliciano, D., Hujala, T., Dobšinská, Z., Lawrence, A., Nybakk, E., Quiroga, S., Schraml, U. (ur.) 2015b: Forest Land Ownership Change in Europe. COST Action FP1201 FACESMAP Country Reports, Joint Volume. EFICEEC-EFISEE Research Report. Dunaj.

13 Seznam slik

Slika 1: Površina in število zasebnih gozdnih posesti po velikostnih razredih v Sloveniji (Medved, Matijašič in Pisek 2010; Pezdevšek Malovrh 2010; Poročilo Zavoda ... 2016).	13
Slika 2: Razdrobljenost gozdnih parcel na primeru Kolpske doline, v bližini Osilnice (GURS 2013).	14
Slika 3: Slovenski gozdovi imajo številne funkcije. Med drugim zadržujejo vodo in omogočajo njeno daljšo dostopnost.	17
Slika 4: Razsežnosti prilagojene teorije o psihološki razdalji.	20
Slika 5: Ocena sprememb deleža gozda na izbranih tipih reliefa in Krasu (Gabrovec, Komac in Zorn 2012).	21
Slika 6: V obdobju višinske kolonizacije so postopoma krčili gozdove v sredogorju in nižjih legah visokogorja, kjer so nastale značilne samotne domačije.	22
Slika 7: Shematični prikaz spreminjanja lastniške strukture gozda v Sloveniji v zadnjih dveh stoletjih.	25
Slika 8: Prevoz hlovov iz pohorskih gozdov s konjsko vprego (Wolfgruber in Mumel 2010).	27
Slika 9: Shematični kronološki pregled spreminjanja lastništva gozdnih posesti na Slovenskem (Blaznik, Grafenauer in Vilfan 1970; Remic 1975; Winkler 1995; Resolucija o nacionalnem ... 2007; Medved 2013, Poročilo Zavoda ... 2016).	27
Slika 10: Dejavniki in procesi, ki so odločilno vplivali na drobitev posesti po letu 1980.	28
Slika 11: Spremembe v pokritosti Slovenije z gozdom med letoma 1824 in 2016 (Gabrovec in Kumer 2019).	30
Slika 12: Površina gozdov po pravnih osebah, ki pripadajo katoliški cerkvi (GURS 2013; Zemljiška knjiga 2013).	31
Slika 13: Delež cerkvenih gozdov po slovenskih občinah (GURS 2013; Zemljiška knjiga 2013).	32
Slika 14: Povprečna velikost zasebne gozdne posesti po občinah v Sloveniji (Velikost zasebne gozdne posesti 2011).	34
Slika 15: Povprečna velikost gozda v posameznih območnih enotah Zavoda za gozdove Slovenije na zasebnega lastnika (Poročilo Zavoda ... 2016).	35
Slika 16: Štiristopenjski model zbiranja in obdelave raziskovalnih podatkov.	37
Slika 17: Naključni raziskovalni vzorec gozdnih lastnikov.	39
Slika 18: Kumulativni prikaz prispelih odzivov po dnevih in obliki anketiranja.	41
Slika 19: Lokacije središč gozdnih posesti lastnikov respondentov, vključenih v statistično analizo.	42

Slika 20: Lokacije bivališč lastnikov, s katerimi je bil opravljen polstrukturirani intervju.	44
Slika 21: Hierarhija kategorij in dejavnikov, navedenih v ocenjevalnih listih po metodi SMART.	45
Slika 22: Lokacije fokusnih skupin, izvedenih na lokalni ravni.	47
Slika 23: Primer sheme interakcij in neverbalne komunikacije. Izrisal jo je opazovalec fokusne skupine 24. marca 2016, prikazuje pa razporeditev sedišč v prostoru (pravokotniki), število oglašanj (x), zaporedje sogovornikov (1–6) in komunikacijo med sogovorniki (puščice).	49
Slika 24: Shema korakov utemeljevalne teorije, prikrojena pričujoči študiji. Koraki včasih sovpadajo, včasih pa potekajo skozi celoten raziskovalni proces.	53
Slika 25: Primer miselnega vzorca, ki je nastal na podlagi »grozdenja« v raziskovalnem procesu. Rdeča barva predstavlja pet povezav, modra pa štiri.	56
Slika 26: Starostna struktura anketiranih lastnikov MZGP.	58
Slika 27: Statusna struktura lastnikov MZGP.	58
Slika 28: Izobrazbena struktura lastnikov MZGP.	59
Slika 29: Neto mesečni dohodek lastnikov MZGP.	59
Slika 30: Posestna sestava lastnikov MZGP.	60
Slika 31: Število gozdnih parcel lastnikov MZGP.	60
Slika 32: Stopnja solastništva gozdne posesti med MZGP.	61
Slika 33: Razpršenost gozdne posesti lastnikov MZGP.	61
Slika 34: Primerjava dveh razvrščanj v skupine. Levo je prikazano razvrščanje spletnega in poštnega vala (»ločeno«), desno pa razvrščanje vseh respondentov (»skupaj«).	63
Slika 35: Razdelitev lastnikov majhnih zasebnih gozdnih posesti na tipe in podtipe.	66
Slika 36: Oddaljenost med krajem bivanja gozdnih lastnikov in njihovo gozdno posesjo. Posamezna puščica kaže zračno razdaljo od doma enega respondenta do centroida njegove gozdne posesti.	68
Slika 37: Razlike v razdaljah med domom in gozdno posesjo med tipoma A in B ter nerespondenti.	69
Slika 38: Slovenski gozdovi so vse pogosteje žrtve vremenskih ujm, kakršna je bil požled februarja 2014.	71
Slika 39: Katastrofalne posledice požleda so bile vidne šele spomladi, kot kaže tale nad Kamnikom posneta fotografija.	71
Slika 40: Oče ene izmed intervjuvank med vlačanjem hlodov blizu Sviščakov pod Snežnikom leta 1987.	73

Slika 41: Majhne posesti, parcelna razdrobljenost in pogosto solastništvo so značilni tudi za Krajinski park Tivoli, Rožnik in Šišenski hrib.	75
Slika 42: Dejstvo, da ima gozd poleg gospodarske tudi druge funkcije, kakršna je rekreativna na fotografiji, izpostavljajo tudi nekateri starejši lastniki gozdov.	78
Slika 43: Napravljanje drv za kurjavo.	80
Slika 44: Kartografski prikaz povprečne oddaljenosti lastnikov (glede na kraj bivanja) od svoje gozdne posesti. Svetlejši odtenki zelene prikazujejo lokacije bivališč najbolj oddaljenih lastnikov.	82
Slika 45: Povprečne ocene pomembnosti izbranih splošnih vrednot glede na tip lastnika. »Vključeni« lastniki v večjem številu živijo na podeželju, »odsotni« pa v mestih.	85
Slika 46: Slovenska populacija medvedov šteje približno 700 osebkov, s katerimi si delimo prostor, zato je spodbujanje sobivanja s to zverjo ključno za njen nadaljnji obstoj.	85
Slika 47: Podiranje drevesa je lahko nevarno opravilo, zato zahteva izurjenega delavca.	86
Slika 48: Prostrana gozdna območja okrog trdnjave Predel.	88
Slika 49: Mehanizirano delo v gozdu.	89
Slika 50: Razlika med »vključenimi« in »odsotnimi« lastniki v načinu dostopa na gozdno posest.	90
Slika 51: Meje so praviloma označene s 15 cm dolgimi rdečimi vodoravnimi črtami na deblih stoječega drevja, približno v prsni višini. Na fotografiji je označena meja med katastrskima občinama na Rožniku v Ljubljani.	92
Slika 52: Lastnica gozda s Planine pod Golico med sanitarno sečnjo zaradi lubadarja. Predstavlja dober zgled lastnikom, saj ima opravljen tečaj in izpit za sekačico.	95
Slika 53: Ženske so v večji meri zadolžene za napravljanje butar, ki jih marsikod še vedno uporabljajo za domačo peko kruha v krušni peči.	96
Slika 54: Gobarjenje je med Slovenci zelo priljubljena aktivnost, ki je nekaterim gospodinjstvom tradicionalno dodaten vir zaslužka.	98
Slika 55: Med najbolj priljubljenimi gobami naših gozdov je poletni goban (<i>Boletus reticulatus</i>), med ljudmi znan kot jurček.	98
Slika 56: Znak, ki obiskovalce opozarja, da v gozdu poteka sečnja oziroma spravilo lesa.	103
Slika 57: Lokalne utežitve kategorij »vključenega« in »odsotnega« tipa lastnikov.	104

14 Seznam preglednic

Preglednica 1: Značilnosti zasebne gozdne posesti po območnih enotah Zavoda za gozdove Slovenije (ZGS) (Gozdnogospodarski načrti ... 2010; Poročilo Zavoda ... 2016).	33
Preglednica 2: Opis spremenljivk, vključenih v anketiranje.	38
Preglednica 3: Število deležnikov glede na tip ustanove.	43
Preglednica 4: Postopek vrednotenja funkcij gozda (*Zakon o gozdovih (1993) opredeljuje naslednje funkcije gozda: ekološke/okoljske, socialne in proizvodne; **povzetki trditev, prek katerih so respondenti ob pomoči Likertove lestvice izražali svoje strinjanje oziroma nestrinjanje in s tem vrednotili funkcije gozda).	50
Preglednica 5: Cilji gospodarjenja z majhnimi zasebnimi gozdnimi posestmi (MZGP), ki so jih ocenjevali anketiranci, so razvrščeni v štiri skupine.	51
Preglednica 6: Kategorije utemeljevalne teorije in dimenzije prilagojene psihološke razdalje (PPR).	54
Preglednica 7: Tri najbolj relevantne glavne komponente sedmih spremenljivk.	63
Preglednica 8: Povprečne vrednosti izbranih spremenljivk po posameznem tipu lastnika, ocenjene razlike, 95-% intervali zaupanja in vrednosti p.	64
Preglednica 9: Vrednote in spremenljivke, ki sem jih meril, ter njihova teoretična povezanost z življenjskim slogom.	84
Preglednica 10: Glavni razlogi lastnikov MZGP za nenaklonjenost povezovanju.	91
Preglednica 11: Tipi konfliktov med lastniki MZGP in obiskovalci gozda (določeno na podlagi analize intervjujev in fokusnih skupin).	100

V Sloveniji je skoraj pol milijona zasebnih lastnikov gozdov. Kar 89 % zasebnih lastnikov ima v lasti manj kot 5 ha gozda oziroma skupaj 40 % vseh gozdnih zemljišč. Stroka jih pogosto omenja v povezavi s (pre)majhnim posekom in s tem so uradno zaznani kot težava. Vendar pa je zaradi razmeroma velikega števila njihov družbeni pomen izjemen. Lastniki, ki živijo dlje od svojih posesti, so manj vključeni v gospodarjenje z gozdom. Gozd je kot del družinske zapuščine za lastnike pomembna čustvena vrednota, ki pozitivno vpliva na gospodarjenje. Način dedovanja, ki se je iz načrtnega prelevil v stihijskega, je posredno vplival na odsotnost izvajanja del v gozdovih. Za pomemben dejavnik, ki vpliva na gospodarjenje z gozdovi, se je izkazala tudi stopnja zaupanja med lastniki, ki je na nizki ravni. Rezultati raziskave so koristni za javno gozdarsko službo in gozdarsko svetovalno službo, za zakonodajalce in za vse državljane Slovenije, da bolje spoznamo sebe, saj je marsikdo med nami lastnik gozda ali pa bo lastnik šele postal.

GEORITEM 30

ZALOŽBA
ZRC

15 EUR

ISSN 1855-1963

9 789610 501572